

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Παν - Πόδος - Μακεδονία

• • •

Η Νάουσα, η Επανάσταση και «ο Χαλασμός» της

• • •

Ορθοδοξία
και Πολιτική

• • •

Δημοτικό Θέατρο Νάουσας -Τιτάνια- (1931)

Το κωμικό στον Κινηματογράφο

• • •

AIDS: Το χρονικό ενός προαναγγεληθέντος θανάτου

• • •

Η γεωργία, η φυτοπροστασία και η σύγχρονη θεώρησή τους

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
- 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Βασ. Φιλίππου 21. Ώρες λειτουργίας απογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ
-ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ-

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1992
Έτος ΙΣΤ', Τόμος Η' Τεύχος 61

ΙΔΡΥΤΑΙ:
Σύλλογος Αποφοίτων - Οδυσσεύς Ντινόπουλος †

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Ελένη Μήτσιαλα - Ζεγκίνη, Λευκή Σαμαρά

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
Διον. Σολωμού 3. Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
Τηλ. 0332/24.102

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:
Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωπόνος 60-331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
Αρχείο Οικογενείας Σταμούλη
Δημοτικό Θέατρο Νάουσας «Τιτάνιο» (1931)

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ:
Τυπογραφείο Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 Τηλ. 260-140
FAX 261747 Θεσσαλονίκη.

Περιεχόμενα

Ιστορικά - Λαογραφικά

	Σελ.
ΘΩΜΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ: Παν - Πόθος - Μακεδονία	152
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΣΑΜΙΔΗ: Γνωριμία με τις αρχαιότητες της Νάουσας	156
ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΙΟΝΙΔΗ: Η Νάουσα, η Επανάσταση και «Ο χαλασμός» της το 1822	159
ΧΡΗΣΤΟΥ Χ΄ΙΩΑΝΝΙΔΗ: Μακεδονικός Αγώνας «ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ»	164
ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΟΨΑΧΕΙΛΗ: Οι οργανοπαίκτες της Ημαθίας	170
ΛΕΥΚΗΣ ΣΑΜΑΡΑ: Το πρώτο γυναικεία περιοδικό	171
ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΠΑΘΕΜΕΛΗ: Ορθοδοξία και πολιτική	173
ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΑΛΤΑΔΩΡΟΥ: Δύο φαρμακεία στην παλιά Νάουσα	176
ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΡΤΣΗ: Παραομιές που λέγονται στη Νάουσα	178
ΑΧΙΛΛΕΑ ΓΚΟΥΤΑ: Το τραγούδι	181

Σύγχρονα θέματα - Τέχνες

ΓΙΑΝΝΗ ΒΥΘΟΥΛΚΑ: Το κωμικό στον κινηματογράφο	182
ΧΡΗΣΤΟΥ ΜΠΑΤΑΝΤΖΗ: Ποιήματα - Στίχοι	185
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΑΡΤΗ: Από την «Ιδέα της πρωτεύουσας» στην «Ιδέα της Αποκέντρωσης»	187

Ιατρικά - Γεωργικά - Δραστηριότητες

ΚΩΝ/ΝΟΥ ΤΖΑΜΑΛΗ: Αισθητική χειρουργική των αυτιών	190
ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΤΩΝΑ: AIDS το χρονικό ενός προαναγγελλθέντος θανάτου	193
ΕΙΡΗΝΗΣ ΣΓΟΥΡΟΥ - ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ: Η γεωργία, η φυταπροστασία και η σύγχρονη θεώρησή τους	195
ΘΩΜΑ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ: Η στερνή υποθήκη ενός εκπαιδευτικού	197

Αγαπητοί φίλοι της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

Με το 61ο τεύχος που κρατάτε στα χέρια σας η ΝΙΑΟΥΣΤΑ κλείνει τα δέκα πέντε χρόνια της έκδοσής της.

Πάντα με εσάς στο πλευρό, με την αγάπη σας, προχωρούμε για τα είκοσι μας χρόνια.

Πάντα μαζί σας.

Πιστεύουμε πως κάνουμε ό,τι μπορούμε για να φανούμε αντάξιοι του ιδρυτού του περιοδικού Οδυσσέα Ντινόπουλου και να ανταποκριθούμε στις προσδοκίες σας.

Οι σελίδες της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ είναι ανοιχτές για όλους τους Ναουσαίους, όλους τους Ημαθιώτες, όλους τους Έλληνες.

Σας ευχαριστούμε για την αγάπη σας όλα αυτά τα χρόνια και μαζί θα γιορτάσουμε και την εικοσαετία της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ.

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Χρόνια Πολλά

Καλή Χρονιά

Διακίνηση περιοδικών

Εμβάσματα - συνδρομές

Λογιστικό Γραφείο

Βαγγελίτσας Δεληχρήστου

Παναγούλη 14. Τηλ. (0332) 25.278

(δίπλα στο ταχυδρομείο)

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	1.500
Δημοί - Κοινότητες - Συνομοί	3.000
Εξωτερικού δολλάρια	30

ΠΑΝ - ΠΟΘΟΣ - ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Παν και εν Αρκαδία μέγα τίμιος, αλλά Πόθος με
πνεύμα Μακεδονία σύμμαχον ηγάγετο.
Ιπποκλέους δε αρετά με τεθαλότα και νέον ώδε
Οήκε γε τε εκ προγόνων Κίσσον αναψάμενος
σθάνατος βασιλείες επει χάρις ώδε Φιλίππου:
και τέκνων τέκνοις αιδίως εδόθη
και κτεάνων ατελής δόμος άτε επισήμος.
Αντιγόνου φάμα τόνδε εφύλαξε νόμον.

Η ΑΠΟΔΟΣΗ

Είμαι ο Παν και με τιμούν πολύ στην Αρκαδία
αλλά ο Πόθος μ' έφερε - της Αφροδίτης γέννα -
σύμμαχο πνεύμα φιλικό για τη Μακεδονία.
Του Ιπποκλή η αρετή τον Κίσοο για προστάτη
απ' τους προγόνους βάζοντας, ως ταίριαζεν αλήθεια,
μ' έστησε δω νέο ανθηρό, γιατί τη χάρη τούτη
του Φιλίππου, σθάνατη, του δωσε η βασιλεία:
Ναό με πλούτη και τιμές ελεύθερο από φόρους
να τον φροντίζει πρώτα αυτός κι έπειτα τα παιδιά του
και των παιδιών τους τα παιδιά, παντοτινά η γενιά του.
Το νόμο αυτό τον φύλαξε του Αντιγόνου η φήμη.

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣ

Στο επίγραμμα μιλάει ο ίδιος ο Παν. Ο επιγραμματοποιός με σοφία χρησιμοποιεί το εύρημα αυτό για να έχουν οι μαρτυρίες του αναμφισβήτητο κύρος, πράγμα που είχε μεγάλη σημασία για τους άμεσα ενδιαφερομένους, είτε πρόκειται για τον Ιπποκλή ή κάποιον από τους κληρονόμους του. Οι μαρτυρίες του Πανός με τη σειρά είναι οι εξής:

Στιχ. 1 - 2: Ο Παν απολάμβανε μεγάλες τιμές και στην Αρκαδία (τη γενέτειρά του), αλλά και αλλού. Ο Πόθος τον έφερε σύμμαχο πνεύμα για τη Μακεδονία.

Στιχ. 3 - 5: Εδώ (ώδε) που τον έλεπουν οι προσκυνητές του με μορφή ακμαίου (ανθηρού) νέου τον έστησε ο ενάρετος Ιπποκλής αφού επικαλέστηκε την προστα-

σία του προγονικού Κίσοου γιατί ο βασιλιάς Φίλιππος του έκανε την εξής σθάνατη χάρη:

Στιχ. 6 - 7: Δόθηκε στον ίδιο τον Ιπποκλή, στα παιδιά του και στα παιδιά των παιδιών του για πάντα ναός του οποίου τα υπάρχοντα ήταν απαλλαγμένα από φόρους με επίσημο διάταγμα.

Στιχ. 8: Αυτό το νόμο (διάταγμα, απόφαση) τον διαφύλαξε ο φημισμένος Αντίγονος.

Άς σημειωθεί ότι η λέξη νόμος σημαίνει και μουσικός ρυθμός. Οι μαρτυρίες του Πανός γραμμένες σε ελεγειακά δίστιχα είχαν οπωσδήποτε και μουσικό ρυθμό.

Από τις παραπάνω μαρτυρίες του Πανός μαθαίνουμε ότι στη Βέροια λατρευόταν εκτός από την Αφροδίτη και ο γιός της ο Πόθος. Από άλλες πηγές μπορούμε να συμπεράνουμε ότι στη Βέροια λατρευόταν και τα δύο άλλα παι-

Μαρμόρινο αγαλμάτιο Αλεξάνδρου - Πανός από την Πέλλα. Χαρακτηριστικά Αλεξάνδρου στο πρόσωπο, κέρατα Πανός στο κεφάλι. Ελληνιστικής εποχής. Ύψος 0.375μ. Αρχαιολογικό Μουσείο Πέλλας αρ. ΓΑ 43

Του φιλόλογου Θωμά Γαβριλίδη

διά της Αφροδίτης, ο Έρωτας και η Φιλότητα.

Εφόσον το επίγραμμα χρονολογείται στον 3ο αι. π.Χ. ο βασιλιάς Φίλιππος για τον οποίο γίνεται λόγος (βασιλείες Φιλίππου) πρέπει να είναι ο Φίλιππος Ε' (221 - 179 π.Χ.), ο Βεροιαίος επιγραμματοποιός βασιλιάς της Μακεδονίας.

Απαλλαγή από τη φορολογία είχαν στη Βέροια και τα ιερά του Ασκληπιού και του Ηρακλή (Γ. Χιονίδη ιστορία της Βέροιας, τομ. Α', σελ. 151).

Το αγαλμα που έστησε ο Ιπποκλής παρουσίαζε τον Πάνα ως ανθηρό νέο και όχι ως εξαντλη-

μένο γέρο.

Η αναφορά στον προγενικό Κίσοο, ο οποίος ήταν γιός του Αιγύπτου, βασιλιάς της Θράκης και πατέρας της Εκάτης και του Ηρακλείδη Αλθαιμένη, αφήνει να εννοηθεί ότι και ο Ιπποκλής ήταν Ηρακλείδης όπως ο Τημενίδης Μέγας Αλέξανδρος και ο Αντιγονίδης Φίλιππος Ε'. 'Αν θυμηθούμε τη μαρτυρία που θέλει τους Αντιγονίδες Βεροιαίους, τότε συμπεραίνουμε ότι στη Βέροια υπήρχε και άλλος κλάδος Ηρακλειδών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το όνομα Κίσσοο αναγράφεται και σε επιγραφή επιτύμβιου θωμού του 3ου αι. μ.Χ. αφιερωμένου σε απλό Βεροιαίο πολίτη, πράγμα που δείχνει ότι το όνομα είχε γίνει κοινό:

ΚΙΣΣΟΣ ΕΡΜΟΦΙΛΩ ΤΩ ΤΕ ΙΑΝΩ ΜΝΕΙΑΣ ΧΑΡΙΝ

Βέβαια επειδή στο αρχαίο κείμενο η λέξη ΚΙΣΣΟΝ είναι γραμμένη με κεφαλαία γράμματα και χωρίς τόνο φυσικά, θα μπορούσε να διαβαστεί και (κισσόν», οπότε θα δήλωνε το γνωστό και σήμερα με το ίδιο όνομα φυτό.

Το νόημα βέβαια στη δεύτερη περίπτωση αλλάζει στο σημείο αυτό. Ο γράφων προτιμά την πρώτη εκδοχή, γιατί νομίζει ότι εξυπηρετεί περισσότερο στην κατανόηση του κειμένου.

Για το φημισμένο Αντίγονο που διαφύλαξε αυτό το νόμο δεν ξέρουμε τίποτε άλλο. Ήταν άραγε από τη γενιά του ενάρετου Ιπποκλή ή μήπως κάποιος ποιητής, επιγραμματοποιός που πήρε παραγγελία να δώσει στο νόμο του Φιλίππου Ε' ελεγειακή μορφή;

Στην επιτύμβια στήλη του Πυτερίνου (αρχές 1ου αι. π.Χ.) ο «ήρωας» αναφέρεται ως ονομαστός (κλυτός) γιος του από παλιά φημισμένου (παλαιοδόξου) Αντιγόνου, ενώ η κόρη του, η οποία και του αφιέρωσε την επιτύμβια στήλη, χαρακτηρίζεται από τον επι-

γραμματοποιό ως «γέννα αγαθών Λυγάθου».

'Αν ο παλαιόδοξος Αντίγονος έχει κάποια συγγενική σχέση με το φημισμένο Αντίγονο και η ενάρετη Λυγάθα με τον ενάρετο Ιπποκλή, τότε θα πρόκειται για μια οικογένεια Βεροιαίων με ρίζες στην εποχή του μύθου που κρατάει ως τον 1ο αιώνα π.Χ.

Το οκτάστιχο αυτό επίγραμμα τέσσερα ελεγειακά δίστιχα - είναι χαραγμένο σε μια από τις στενές πλευρές του κάτω ακέραιου τμήματος πεσσοσχημής παραστάδας, που χρονολογείται στον 3ο αιώνα π.Χ. και θρέθηκε στο οικόπεδο Β. Βασιλογλου - πάροδος Εδέσσης - σε δεύτερη χρήση και όχι στην αρχική του θέση, που πρέπει να ήταν ο ναός (δόμος) του Πανός στη Βέροια ή την περιοχή της.

Με την πρώτη ματιά το επίγραμμα διασάζεται εύκολα, αλλά παρουσιάζει κάποιες δυσκολίες στη μετάφραση, γιατί όπως φαίνεται, ο χαράκτης προσπαθώντας να το χωρέσει σε μια πολύ μικρή επιφάνεια έκανε κάποια λάθη. Βέβαια φαίνεται ότι το ξανακοίταξε και πρόσθεσε από πάνω (στιχ. 2) τη λέξη - με - που είχε παραλείψει. 'Ομως αν σκεφτούμε ότι είναι δύσκολο να διορθώνει κάποιος ο ίδιος τα γραπτά του, τότε καταλαβαίνουμε γιατί πάλι δεν είδε ότι στον 5ο στίχο έγραψε βασιλείες αντί βασιλείας και στον έβδομο στίχο παρέλειψε τη λέξη «αυτώ» (δοτ. της οριστικής ή επαναληπτικής αντωνυμίας αυτός) με συνέπεια να λείπει από το δακτυλικό εξάμετρο ένας δάκτυλος.

Αυτές τις δύο διορθώσεις που προανέφερα τις έκρινα απόλυτα αναγκαίες για να μπορεί να γεί κάποιο ολοκληρωμένο νόημα.

Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣ

Ο Πάνος ήταν θεότητα καθαρά ελληνική, όπως δέχονται οι πιο

πολλοί ερευνητές. Γεννήθηκε στην ορεινή Αρκαδία, η οποία ονομαζόταν απ' αυτόν και Πανία. Γιος του Ερμή και της Δρυόπης, κόρης του θητού Αρκάδα Δρύοπα.

Το όνομα του Πανός παράγεται από το ρήμα πάομαι = βόσκω. (Παν = βοσκός) ή σύμφωνα με άλλους ερευνητές - MAX M'ULER - έχει σχέση με τη σασκρικτική λέξη παθάνα = άνεμος.

Από θεός των βοσκών έγινε και θεός του κυνηγιού (αγρικός) και «των ρεόντων υδάτων» και θεότητα προφητική. Είχε τη δύναμη να εκπληρώνει τις προσευχές των δικαίων και να τιμωρεί τους κακούς. Στη συνέχεια έγινε και θεός της αλιείας (άκτιος) και θεραπευτής (λυτήριος), πολεμικός (τροπαιοφόρος), αγροτικός (αγρονόμος) και βοσκός των αγρίων ζώων (θηρονόμος).

Ως ποιμενικός θεός ο Παν (νόμος) βοσκούσε γίδια και πρόβατα όπως δείχνουν τα επίθετά του: αιπόλος = γιδοδοσκός, αιγελάτης = γιδοδοσκός, μηλονόμος = βοσκός προβάτων ή γιδιών.

'Αν θυμηθούμε ότι ο Περδικίας, ο ιδρυτής του Μακεδονικού κράτους, υπήρξε βοσκός αιγοπροβάτων στην υπηρεσία του βασιλιά της Λεβείας, ότι η αίγα (γίδο) ήταν ιερό ζώο των Μακεδόνων και η πρώτη τους πρωτεύουσα, οι Αιγές, όφειλε το όνομά της σύμφωνα με την πιο πιθανή παράδοση στις Αίγες (γίδες), τότε αντιλαμβανόμαστε πόσο σημαντικός θεός για τους Μακεδόνες ήταν ο Παν, πραγματικός Σωτήρας (Πάνεια και Σωτήρια, γιορτή στη Δήλο καθιερωμένη από τον Αντίγονο Β' Γονατά).

Αλλά δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι και μέχρι σήμερα η περιοχή μας (Βέρμιο - Πιέρια) είναι πιο κατάλληλη για τη βοσκή αιγοπροβάτων παρά βοδιών και αγελάδων.

'Αν επίσης λάβουμε υπόψη μας

ότι ο Παν αρχικά παρουσιάζοταν ως όρθιος τράγος και του άρεσε να κατεικεί στα όρη και στα δάση, στους απόκρημνους βράχους και στα άγρια φαράγγια, στις βαθύσκοιες κοιλάδες και στις απόκρυφες σπηλιές, όπου και λατρευόταν, τότε εύκολα συμπεραίνουμε ότι στην Ημαθία, όπως και στην Αρκαδία, πολλοί χώροι ταίριαζαν στη λατρεία του, όπως π.χ. ο Στουμπάνος (ή Ζτουμπάνος) της Νάουσας, ο χώρος όπου το φαράγγι της Αράπιτσας έχει την ύψιστη μεγαλοπρέπειά του - Αλήθεια, ιδανικός χώρος για τη λατρεία του Πανός - όπως και ο απόκρημνος βράχος πάνω από την Ιερά Πίσσα (την πηγή του Αγίου Νικολάου) όπου ακόμα δείχνουν οι Παυσαίοι τη μαρμαρωμένη (δοσκό) μπάμπου με τα μαρμαρωμένα γίδια (ή αρνάκια) της. Όμως και ο χώρος της σημερινής Στενημάχου, του παλιού Χουρπανιού ή Χωρπανιού με την ιαματική πηγή και τον άμορφο δρυμώνα δεν θα ήταν λιγότερο ταυριαστός ως χώρος Πανός λυτηρίου, χώρος Πανός θεραπευτή.

Ως θεός του πολέμου, ο Παν ήταν αυτός που ήξερε να σπέρνει τον πανικό στους αντιπάλους γι' αυτό και τον αποζητούσαν ως σύμμαχο και οι θεοί και οι άνθρωποι.

Ο Παν πολέμησε στη μάχη που έγινε ανάμεσα στους θεούς του Ολύμπου και των Τιτάνων (Τιτανομαχία) και σε δικό του θαύμα απέδιδαν οι Αθηναίοι τη νίκη τους στο Μαραθώνα (σαν μαρτυρία έδειχνον «το αιπόλιον του Πανός», δηλαδή πέτρες μέσα σε ένα σπήλαιο που έμοιαζαν με αίγες (γίδες)).

Ο Παν έκανε το θαύμα του και στη μάχη κοντά στη Λυσιμάχεια (277 π.Χ.), όπως πίστευε ο Αντίγονος Β' Γονατάς, ο οποίος χώρις να το πολυελπίζει νίκησε εκεί τους Γαλάτες και πέτυχε χάρη

σ' αυτή του τη νίκη να γίνει δεκτός ως βασιλιάς από τους Μακεδόνες, που ως τότε δεν τον ήθελαν. Γι' αυτό και όταν έκανε τους γάμους του με τη Φίλα, ετεροθαλή αδελφή του Αντίοχου Α', παίχτηκαν επιθαλάμιοι Ύμνοι που τιμούσαν τον Πάνα, γραμμένοι για την περίπτωση από το διάσημο ποιητή Άρατο Σολέα (305 - 240 π.Χ.).

Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Η λατρεία του Πανός παρουσιάστηκε μετά τον Τρωικό πόλεμο και αρχικά περιοριζόταν σε αγροτικό και ποιμενικά κέντρα. Μόνο από τις αρχές του 5ου π.Χ. αιώνα άρχισε να διαδίδεται και σε κέντρα ανώτερου πολιτισμού της ηπειρωτικής Ελλάδας (Αθήνα, Θήβα, Αίγινα) και στις αποικίες (Κυρήνη, Αίγυπτο, Λιβύη).

Η λατρεία του Πάνα στη Μακεδονία μαρτυρείται ήδη από τον 5ο αι. π.Χ. Αδιάφυστος μάρτυρας ένας περίφημος πίνακας του Ζεύξη (5ος αι. π.Χ.), ενός από τους κορυφαίους ζωγράφους της Αρχαίας Ελλάδας, ο οποίος καταγόταν κατά πάσα πιθανότητα από την Ηράκλεια του Πόντου. Εώρο στο βασιλιά της Μακεδονίας Αρχέλαο (413 - 399) (5ος αι. π.Χ. αρχή 4ου αι. π.Χ.). Στον πίνακα του Ζεύξη απεικονίζονταν οι Νύμφες που έκοβαν τη γενειάδα του Πανός για να τον εμφανίσουν άσχημο στα μάτια της Ηχώς...

Το γεγονός αυτό, ότι η Μακεδονία είναι από τις πρώτες περιοχές που δέχονται τη λατρεία του Έλληνα θεού Πάνα είναι σίγουρα μια από τις πιο ιερατρικά μαρτυρίες ότι «Ελλάς και η Μακεδονία»

Οι δεσμοί του Πάνα με το Διόνυσο - Βάκχο του οποίου ονομαζόταν στρατιώτης και το γεγονός ότι ιερά δέντρα του θεωρούνταν η Πίτυς (πεύκο) και η δρυς (δρέβιο, βελανιδιά) είναι επίσης απο-

καλυπτικά για τους δεσμούς του με τη Μακεδονία. Δεν έχουμε παρά να θυμηθούμε, το θαυμάσιο χρυσό στεφάνι από κλάδους βελανιδιάς του Φιλίππου Β' και τον πασίγνωστο κατά την αρχαιότητα πίνακα του μεγάλου ζωγράφου Πρωτογένη, ο οποίος παρουσίαζε τον Πάνα δίπλα στο Μέγα Αλέξανδρο και απεικόνιζε το Μέγα Αλέξανδρο ως Διόνυσο!

Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΘΟΥ ΣΤΟΝ ΠΑΝΑ

Και γεννιέται το ερώτημα: πώς ο γιος της Αφροδίτης και του Άρη, ο Πόθος, αποφάσισε να μεταίτησει χάριν των Μακεδόνων στον Αρκάδα Πάνα για να έρθει ο δεύτερος στη Μακεδονία ως δοηθός και σύμμαχος των Μακεδόνων εναντίον των αλλοφύλων εθρών που τους απειλούσαν.

Η απάντηση δεν είναι δύσκολη. Από την Ιστορία ξέρουμε ότι στα χρόνια της βασιλείας του Φιλίππου του Ε' μαζί με τους παλιούς βόρειους εχθρούς, Δαρδάνους κλπ. εμφανίζεται και ο μεγάλος κίνδυνος από τη Δύση, οι Ρωμαίοι. Οι Μακεδόνες φαίνεται ότι κατάλαβαν πως μόνο ένας θεός, που θα ένωνε όλους τους Έλληνες, θα μπορούσε να τους γλυτώσει από το νέο κίνδυνο. Γιατί οι Ρωμαίοι, που ήξεραν πολύ καλά τους Έλληνες, αφού είχαν δεχθεί τα φώτα του πολιτισμού από τους Έλληνες της Κάτω Ιταλίας και της Σικελίας - της Μεγάλης Ελλάδας - χρησιμοποιούσαν με μεγάλη επιτυχία, όπως φάνηκε από τις κατοπινές εξελίξεις, το όπλο της διαίρεσης και του εμφύλιου σπαραγμού των Ελλήνων.

Ο Πόθος λοιπόν ντυμένος με την τοπική ενδυμασία των Μακεδόνων, κάθε ελληνική περιοχή είχε μέχρι τα τελευταία χρόνια, πριν ο μοντερνισμός να ισοπεδώσει τα πάντα, την τοπική της ενδυμασία, θα παρουσιάστηκε στον

Πάνας, στη γενέτειρά του την Αρκαδία, και θα τον παρακάλεσε να τον ακολουθήσει για να τον οδηγήσει στη Μακεδονία, η οποία τον χρειαζόταν ως σύμμαχο. Ο Πάνας, όπως ήταν φυσικό, υπέκυψε στο κέλευσμα του Πόθου και ήρθε στη Μακεδονία ως πνεύμα σύμμαχον.

Κάπως έτσι θα έγινε, όπως δηλαδή και έπειτα από τριακόσια χρόνια περίπου, όταν ένας άλλος ανώνυμος εκπρόσωπος των Μακεδόνων παρουσιάστηκε ως όραμα στον Απόστολο Παύλο στην Τρωάδα και τον παρακάλεσε να έρθει στη Μακεδονία για να παρουσιάσει στους Μακεδόνες τον αληθινό Θεό της αγάπης και της αλήθειας, το μοναδικό Σωτήρα. Και είπε ο ανώνυμος Μακεδών του οράματος στον Απόστολο Παύλο «Διαβάς εις Μακεδονίαν, βο-

ήθησεν υμίν!». Και ήρθε τότε ο Απόστολος Παύλος και διέσχισε τη Μακεδονία κηρύττοντας το Ευαγγέλιο και απ' όπου περνούσε πολλοί Έλληνες και Ελληνίδες ασπάζονταν το κήρυγμά του, όπως έγινε και στη Βέροια. Απ' τη στιγμή που πάτησε το πόδι του στη Μακεδονία μόνο Έλληνες συνάντησε. Πουθενά στις Πράξεις των Αποστόλων δεν γίνεται διάκριση Μακεδόνων και Ελλήνων. Η Μακεδονία ήταν απλά μια περιοχή της Ελλάδας όπως και η Θεσσαλία και η Ήπειρος και η Στερεά και η Πελοπόννησος και οι άλλες γεωγραφικές υποδιαιρέσεις του ελληνικού χώρου.

Η Ιστορία λοιπόν επαναλαμβάνεται και πάλι, σήμερα, ο Μακεδών ως πρεσβευτής όλων των Ελλήνων ικετεύει το Θεό της Ελλάδας να τη σώσει από τη διχό-

νοια, να ενώσει τους Έλληνες όλους, να τους κάνει να σταθούν ψηλότερα από τα προσωπικά τους συμφέροντα και πάθη, γιατί μεγάλος κίνδυνος απειλεί όχι μόνο τη Μακεδονία, αλλά σύμπασα την Ελλάδα.

Βιβλιογραφία:

- 1 Το επίγραμμα παρουσιάζεται σύμφωνα με τη μεταγραφή του κ. Ι. Τουράτσογλου από το Ευρετήριο λιθίνων του Αρχ. Μουσείου Βεροίας.
- 2 Μ.Ε.Ε. ΠΥΡΣΟΣ.
- 3 Ιστορία της Βέροιας τ. α' Γ. Χιονίδη, Βέροια 1980..
- 4 Μακεδονία, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1982.
- 5 Ancient Beroea Prosopography and Society, Argyro Tatakis, Athens 1888 έκδοση Κ.Ε.Ρ.Α.
- 6 Λεξικό Α.Ε.Γ. Ι. Σταματάκου. Σημ. Ο Θωμάς Γαβριηλίδης είναι φιλόλογος - γυμνασιάρχης στην Βέροια.

Το
περιοδικό «ΦΙΛΑΟΥΣΤΑ»
να μπει
σε κάθε Ναουσαίικο σπίτι

Κάθε συνδρομητής
να γράφει
ένα καινούργιο
συνδρομητή

Β' ΜΕΡΟΣ

Ο τάφος των Ανθεμίων

Ονομάσθηκε έτσι το μνημείο από την κ. Ρωμισσοπούλου, που το ανέσκαψε, από τα τρία μεγάλα ανθεμια του γείσου.

Στο τύμπανο υπάρχει παράσταση Θεών. Η ανδρική μορφή κρατάει στο δεξί χέρι κεραυνό. Είναι ο Ζεύς ή κατά άλλην άποψη ο Πλούτωνας. Η γυναικεία μορφή έχει κάλυμμα στην κεφαλή της και είναι ή η λυπημένη Δήμητρα, ή η εκάρη, πιθανότατα, η θεά του κάτω κόσμου, η Περσεφόνη. Η σχέση της Περσεφόνης με τους νεκρούς και η εξουσία της στον κάτω κόσμο περιγράφεται στην νέκυια του Ομήρου, όταν ο Οδυσσεύς φτάνει στη χώρα του σκότους, στην είσοδο του Άδη (λ, μ, Οδύσσειας).

Η νέκυια ξεκινάει με θυσία. Θυσιάζει ο Οδυσσεύς δύο σφάγια στον Άδη και την Περσεφόνη παρακαλώντάς τους να δεχτούν καλόγημοι τη θυσία τους.

Στο μεταξύ ανεβαίνουν από το σκοτάδι και μαζεύονται γύρω από τον λάκκο με το αίμα των σφαγείων, με ταραχή μεγάλη, αμέταρτες ψυχές...

Έπειτα έρχεται ο Τειρεσίας, πίνει απ' το αίμα και προφητεύει. Έρχεται η μάνα του Οδυσσέα. Τρεις φορές επιχειρεί να την αγκαλιάσει και τρεις φορές εκείνη του ξεφύγει από τα χέρια. Οι νεκροί δεν έχουν πια κορμί, του λέγει, και μόνο η ψυχή τους φτερουγίζει άπιαστη, σαν όνειρο και σαν ίσκιος. Έ-

πειτα τον συμβουλεύει να γυρίσει μια ώρα αρχύτερα στο φως.

Όταν φεύγει η μάνα του η Αντίκλεια, πλησιάζουν πλήθος ξακουστές γυναίκες. Η Τυρώ, η Αντιόπη, η Αλκίμηνη, η Επικάστη, η Χλωρυδα, η Λήδα, η Φαίδρα, η Αριάδνη, θυγατέρα του Μίνωα, και πλήθος άλλες.

Η Περσεφόνη διώχνει τις γυναίκες.

Έρχονται τότε οι ψυχές των ανδρών. Ο Αγαμέμνωνας, ο Αχιλλέας, ο Αίαντας, που μένει παράμερα ακριμυλιώτος μαζί του.

Ο Οδυσσεύς ακόμη βλέπει τον Μίνωα, τον γιό του Δία, με ένα χρυσό ραβδί να δικάζει και να λύνει τις διαφορές ανάμεσα στους νεκρούς (υποθαμμισμένο εδώ το έργο του Μίνωα). Βλέπει τον Ηρακλή, αλλά είναι μόνον η σκιά του. Τον ίδιο τον έχουν ανεβάσει οι θεοί στον Όλυμπο.

Την ώρα εκείνη που περίμενε να δει τον Θησέα και τον Πειριθού, τον ζώνουν ξαφνικά ψυχές νεκρών, παλεύοντας να πιούν αίμα, τσάες πολλές και με τσότη φασαρία, που ο Οδυσσεύς το βάζει στα πόδια. Φοβήθηκε μην τον μαρμαρώσει η Περσεφόνη δείχνοντάς του το κεφάλι της Γαργόνας για την αναστάτωση που προκάλεσε στο βασίλειό της. (Ελληνική μυθολογία Εκδοτικής Αθηνών, τόμος 5ος, σελ. 226 κ.ε.).

Αυτή είναι η Περσεφόνη, η τρομερή βασίλισσα του κάτω κόσμου. Η θεά του σκοταδιού και της νύχτας. Είναι χαρακτηριστικό ότι το κάλυμμα της κεφαλής, το πέπλο, έχει περάσει στην πύλη τη Βελαν-

τινή ως σύμβολο της προσωποποίησης νύχτας.

Ανάλογη θεά πρέπει να ήταν και η Καλιπώ. Το όνομά της από το Καλύπτω.

Είναι λοιπόν η Περσεφόνη θεά που κρύβει και κρύβεται, που διαφεντεύει στον κάτω κόσμο, θεά που τρομάζει και έναν Οδυσσέα.

Όστόσο η Περσεφόνη είναι και η θεά που συνδέει τον κάτω κόσμο με τον επάνω. Είναι γνωστός ο μύθος της αρπαγής της από τον Πλούτωνα και η συμφωνία των θεών να ανεβαίνει η Περσεφόνη στη γη την άνοιξη και το καλοκαίρι, στην μητέρα της την Δήμητρα, ως θεά της αφθονίας.

Σύμβολο της Περσεφόνης η Ροδιά. Η Φοιά των αρχαίων Ελλήνων. Και οι καρποί, τα ρόδια.

Ο Τάφος Λύσωνος και Καλλικλέους

Τρία παιδιά του Αριστοφάνη, ο Εύιππος, ο Λύσων και ο Καλλικλής είναι θαμμένα στην απέναντα της εισόδου πλευράς με τις γυναίκες τους, σε δύο σειρές. Στην πάνω σειρά οι άνδρες, στην κάτω οι γυναίκες. Αριστερά και δεξιά οι απόγονοι του Λύσωνα και Καλλικλή με το ίδιο τυπικό θαμμένα. Ο Εύιππος φαίνεται πως πέθανε άτεκνος.

Ο Τάφος αυτός είναι οικογενειακός και καλύπτει τέσσερες γενιές. Πάνω από κάθε θήκη αναγράφεται το όνομα του νεκρού, π.χ. ΕΥΙΠΠΟΣ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥ. Για τις γυναίκες αναγράφεται το γένος και το όνομα του ανδρός, π.χ. ΠΗΘΕΩ

ΝΟΥ ΧΑΙΡΕ.

Έτσι που στεκώμαστε στο κέντρο του νεκρικού θαμνίου προσέχοντας τον ζωγραφικό διάκοσμο του τάφου έχουμε την αίσθηση ότι θρισκόμαστε στο αίθριο ενός μεγάρου που περιτριγυρίζεται από περιστάλια. Ανάμεσα στις καλώνες, στο βάθος, οι θήκες έχουν τη θέση των θυμιατών. Η αυλή είναι στολισμένη με γυφλάντες από κλαδιά ροδιάς και λωτού και ταινίες. Στην Καμάρα το έλε ροικοδόμημα στεφανώνεται με τέχνη και επάλξεις. Στα εσωτερικά μέτωπα απεικονίζονται απτίδες και πανοπλίες Μακεδονικές. Η βασιλική ασπίδα με το Μακεδονικό επίσημο και μια ασπίδα του Κοινού (;) των Μακεδόνων. Η ίδια παράσταση είναι αποτυπωμένη σε νόμισμα του Κοινού που βρέθηκε στα Νυμφαίο της Μιέζας.

Σε μια μου επιστολή στον «ΛΑΟ» έγραφα γι' αυτούς τους νεκρούς κι αυτές τις ασπίδες: «Ποιάς απαγόρευσε στους γενναίους αυτούς νεκρούς, εδώ και πενήντα χρόνια, να ξεκρεμάσουν τις δοξασιμένες ασπίδες τους και να συμπαραταχθούν μαζί μας στον αγώνα κατά των σφετεριστών του πολιτισμού μας, των πλαστογράφων της Ιστορίας μας;»

Ο τάφος ανασκάφτηκε το 1942. Δημοσιεύθηκε μόλις προ έτους από μίαν Αμερικανίδα στην οποία είχε κληροδοτήσει τα δικαιώματά τους ο πρώτος ανασκαφέας.

Και εδώ βλέπουμε την Περσεφόνη. Την βλέπαμε στη χρήση των κλώνων της Ροδιάς και του καρπού της Ροδιάς, του ροδιού, που στις γυφλάντες εναλλάσσεται με το λώτο. Το ρόδι: θύμηση, αλλά και αφθονία, ο λωτός: ληθαϊκά.

Επισημάνσεις

Και είναι καιρός να έλθουμε στις επισημάνσεις.

1. Τα μνημεία στα οποία αναφερθήκαμε είναι πράγματι μοναδικά. Περισιάζουν ή προβάλλουν στοιχεία

στοιχεία αυτά εντάσσονται στην ενιαία Ελληνική παλιτιστική κληρονομιά. Πηγαίνουν προς τα πίσω και χάνονται στο χώρο του μύθου. Έρχονται: προς εμάς και είναι παρόντα στην καθημερινή μας ζωή, στις χαρές μας, στις λύπες μας, στην καύχησή μας για την καταγωγή μας.

Το Μακεδονικό αστέρι της ασπίδας του Λύσωνα και Καλλικλέους το βρίσκουμε στην Βεργίνα, το βρίσκουμε στο στήθος του Μακεδόνα Αγίου Δημητρίου, στα τέμπλα και τους θρόνους τους Δεσποτικούς στις Ελληνικές Ορθόδοξες Εκκλησίες της Μακεδονίας μας, στις μπαρουτοθήκες των Μακεδονιάχων, στο τεπελούκι της Ναουσαϊκής γυναικείας φορεσιάς.

Η χρήση του ροδιού είναι συνήθης στα έθιμά μας. Θρακιώτες και Μικρασιάτες την Πρωτοχρονιά, στο κεφαλόσκαλο του σπιτιού ή στις βασιλόπιτες, σπάζουμε ρόδι: για να είναι ο χρόνος γεμάτος μπερεκέτια. Αλλά και στα ακουτέλια, είναι τα πιάτα με τα κλούβα, στα χωριά μας βάζουμε επάνω ρόδι, όταν τα πάμε στην εκκλησία. Μια επίσκεψη στην Χαρίεσσα, που βρίσκεται στην περιοχή του Τάφου, θα μας πείσει. Και: οι άνθρωποι είναι δίγλωσσοι.

Τα ονόματα σύνθετα, ποιητικά ελληνικά ονόματα με πανάρχαιες ρίζες επιδιώνουν μέχρι σήμερα. Θεσσαλονίκη, Σπρατονίκη, αλλά και Ξανθίππη (Θύπηπος) και Περικλής (Καλλικλής) Ροδάμανθος (Ραδάμανθος).

Φιλοξενούσα το καλοκαίρι στη Νάουσα το ζεύγος Τιπίτζη από την Αμερική. Η κυρία Τιπίτζη, η Βιργινία, αντιπρόεδρος της Ομοσπονδίας των Πολιτιστικών συλλόγων Αμερικής. Ο κ. Τιπίτζης, ο Μέμος (Αγαμέμνων), Έλληνας δεύτερης γενιάς. Τους έφερα στη Νάουσα γιατί στην Αμερική τους βρήκα φοβερά επηρεασμένους από την Σκοπιανή προπαγάνδα.

Τριγμάει ένα βράδυ όταν μου τηλεφώνησε ο Οδυσσέας Ντινόπουλος, για τη διόρθωση κάποιων δοκιμίων του περιοδικού ΝΙΑΟΥΣΤΑ. Του λέγω τότε: έλα, έχω εδώ έναν σμιπολεμιστή σου από την Τροία, να τα πείτε...

Τα βαπτιστικά ονόματά μας παρά την αντίθετη προσπάθεια της Εκκλίας είναι κατά μεγάλο ποσοστό Εθνικά.

Τηλέμαχος, Λεωνίδας, Αριστοτέλης, σμιποματικά, ήταν κάποιοι από τους συναμιλητές του κ. Μέμου Τιπίτζη.

Η τετράμορφη παράσταση του Τάφου της Κρίσειως έχει και αυτή τη συνέχειά της.

Στις ίδιες θέσεις, όπως πρώτος παρατήρησε ο κ. Φώτης Πέτσας, στα τέμπλα των Ελληνικών Αρθοδόξων Εκκλησιών έχουμε το ίδιο τέσσερες μορφές με αντίστοιχες ιδιότητες. Αριστερά όπως βλέπουμε στη θέση του Στρατηγού έχουμε τον Άγιο του Ναού. Στη συνέχεια, στη θέση του ψυχοποιού Ερμή, την μεσίτρια Θεοτόκο. Από την άλλη πλευρά, στη θέση του κριτή Αιακού, τον Χριστό Κριτή και Σωτήρα και τέλος, στη θέση του Ραδάμανθου, συγγενούς του Αιακού, τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, συγγενή του Χριστού.

Η Μακεδονική Αρχιτεκτονική έχει και αυτή την ίδια πορεία. Έφτασε μέχρι τις μέρες μας. Να ξαναθυμηθούμε τα παλιά Μακεδονικά σπίτια στα χωριά μας. Αλλά και στη ζωγραφική. Η Βυζαντινή Μακεδονική Σχολή χρησιμοποιεί έντονα χρώματα αντίστοιχα προς τη θέση των χρωμάτων του διακόσμου των Μακεδονικών Τάφων (Μανουήλ Πανσέληνος).

2. Τα μνημεία στα οποία αναφερθήκαμε βρέθηκαν σκλημένα. Φανταζόμαστε όμως τον πλούτο των κτερισμάτων τους. Και εδώ θα πρέπει να πούμε ότι για τον τάφο Λύσωνος και Καλλικλέους γνωρίζουν οι άνθρωποι της περιοχής τους σμιδωρούς. Είναι δύο αδέρφια που κόν-

τεψε να σκοπιωθούν μεταξύ τους εξ αιτίας του θησαυρού του τάφου. Λέγεται ότι ο ένας αδελφός έκλεισε μέσα στον τάφο για έξι ώρες τον άλλο.

Για τον τάφο των Ανθεμιών fama vagatur ότι ανοίχτηκε την παραμονή της πρωτοχρονιάς του χρόνου της ανασκαφής του.

Γεγονός πάντως είναι ότι αυτός που άνοιξε τον τάφο δεν βρήκε την πέτρα κλειδί, όπως έκαναν οι αρχαίοι τμηδωρύχοι. Άνοιξε τον τάφο με τρόπο ώστε να μη κλονίσει την ευστάθεια του μνημείου. «Έφαγε» τις γωνίες τριών συναφών πυρόλιθο το πιθανότερο ήταν να μείνει μέσα.

Τα κτερίσματα βεβαίως έθιλαν φτερά, αλλά σώθηκαν σπασμένα αγγαματίδια μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας που δεν γνωρίζω που βρίσκονται. Έχουν, ίσως, μεταφερθεί στην Αθήνα. Δεν ξέρω.

3. Τα μνημεία, τα δύο από τα τρία τουλάχιστον, πωλήθηκαν στον αιώνα μας. Αυτό σημαίνει ότι πλήθος μνημείων, που δεν έχουν ανασκαφεί ή δεν έχουν εντοπισθεί ακόμη, πιθανόν να είναι ασύλητα. Φαντάζεστε τον ντόρο που θα γίνονταν αν τα μοναδικά αυτά μνημεία ήταν και ασύλητα; Στη Βεργίνα δεν έκαναν εντύπωση οι Τάφοι, αλλά τα κτερίσματα.

Η Αρχαιολογική υπηρεσία έχει τις θέσεις της, ως μένουν θαμμένα. Εμείς θα τελειώνουμε μια ανασκαφή και μετά θα αρχίσουμε μια άλλη. Αυτά γράφτηκαν. Και είχα την τιμή να δώσω την απάντηση υποχρημιζοντας ότι με την εγκατάλειψη όσων ανασκάφηκαν δεν τελειώνουμε, αλλά αποτελειώνουμε, καταστρέφουμε τα μνημεία μας και ταυτόχρονα με την έλλειψη ανασκαφικής δραστηριότητας χάνουμε την ευκαιρία να κρατήσουμε στα χέρια μας την κληρονομιά μας.

Από προσαγωγές στα δικαστήρια, αλλά και τις συχνές παράνομες α-

νασκαφές, φαίνεται ότι λειτούργούν οργανωμένες ομάδες αρχαιοκαπήλων στην περιοχή. Υπήρξε μάλιστα περίπτωση ομάδας κυνηγών αρχαίων θησαυρών που θηλώνει έγγραφα, αποδίδοντας σε νόμιμα εύρετρα, ότι χρησιμοποίησε σύγχρονα μέσα εντοπισμού των θησαυρών.

Είναι κρίμα να φυγαδεύονται στο εξωτερικό θησαυροί της κληρονομιάς μας, αφού φυλάχτηκαν στα σπλάχνα της Μακεδονικής γης για χιλιάτες, σήμερα μάλιστα, όταν χρειάζομαστε όσο ποτέ άλλοτε τη φωνή τους.

Οι αρχαιοκάπηλοι έχουν σπηρίγματα μέσα και έξω, κυρίως στη Γαλιανία. Έχουν χαρτογραφήσει την περιοχή, και φοβούνται ότι σε λίγο καιρό δεν θα έχει μείνει τίποτα.

Αλλά και τα μνημεία καταστρέφονται.

Το μοναδικό στο κόσμο μνημείο, ο χώρος της Σχολής του Αριστοτέλη... Σας παρακαλώ μη πάτε. Είναι αποκαρδιωτικό. Αναρωτήθηκα, τι θεωρούμε μεζόν σ' αυτό τον τόπο. Σκεφθείτε να ήταν στην Γερμανία ή στην Αγγλία ο χώρος αυτός.

Αλλά και ο τάφος της Κρίστως. Έπαψε να είναι επισκέψιμος. Καταρρέει.

Ο τάφος των Ανθεμιών. Για χρόνια είκοσ ο νεκρικός του θάλαμος είναι ακάλυπτος, ρουφάει νερά, παγώνουν και πέφτουν οι σοβάδες του, τα χρώματά του.

Του τάφου Λύκιου και Καλλικλέους οι φθορές τείνουν να αφανίσουν την σπουδαιότητα του μνημείου. Τα σφάλματα το ένα μετά το άλλο σβήνουν.

Η κατάσταση είναι οικειοθ. Τι δέον γενέσθαι;

Στο χώρο που μας έλαχε να ζούμε, στο χώρο που στάθηκε το κέντρο του κόσμου κάποτε και πηγή πολιτισμού, μαζί με την ομορφιά και την αφηρόνια των πλουτοπαρογογικών πτηρών που κληρονομήσαμε, κληρονομήσαμε και ένα όνειρο

και κάποιες υποχρεώσεις. Και εδώ δεν τα πάμε καθόλου καλά.

Διερχόμαστε μια κρίση. Μαστιζόμαστε από μια κρίση. Και είναι φανερό ότι η κρίση δεν είναι εξωτερική. Είναι εσωτερική κρίση. Κρίση δική μας.

Ξεναγούσα πρόσφατα μια ομάδα νέων, Ελλήνων, από την Αυστραλία. Στην Αυστραλία ζουν ένα εκατομμύριο Έλληνες. Οι Σκοπιανοί είναι εξήντα χιλιάδες. Να τους φτύνανε οι δικοί μας θα τους πνίγανε. Εμείς όμως είμαστε οι πνιγμένοι και τώρα πνιγόμαστε από τα μαλλιά μας.

Η κρίση είναι δική μας. Ο μισός Ελληνισμός αλλαθώριξε προς τον Βορρά κι ο υπόλοιπος αγνοούσε την Ιστορία του.

Έπρεπε να εγερθούν τα Σκόπια για να ρθούμε στα συγκαλά μας.

«Δράξασθε παιδείας», αλλά και μιας φούρκας ακλάριστης, που λένε στη Νάουσα, για να βαράει ο καθένας τον εαυτό του.

Όσο για την Αρχαιολογική Υπηρεσία τι να πώ. Ή θα πρέπει να κάνει υπέρβαση του εαυτού της ή να πάει στο περιθώριο. Να δημουργηθεί μια νέα ευέλικτη υπηρεσία με σύγχρονο εξοπλισμό. Να γίνει χαρτογράφηση των αρχαιοτήτων, έρευνα και καταγραφή των μνημείων και του περιεχομένου τους χωρίς ανασκαφές. Όπου χρειασθεί, να γίνουν σποτικές επεμβάσεις. Υπάρχει ανάγκη πληροφορικής σύνδεσης των υπηρεσιών μας με όλον τον κόσμο και βεβαίως πρωτίστως με τις χώρες της Ευρώπης.

Δεν επικρέπεται η όποια μειωμένη ικανότητά μας ή η έλλειψη μέσων να οδηγήσει σε στείρα αστυμιώπιση ενός φλέγοντος θέματος. «Οι καιροί ου μενετοί». Οι ευκαιρίες φεύγουν.

Όσο για μας τους Ηλιαθιώτες. Νομίζω πως είμαστε στην πιο ώριμη περίοδο για συντοκισμένες δράσεις. Η Ηλιαθία γη, η «ερατεινή» κατά τον Όμηρο, είναι σκαίος, δικός μας χώρος.

Η Νάουσα, η Επανάσταση και

«Ο Χαλασμός» της το 1822*

1. Ένα αμφιλεγόμενο θέμα, που απασχολεί και την Ιστορία, είναι αν ο άνθρωπος διαμορφώνει ελεύθερα και κατευθύνει κυριαρχικά τη φάρα των γεγονότων ή αν, αντίθετως, αυτά προαπορρίζουν απόλυτα ή, έστω, κυρίως την πορεία του και καθοδηγούν τη ζωή του.

Ακόμα, σταμάταται το ζήτημα, αν ανταποκρίνεται στην αλήθεια, ή είναι ασπλά, απόρροια άκρατου και αρρωστημένου τοπικισμού, η άποψη ότι ορισμένοι τύποι διαδιώσεως ομάδων ανθρώπων διαδραμάτισαν και είχαν, πραγματικά, μία εξααιρετική και ξεχωριστή παρουσία στην Ιστορία, με πράξεις ηρωισμού και αυτοθυσίας. Στη συνέχεια, πρέπει να διερευνηθεί αν οφείλεται τούτο σε τυχεία σύμπτωση και συνύπαρξη διαφόρων συνιστωσών δυναμίσεων ή είναι προϊόν της αμειωμένης συνεργασίας της ειδικής εδαφολογικής συστάσεως - μορφολογίας του συγκεκριμένου τόπου, της ρισμένης ψυχοσυνθέσεως και των πολιτικών ικανοτήτων των ατόμων, τα οποία τον κατοικούν, των χαρακτηριστικών ηγετών, που διηύθυναν τις τύχες τους, σε σχέση, πάντα, και με την επίδραση των ειδικότερων, ευνοϊκών, συνθηκών, οι οποίες υπήρξαν σε κάποια χρονική περίοδο.

Αυτές οι σκέψεις - και όχι, βέβαια, αυτές, μονάχα - απασχόλησαν ανέκαθεν και όσους μελετούν την

Νεοελληνική Ιστορία και εστιάζουν την προσοχή τους στους πολεμικούς αγώνες ρισμένων τόπων και πόλεων, που θιακρήθηκαν για τον ηρωισμό των κατοίκων τους, όπως π.χ. του Μεσολογγίου, του Σουλίου, των Ψαρών, της μονής του Αρκαδίου και των Καλαβρύτων, για να θυμηθούμε μερικούς από τους πο αναπροσωπευτικούς και χαρακτηριστικούς χώρους, για τους οποίους υπάγχει πανελλήνια (αλλά και παγκόσμια) συμφωνία, ότι υπήρξαν τόποι συσίας των Ελλήνων.

2. Αν, τώρα, προχωρήσουμε πύ πάνω και φθάσουμε στη Βόρεια Ελλάδα και συγκεκριμένα στη Μακεδονία, η σκέψη μας σταματάει στην περιοχή της Νάουσας, τούτης της ηρωικής πόλεως του Ελληνικού Βαρρά. όπως τόνησε ήδη και ο φίλος ιδίμαρχος της πόλεως κ. Γεώργιος Πολάκης.

Πραγματικά, δεν είναι τυχαίος αυτός ο τόπος.

Έχουν χαθεί, δυστυχώς, πολλά έργα της Ιστορίας, της Γεωγραφίας, κ.λπ., τα οποία όπως γνωρίζουμε - είχαν γραφεί στα αρχαία χρόνια για τη Μακεδονία. Έτσι, τα περισσότερα γεγονότα της μακεδονικής ιστορίας καλύφθηκαν οριστικά από το παχύ στρώμα της ανάλγητης λήθης.

Απ' όσες πληροφορίες διασώθηκαν, ξέραμε ότι, στην ευρύτατη περιφέρεια της Νάουσας, υπήρξαν

(και) οι αξιόλογες μακεδονικές πόλεις Μιέζα και Κίτιο.

Ακόμα, γνωρίζουμε ότι, σύμφωνα με όσα διηγείται ο Πλούταρχος στον βίο του Αλέξανδρου, γύρω στη μακεδονική πόλη Μιέζα (την οποία ο W.D. Ross, στη μονογραφία του «Αριστοτέλης», μετάφραση της Μαρ. Μήτσου, Αθήνα 1990, σελ. 17, χα-

του
Γεωργίου Χ. Χιονίδη

ρακτηρίζει «βασιλικό φρούριο»), κοντά δε στη σημερινή θέση της Νάουσας, ήταν το Νυμφαίο, ο τόπος ο οποίος επιλέχτηκε για να συμβιώσουν οι δύο πύ διόσημοι Μακεδόνες και μεγάλες μορφές του Ελληνισμού, ο αναντικατάστατος πανεπιστήμιος, ο Σταγειρίτης Αριστοτέλης και ο Αλέξανδρος, ο ύστερα Μέγας και κράτιτος των στρατηλατών, που διατήρησε επάξια αυτόν τον τίτλο, στο πέραςμα τότων και τότων αιώνων, γιατί συνδύαζε την αντοχή του σώματος με το πύρωμα της καρδιάς (για να θυμηθούμε και τον Κωστή Παλαμά) και με το όραμα των τρανών δημιουργών, των πρωτοπόρων και των καινοτόμων της Παγκόσμιας Ιστορίας.

Αν, λοιπόν, δεχθούμε ότι ο πολιτισμός είναι η συνισταμένη των αείνων και αιώνιων προσπαθειών του ανθρώπινου γένους και πως η Ιστορία γράφεται τόσο στα πολυαίμα-

* Ομιλία, που έγινε, στην αίθουσα του Παλεμικού Μουσείου, Αθήνα, 19.10.1991, με πρωτοβουλία των φίλων του Π.Μ., στο πλαίσιο της εκδήλωσης για τη Νάουσα.

ατα πόλεμους των μαχών όσο και στους υπαίθριους και στους κτισμένους χώρους της επιστημονικής έρευνας και μελέτης, τότε πρέπει να δεχτούμε, πως η περιοχή της Νάουσας, είναι, πράγματι, ένας προνομιούχος τόπος της ελληνικής αλλά, ακόμα, και της Παγκόσμιας Ιστορίας, γιατί σ' αυτήν συναντήθηκαν οι πύξιοι άξιοι και διάσημοι εκπρόσωποι της σημερινής και της πνευματικής ρώμης.

Και το σημαντικότερο και το χαρακτηριστικότερο γεγονός είναι ότι, ο Αριστοτέλης και ο Αλέξανδρος, συνδέθηκαν με την ιερή σχέση του δασκάλου και του μαθητή. Δεν είναι δυνατόν να ερευνησουμε εδώ πού από τους δύο επήρρασε, δοκιμάστηκε και κερδήθηκε περισσότερο απ' αυτή σχέση και ποιά επιρροή είχε το δεδομένο τούτο στα κοσμολογικά γεγονότα, που ακολούθησαν, γιατί, τότε, θα ξεστράτευε η οικία μας. Όμως, υπάρχει η γνωστή εξομολογητική ρήση, που αποδίδεται στον Μ. Αλέξανδρο, σύμφωνα με την οποία ο χαρισματικός Μακεδόνας αναγνώρισε ότι το μιν ζην οφείλει στον πατέρα του (τον Φίλιππο), το δε εὖ ζην στον δάσκαλό του (τον Αριστοτέλη). Άλλωστε, ο αυτός βιογράφος του Αριστοτέλη, γράφει ότι: «Είναι εύλογο να υποθέσει κανείς ότι κατά τη διαμονή του κοντά στον Αλέξανδρο... ο Αριστοτέλης ασχολήθηκε ειδικά με πολιτικά ζητήματα και συνέλαβε την ιδέα της μεγάλης συλλογής των Πολιτικών».

Χωρίς να αγνοούμε ή να υποτιμάμε, λοιπόν, άλλα, γνωστά και σημαντικά, διδύμα σπουδαίων δασκάλων και μαθητών ή και άλλους τόπους, που χρησιμοποιήσαν για να στεγάσουν σχολές μαθητείας αξιόλογων πρωτεργατών του πνεύματος και της ανδρείας, πρέπει να κλείσουμε αυτή την προλογική - εισαγωγική αναφορά μας με την επανάληψη της επιστημονικής, ότι δεν είναι, ασφαλώς, τυχαίο ότι η Νάουσα (και η γύρω περιοχή της), που ανασηρ-

χήθηκε, τελικά, πρωική πόλη, γιατί υπήρξε προπύργιο εθνικών αγώνων στους δύο τελευταίους αιώνες, προ-πήρξε ο χώρος, τον οποίο ξεχώρισε η Ιστορία πολλούς αιώνες κωρίτερα...

Τέλος, επιστημαίνω το ευχάριστο και πολυσήμαντο γεγονός, ότι η Ιατρική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου της μακεδονικής πρωτεύουσας επέλεξε το «Νυμφαίο», τη «Σχολή Αριστοτέλη», για να γιορτάσει το 1992 (με Παγκόσμιο συνέδριο) τα 50 χρόνια από την ίδρυσή της, ενώ έρχονται στο φως σημαντικά ευρήματα από τις ανασκαφές στα Στάγειρα, τους τελευταίους μήνες.

3. Ο Ρωμαίος ιστορικός Τίτος Λίβιος γράφει, ότι στο μακεδονικό Κίτιο, που θα πρέπει να τοποθετηθεί στον κάμπο, ο οποίος εκτείνεται κάτω από τη σημερινή Νάουσα, ίσως δε πλησίον του περιφημου «Μακεδονικών τάφου των Λευκαδίων (τον οποίο ανέδειξε διαθκώς ο πανεπιστημιακός καθηγητής της Αρχαιολογίας Φώτης Πέτσας, με το ενδιαφέρον, ομότιτλο βιβλίο του), έφθασαν οι απεσταλμένοι, που έστειλαν οι μακεδονικές πόλεις στον στρατοπεδευμένο εκεί τελευταίο βασιλιά της Μακεδονίας, τον Περσέα, το 171 π. Χ. Από το Κίτιο, άλλωστε ξεκίνησε ο μακεδονικός στρατός για την εκστρατεία του εναντίον των Ρωμαίων εισβολών.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι διαώθησαν τα σήματα σπουδαίων στρατιωτικών, που κατόργονταν από τη Μίεζα και τη Βέροια, με προεξάρχοντα τον Βεροία-Βεροιαίο Ιππία, ο οποίος οδηγούσε τους περσικούς φελαγγίτες και ήταν φίλος του βασιλιά. Άλλωστε, τείνει να επικρατήσει πιά η άποψη ότι η τελευταία δυναστεία των Μακεδόνων βασιλέων, οι Αντιγονίδες, κατόργονταν από τη Βέροια.

Ύστερα, αρχίζει η, σχεδόν, αλόγιστα άγνοιά μας για την ιστορία των πόλεων της περιοχής, με εξαί-

ρησθη τις γνώσεις μας για τις τύχες της Βέροιας, η οποία γνώρισε τη μεγαλύτερη θόξα της στα Ρωμαϊκά Χρόνια, οπότε αποτέλεσε και την έδρα του «Κοινού των Μακεδόνων», όπου, μεταξύ των άλλων, τιμούνταν οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες, ως θεοί.

Βέβαια, η περίοπτη θέση της σημερινής Νάουσας θα συνέχισε, ασφαλώς, να προσελκύει το ενδιαφέρον και θα κατοικούσαν, σπουδαίως, αν λάβοιμε υπόψη, ότι η περιοχή (πάνω και κάτω από την πόλη) είναι εύφορη (μέχρι και πολύ εύφορη), με πλούσια βλάστηση και πολλά νερά, δοσμένα τα οποία είχαν πρωτεύουσα αξία και σημασία, κυρίως στα παλιότερα χρόνια, λόγω της γεωργικο-κτηνοτροφικής οργανώσεως και της διαθρήκσεως της οικονομίας-κοινωνίας. Εξάλλου, οι γύρω μακεδονικοί τάφοι και τα άλλα κτίρια και τα λοιπά αρχαιολογικά ευρήματα βεβαιώνουν το απραλές και το αυτονόητο αυτής της απόψεως, όπως συντηρούν και την ελπίδα (ας ότι, ίσως, αποκτήσουμε, κάποτε, περισσότερες πληροφορίες από τα ευρήματα των ανασκαφών ή των τυχαίων εκσκαφών της πλούσιας τούτης γης.

Αυτή η έλλειψη πηγών, για τις τύχες και την ιστορία της σημερινής θέσεως της Νάουσας, συνεχίζεται, δυστυχώς, και στα επόμενα, Βυζαντινά χρόνια.

Το γεγονός τούτο είναι εντυπωσιακό, αν σκεφθεί κανείς, ότι αγνοούμε όσα συνέβησαν σε μια πολλά ενδιαφέρουσα και σημαντική εδαφική περιοχή, που εκτείνεται μεταξύ της Βέροιας και της Έδεσσας και έχει ακτίνα (από τον Νότο προς τον Βορρά) 50 χιλιόμετρα, περίπου.

Πριν 30 χρόνια ερευνήσα το πρόβλημα αυτό και διαπίστωσα, ότι δεν αναφέρεται η Νάουσα ούτε στους Βυζαντινούς Χρόνους. Εξάλλου, η γενέμενη παλιότερα ταύτιση της βυζαντινής Νευσταπόλεως με τη Νάουσα αποκράσθηκε πετυχημένα

(πρω 80 χρόνια) από τον (κατα- γόμενο από το Βαγατσικό της Μα- κεδονίας) Στέφανο Δραγομίτη, τον γνωστό ναμικών, πολιτικών και ιστο- ρικό (τον πατέρα του ανεπανάλη- πτου και ελληνιστοπρεπέστατου Ίωνα Δραγομίτη).

4. Έτσι, φθάνουμε στην αρχή της μακρόχρονης Τουρκοκρατίας, οπότε οι (ξένοι κυρίως) περιηγητές και συγγραφείς, όπως και η (γραφτή πιά) παράδοση τοποθετεί την (δρυ- ση της Νάουσας. Νομίζω ότι πρέ- πει να επαναλάβω, πως είναι σω- στότερο να αναφερθούμε στην ε- πανίδρυση και στον νέο οικισμό της πόλεως, γιατί δεν είναι δυνα- τό να ήταν ακατοίκητος ένας τόσο προνομύχος χώρος, όπως προανα- φέρθηκε. Το δεδομένο δε ότι δεν σφραγίστηκε (άλλα κυτά τα χρόνια) το τοπωνύμιο (στη Μακεδονία), δεν σημαίνει και ότι δεν υπήρχε, ο- πως σκέπτεται, γιατί μπορεί, κάλλι- στα, να μη διασώθηκαν ή να μη δη- μοσιεύθηκαν, ακόμα, σχετικά έγ- γραφα ή άλλες πηγές, που το μνη- μόνωναν - διασώζουν, όπως συμβαί- νει, άλλωστε, και με το αυτό τοπο- νύμιο της νήσου Πάρου (όπου α- ξιολογή πόλη της φένει το ίδιο ό- νομα) ή άλλων νησιών κ.λ.π.

Η παλιότερη περιγραφή της Νά- ουσας (που έχει δημοσιευθεί τελευ- ταία) είναι: του Τούρκου περιηγη- τή Εδλιγιά Τσελεμπή, ο οποίος πή- ρασε από την πόλη, την Άνοιξη του 1668, μεταβαίνοντας (από την Έδεσσα) στη Βέροια.

Γράφει, λοιπόν, σύμφωνα με τη μετέφραση του Τουρκολόγου και ή- δη πανεπιστημιακού καθηγητή Βα- σίλη Δημητριάδη, ο οποίος δημοσί- εψε την κριτική έκδοση της περιη- γήσεώς του, όσον αφορά στην Κεν- τρική και Δυτική Μακεδονία (Θεσ- σαλονίκη 1978, έκδοση της Εται- ρείας Μακεδονικών Σπουδών, σελ. 244-249), τα εξής για τη Νάου- σα:

«...Βαδίζοντας στους πρόποδες της θερινής βοσκής της Νάουσας,

περάσαμε από το χωριό Ποκρέβνικ. Είναι χωριό απίστων στον καζά των Βοδενών. Μετά από αυτό (περάσα- με από) το χωριό Κοπανά (δηλαδή τον σημερινό Κοπανό). Κι αυτό εί- ναι χωριό απίστων στον καζά της Βέροιας. Μετά περάσαμε τον ποτα- μό της Νάουσας. Ο μικρός αυτός ποταμός έρχεται από τα βουνά της Νάουσας, εκώνεται με τις πηγές των Βοδενών και χάνεται στον πο- ταμό Βαρδάρη. Αφού βαδίσουμε μια ώρα (φθάσαμε στη Νάουσα).

Βρίσκεται στην περιοχή του σαν- τζακίου της Θεσσαλονίκης και εί- ναι έδρα ναίπη στον ναχιγιέ του κα- ζά της Βέροιας. Βρίσκεται στους πρόποδες της θερινής βοσκής της Νάουσας. Είναι μια εύφορη κωμό- πολη με χίλια σπίτια, αγορά, παζά- ρι, ανθοκήπους, αμπέλια και κή- πους, κωμόπολη απίστων με πολύ ευχάριστο κλίμα, κτίρια, μέους και νέες. Επειδή αποτελεί βακούφι του Γαζή Εδρενός, την κυβερνά ο επί- τροπος του βακουφίου (μουτεβελή). Οι ραγιάδες του είναι μοναδικοί Έλληνες (rum) άπιστοι.

Από εκεί, περπατώντας οκτώ ώ- ρες... περάσαμε από τα εύφορα χω- ριά Ντελιμίνο, Χωραπάκ, Γιουκουρ- νίτσα, Τουρκοχώρι και Κρεβάτα.

Οι δε γνωστοί περιηγητές, και κυρίως οι Γάλλοι Μπαζούρ, Κουζι- νερό και Πουκεβίλλ και ο Άγγλος Ληκ, οι οποίοι ήλθαν (και) στη Νάουσα (τους 18-19 αιώνες), δί- δουν πολλές και ενδιαφέρουσες πλη- ροφορίες για την κοινωνική, οικο- νομική, πολιτική κ.τ.λ. κατάσταση της πόλεως, όπως και για τα προ- νόμιά της, αλλά και για τους πολύ- χρονους αγώνες των κατοίκων της εναντίον του επιδρομέα Αλή πασά Τεπελενλή των Ιωαννίνων, χωρίς να παραλείπουν να αναφερθούν και στην προφορική παράδοση, που ά- κουσαν για την (δρυση (ή, σωστό- τερα, επανίδρυση της) από τον Γα- ζή Εδρενός.

Σύμφωνα, λοιπόν, με τις διηγή- σεις των προαναφερθέντων περιη-

γητών και την παράδοση, που ά- κουσαν τούτοι, μνημόνευσε δε ο Ν. Γ. Φιλιππίδης, αναφέρουν δε και άλλοι Έλληνες, οι οποίοι έγραψαν (και) για τη Νάουσα, και διέσωσε (ολοκληρωμένη και πλήρη) ο Να- ουταίος δάσκαλος Δημήτριος Πλα- ταρίδης, στο μοναδικό σχεδιασμό του της «Ιστορίας της Νάουσας», το οποίο εξέδωσε (με πετυχημένο σχολιασμό και περιεκτικές σημειώ- σεις) ο Έδεσσαίος φιλόλογος Ευστά- θιος Σταυριαννάκης, την πόλη (στη σημερινή θέση της) έκτισε ο (ικα- νός στρατηγός του Τούρκου Σουλ- τάνου Μουράτ Α) γαζής Εδρενός μπέης (ο οποίος κατά μία, ασθενή, άποψη ήταν ελληνικής καταγωγής, που αλλαξοπίστησε). Τούτο έγινε στα τέλη του 14ου αιώνα. Τη σχε- τική φρονίδα είχε ο παιδαγωγός του γιού του και ιεροδιδάσκαλος, ο Αλή Σιάχ Διάνης ή Σέχ, ή, τέλος, Σέχης Πλαχή, όπως διασώθηκε, το ονοματεπώνυμό του, σε διάφορους τύπους.

Άλλη, όμως, πηγή, που στηρί- ζεται σε χειρόγραφο, το οποίο δη- μοσίεψε ο αείμνηστος Μακεδόνας ι- στοριοδότης και ιστορικός Ιωάννης Κ. Βασδραβέλλης («Μακεδονικά», 3, 1953-1955, 126-141), διασώζει την πληροφορία ότι η Νάουσα κτί- σθηκε αργότερα και συγκεκριμένα, κάπου, 20 χρόνια νωρίτερα από την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως.

Αν λάβουμε, λοιπόν, υπόψη ότι ο γενάρχη Εδρενός (ο Εδρενός- ογλου του προαναφερμένου χειρο- γράφου ή και Βρανέζης ή Αδρανέ- ζης άλλων πηγών) πέθανε το 1417, πρέπει να καταλήξουμε στην άπο- ψη, ότι η πόλη θα κτίσθηκε (το αρ- γότερο) τότε, ή, αλλιώς, τούτο έ- γινε από τον εγγονό του Εδρενός Μπέη, τον Αχμέτ Μπέη, όπως φαί- νεται να δέχεται (επισημαίνοντας τα δεδομένα του χειρογράφου τούτου) ο Βασίλης Δημητριάδης.

Όπως να έχει το ζήτημα, η στα- ράδοση αναφέρει ότι υπήρχε τεκές (σκήτη) του προαναφερμένου Τουρ-

και ιεροουσαλακαλου (στο «Πιστις» της Νάουσας) και ότι, μετά τον θάνατό του, τα λείψανά του μεταφέρθηκαν στα Γιαννιτσά, στην ιερή πόλη των Τούρκων και της οικογένειάς των Εθρενός.

Πιστεύω ότι αξίζει να επιστημανθεί εδώ (για πρώτη φορά), πως αυτή η διήγηση, για τον γυό του Εθρενός μπέη και τον παιδαγωγό του, θημιάζει την, κάπως, ανέλογη σχέση μαθητείας του Αλεξάνδρου και του Αριστοτέλη, αν δεν είναι απλή παραλλαγή και απομίμηση της, θεοποιημένης και της οφέσεως των Τούρκων προς τις μυθιστορίες και τις μυθοπλασίες.

Με την κρίση της Νάουσας συμπλέκονται και άλλοι μύθοι, όπως ο εντυπωσιακός τρόπος με τον οποίο καθορίστηκαν τα όρια της πόλεως: Ζήτησε, ο Εθρενός, από τον Σουλτάνο να έχουν τόση περίμετρο όση έκταση θα επαρκέσει να περιβάλει το δέρμα ενός βουβαλιού, κομμένο σε λεπτές λωρίδες. Ο Σουλτάνος δέχτηκε. Μετά δε την οροθέτηση εκδόθηκε το σχετικό φερμάνι, του οποίου το καίμενο διέσωσε ο Δημήτριος Πλαταρδής, στην τουρκική γλώσσα (με ελληνικά γράμματα), αλλά και σε ελληνική μετάφραση. Πρέπει, όμως, να σημειωθεί, ότι παρόμοιες παραδόσεις (για τον τρόπο του προσδιορισμού των ορίων) διασώθηκαν και γι' άλλες πόλεις, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την περίπτωση της αρχαίας «Σακουστής» Καρχηδόνας.

Αλλά οι μύθοι γύρω από τη Νάουσα (στα τουρκικά Αγοστές) δεν τελειώνουν εδώ: Η παράδοση αναφέρει ότι χρειάστηκε τέχνασμα των Τούρκων οικιστών για να πειθαναγκάσουν τους φυγάδες Έλληνες να κατέλθουν στην περιοχή, όπου είναι κατοικήσιμα σήμερα η Νάουσα. Προηγουμένως, οι κτηνοτρόφοι κάτοικοι της περιοχής ζούσαν ημίγυμνοι, σε ημιάγρια κατάσταση (σμίφωνα με αυτή τη διήγηση), στη θέση «Παλιονάουσα» (του Βεομίου),

σε υψόμετρο 1200 μέτρων (ισοπηγάζει ο ποταμός Αράπιτσα), στο φεράγγι, μεταξύ ταύτης (δηλαδή της Παλιονάουσας) και της Τούρλιτζ-Δούρλιας. Είχαν καταφύγει - κεί λόγω της έκρυθμης και επικίνδυνης καταστάσεως, που διαμορφώθηκε, κυρίως στα σκοτεινά χρόνια του τέλους του 14ου και των αρχών του 15ου αιώνα, εξαιτίας των συνεχών επιδρομών πολλών πολεμοχαρών λαών και στη συνέχεια των Τούρκων, σύμφωνα με τις πληροφορίες, που κατέγραψε (πρώτη φορά, συστηματικά) ο αιώτιμος πανεπιστημιακός καθηγητής Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος.

Τέλος, υπάρχει αμφισβήτηση και διατυπώθηκαν πολλές απόψεις και για την επιμετολογία του τοπωνυμίου (Νιάουστα-Νάουσα), η δε τελευταία μελέτη γύρω από το θέμα τούτο οφείλεται, πάλι, στον πανεπιστημιακό καθηγητή Φ. Πέσσα («Μακεδονικά», 7, 1967, 81-93).

Όπως και να έχει, η αλήθεια, είναι αμφισβήτητο γεγονός ότι η πόλη της Νάουσας (ή Νιάουστα ή και Νιάουστας) είχε πετύχει ειδικά προνόμια. Βρισκόταν στην υψηλή προστασία της μητέρας του εκάστοτε σουλτάνου (της «βαλιντέ σουλτάνας»), της οποίας ήταν «χάσι» (δηλαδή σ' αυτήν ανήκε η σχετική φορολογική πρόσδοδος), χώρια που ήταν, συγχρόνως, και βακούφι της οικογένειας των Εθρενός, όπως σημειώθηκε ήδη. Συνέπεια αυτού του αξιοσημείωτου γεγονότος ήταν, ότι στη Νάουσα δεν επιτρεπόταν να διακυβερνούσαν Μουσουλμάνοι, ειτός από τον πολιτικό (όχι στρατιωτικό) διοικητή της οικογένειας των Εθρενός (που φρόντιζε να επισπράτει δύο παράδες από όλους τους κατοίκους, για το βακούφι), έναν βρεθόδα (αντιπρόσωπο) της σουλτανοειρέρας, που επιμαλείτο την είσπραξη της δεκάτης, η οποία, άλλωστε, ήταν τότε, ο μοναδικός φόρος, που πλήρωναν οι ραγιάδες αυτής της πόλεως.

Οι ναουσαίνοι, όμως, δεν εφήσυχάζαν. Αντιέδρασαν, ιδιαίτερα όταν εκδόθηκε το φερμάνι της 29.3.1601, με το οποίο διατασσόταν η βίαιη στρατολόγηση χριστιανών νέων για τα τάγματα των Γενιτσάρων, η δε αντίθεσή τους, γι' αυτό το «παιδομάζωμα», ήταν ένοπλη το 1705, οπότε προγραμματίστηκε η στρατολόγηση 50 βλαστών της πόλεως. Συνελήφθησαν, όμως, οι επαναστάτες, και οι Τούρκοι τους κρέμασαν (όπως και τον αρχηγό τους Ζήση Καραδήμιο) στο πλάτανι της πλατείας Βρολογίου - Δικαστηρίων - Κ. Ρακτινιάν της Βέροιας, όπου τοποθετήθηκε τελευταία (15.10.1991), αναμνηστική πλάκα, από τον Τουριστικό Όμιλο της Βέροιας.

Εξάλλου, στα λεγόμενα «Ορλωφικά» ξεσηκώθηκε και η Νάουσα (όπως, άλλωστε, και η Βέροια, η Έδεσσα και η λοιπή Βόρεια Ελλάδα), με υποκινητή τον γιατρό Λουδοβίκο ή Λουβξη Σωτήρη. Οι δύο συνάξεις των μητροπολιτών της περιοχής έγιναν στη Νάουσα και στην Κοζάνη, όπως πληροφορηθήκαμε από έγγραφα, που δημοσίεψε ο πανεπιστημιακός καθηγητής Μαν. Πρωτοψάλτης.

Αυτή η (πολύπλευρη) προνομιακή μεταχείριση των Ναουσαίων έφερε την οικονομική άνθηση της πόλεως, γεγονός, που άνοιξε και την όρεξη του σατράπη των Ιωαννίνων.

5. Αξίζει, λοιπόν, να σταθούμε, για ύλη, στους διαρκείς αγώνες των κατοίκων της πόλεως, εξαιτίας των συνεχών επιδρομών του Αλή πασά.

Πρώτα - πρώτα να σημειώσουμε το απαράδεκτο φαινόμενο, το οποίο παρουσιάζουν οι γνωστές (γενικές και ειδικές) ιστορίες των αγώνων του Ελληνισμού κατά τους 18ο και 19ο αιώνες. Εννοώ την (στον κανόνα) παράλειψή τους να αναφερθούν και πολύ περισσότερο να εξιστορήσουν τους ηρωικούς αγώνες των Ναουσαίων εναντίον των

ορδών, που έστειλε, κατ' επανάληψη, ο Τεπελενίγης εναντίον της πόλεώς τους, όταν δε πράττουν τούτο (κατ' εξαίρεση), αφιερώνουν ελάχιστες σειρές, ωσάν να επρόκειτο για εκουσιώδεις και συνθησιμένο γεγονός.

Κι όμως, οι προαναφερόμενοι ξένοι περιηγητές έγραψαν αρκετά για τη γενναία αντίσταση των Ναουσαίων κατά του Αλή Πασά, ενώ ο Νικέλας Γ. Φιλιππίδης (ο πρώτος Μακεδόνας ιστορικός, ο οποίος είχε την πρωτοβουλία, αλλά και την τόλμη να μιλήσει, στην Αθήνα του 1879, για την επανάσταση και την καταστροφή της Νάουσας), αναφέρθηκε διεξοδικά σ' αυτούς τους αγώνες της (Αθήνα 1881, σελ. 26 κε.). Στη συνέχεια, η έκδοσή (το 1924) του βιβλίου των Δ. Πλαταρυδά - Ε. Στουγιαννάκη διαφώτισε πλήρως τα γεγονότα (σελ. 61 κε.) κατόπιν πολλοί άλλοι (και κυρίως οι Ιωάννης Κ. Βαυδραβιέλλης και Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος) δημοσίεψαν πολλές μελέτες τους, με καινούργια στοιχεία ή αξιολόγησαν κριτικά όλα τούτα και, έκαμαν, έτσι, περισσότερο γνωστό τον ηρωικό αγώνα των Ναουσαίων.

Συνοπτικά αναφέρομε ότι: Κατά το 1795 ο Αλή Πασάς προσπάθησε να γίνει επικυρίαρχος της Νάουσας, αλλά απέτυχε. Τόσο η εισοδική δι-

οικασία ευπατρώδη. Ακολούθησενά, πολύμηνη, πολιορκία της πόλεως, με τελικό αποτέλεσμα την παράδοσή της Νάουσας, γιατί η έλλειψη των παλιοφοβίων και των τροφίμων δεν επέτρεψαν τη συνέχισή του αγώνα των Ελλήνων. Εξυπακούεται: ότι ο άπληρτος Αλή Πασάς και οι έμισοί του (πλαταυκόλογοι και αιμαδόροι) Τουρκαλβανοί αξιωματικοί και στρατιώτες του λεηλάτησαν την πόλη, καθώς, μάλιστα, απέδρασε ο δραστήριος και δυναμικός Ζαφειράκης, ο οποίος έλλειψε περισσότερο από 10 χρόνια.

Για την εποχή της επικυριαρχίας του δυνάστη των Γουανίνων

(και) στη Νάουσα δημοσίεψα τελευταία («Μακεδονικά», 26, 1988, 221-228) πέντε ανέκδοτα έγγραφα (σε περίληψη), που παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, για πολλά θέματα. Προέρχονται από το Αρχείο του Αλή Πασά, του οποίου τίμημα διατώθηκε και υπάρχει στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη της Αθήνας, επίκειται δε η έκδοσή του.

Έτσι, οι Ναουσαίοι (έπως και οι Σουλιώτες, κ.ά.) γνώρισαν, νομίζω, από τους άλλους ραγιαδες, τον αιμοσταγή χαρακτήρα των αγροίκων και φανατικών Μουσουλμάνων.

ΤΕΛΟΣ Α' ΜΕΡΟΥΣ

Μέρος 2ο

Αν κανείς θελήσει να βρει την αρχή του Μακεδονικού ζητήματος, πρέπει να ανατρέξει στα 1870 την εποχή του χωρισμού των δύο Εκκλησιών. Οι Βούλγαροι υποκινούμενοι από τους Πανσλαβιστές Ρώσους και τα όργανά τους ζήτησαν και πέτυχαν, με τη βοήθεια, μάλιστα του Σουλτάνου την ίδρυση Βουλγάρικης Εξαρχίας.

Οι Ρώσοι για να ολοκληρώσουν τα σχέδιά τους, σχεδίασαν αργότερα την Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, με την οποία δημιουργείται μια παμμέγιστη Βουλγαρία. Η ματαίωση της πραγματοποίησης της Συνθήκης και ο περιορισμός των Βουλγάρων στα φυσικά τους όρια, ήταν κάτι που δεν το παραδεχτήκανε οι Βούλγαροι και γι' αυτό νωρίς έρριξαν τα λάιμαργα μάτια τους στην Ελληνική Μακεδονία. Είναι χαρακτηριστικά τα όσα ο Ρώσος πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη κόμης Ιγνάτιεφ έλεγε!

«Εγώ ο κόμης Ιγνάτιεφ, ζων ή τεθνεώς, συμβουλεύω και κληροδοτώ, εις τους Βουλγάρους, όπως παραδίδωσιν από πατρός εις υιόν, ότι η Βουλγαρία του Αγίου Στεφάνου πρέπει να πραγματοποιηθεί.

Κληροδοτώ εις το Βουλγαρικό Έθνος να εργάζεται, να αγωνίζεται, να μάχεται, να παλέει, αλλά να μην επιτρέψει να αποσπασθεί μήτε έν μέρος, μήτε έν χωρίον, μήτε εις άνθρωπος ακόμη από της Βουλγαρίας του Αγ. Στεφάνου».

Μέσα στα λόγια αυτά του κόμμη Ιγνάτιεφ καταδεικνύεται η γραμμή την οποία έπρεπε να ακολουθήσουν οι Βούλγαροι και από την οποία δεν έπρεπε να παραιτηθούν ποτέ.

Από το 1885 αρχίζει η Βουλγαρία έντονο εκβουλγαρισμό της Μακεδονίας. Επί κεφαλής της προσπάθειας αυτής το Μακεδονοθρακικό κομιτάτο με τους τεράστιους πόρους του. Μέχρι το 1897 οι Βούλγαροι προσπαθούν να προσηλυτίσουν τους αγροτικούς πληθυσμούς της Μακεδονίας. Πού και πού σκότωναν κανένα δυναμικό στήριγμα του Ελληνισμού. Αλλά επειδή δεν προχωρούσε έτσι η δουλειά τους, πύκνωσαν εις δολοφονίες προκρίτων, ιερέων, δικαίων και άλλων σπουδαίων προμάχων του Ελληνισμού.

Έναντι της δαιμονισμένης βουλγάρικης δραστηριότητας η κυβέρνηση τί είχε πράξει; Απολύτως τίποτα. Μια αδικαιολόγητη κυβερνητική αδιαφορία λόγω εσωτερικών πολιτικών έριδων και προώθησης της Ελλάδος στη θάλασσα και στην Κρήτη ζημίωσε τα

δώρα σύνερα και αποξεχάστηκε η σκλαβωμένη Μακεδονία. Λίγο πριν το 1897 η Εθνική Εταιρεία δοκίμασε να φέρει τις αρματολικές αναμνήσεις.

Μέρα με τη μέρα η βουλγάρικη δραστηριότητα αυξάνεται. Ήρθε

Του Χρ. Χατζηϊωαννίδη

και το αποτυχημένο 1897 που κτύπησε κυριολεκτικά την Ελληνικότητα της Μακεδονίας. Οι Βούλγαροι άρχισαν να εργάζονται δραστηκώτερα στην Μακεδονία, αφού δεν φοβούνταν καμμία αντενέργεια της Ελλάδος. Οι Βούλγαροι που σε όλο το διάστημα της επί 4 αιώνες δουλειάς κανένα ίχνος εθνικής ζωής δεν παρουσίασαν διεκδικούν τώρα χώρους καθαρά ελληνικούς, γιατί, έλεγαν, ότι κατοικούνταν από Βουλγάρους. Όσοι ήσαν αντίθετοι στα βουλγάρικα σχέδια δολοφονούνταν. Εκπορευόμενη η βουλγάρικη προπαγάνδα από τη Σόφια, άρχισε να τρομοκρατεί την Μακεδονία με εγκλήματα και αφάνταστη θαναυσότητα από τις βουλγάρικες συμμορίες των κομιτατζήδων.

Ο Γεώργιος Μόδης, ένας λαμπρός Μακεδόνας, που έζησε και έδρασε στον Μακεδονικό Αγώνα, να τί γράφει γι' αυτόν από την αρχή του μέχρι το τέλος του: «Υστερα από το 1897 Βούλγαροι πράκτορες, που εμφανίζονταν ως Ρώσοι έμποροι γεωργικών εργαλείων, περιτρέχουν την Μακεδονία

ψη, ο Τεπελενίης εναντίον της πόλεώς τους, όταν δε πράττουν τούτο (κατ' εξαίρεση), αφιερώνουν ελάχιστα σειράς, ωσάν να επρόκειτο για επουσιώδεις και συνθησιμένο γεγονότα.

Κι όμως, οι προαναφερθέντες ξένοι περιηγητές έγραψαν αρκετά για τη γενναία αντίσταση των Ναουσαίων κατά του Αλή Πασά, ενώ ο Νικόλαος Γ. Φιλιππίδης (ο πρώτος Μακεδόνας ιστορικός, ο οποίος είχε την πρωτοβουλία, αλλά και την τόλμη να μιλήσει, στην Αθήνα του 1879, για την επανάσταση και την καταστροφή της Νάουσας), αναφέρθηκε διεξοδικά σ' αυτούς τους αγώνες της (Αθήνα 1881, σελ. 26 κε.). Στη συνέχεια, η έκδοσή (το 1924) του βιβλίου των Δ. Πλαταριώδη - Ε. Στεργιαννάκη διαφώτισε πλήρως τα γεγονότα (σελ. 61 κε.) κατόπι, πολλοί άλλοι (και κυρίως οι Ιωάννης Κ. Βασιλαδέλλης και Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος) δημοσίευσαν πολλές μελέτες τους, με καινούργια στοιχεία ή αξιολόγησαν κριτικά όλα τούτα και έκαναν, έτσι, περισσότερο γνωστό τον ηρωικό αγώνα των Ναουσαίων.

Συνοπτικά αναφέραμε ότι: Κατά το 1795 ο Αλή πασάς προσπάθησε να γίνει επικυρίαρχος της Νάουσας, αλλά απέτυχε, τόσο η ειρηνική διείσθησή του, όσο και η παλειμική απόπειρά του. Η εκστρατεία των στρατευμάτων του επαναλήφθηκε στα τέλη του 1798, χωρίς επιτυχία, γιατί οι Ναουσαίοι είχαν οχυρώσει, ήδη, την πόλη τους. Τη σκληρή εκδίχσή του πλήρωσαν οι άνθρωποι του κάμπου, κυρίως των περασίων της Βέροιας - Νάουσας και των Γιαννιτσών. Οι Ναουσαίοι, τελικά, συνθηκολόγησαν. Όμως, η πρόστυχη σχιπεριφορά του γιού (του Αλή πασά) Βελή, απέναντι στη γυναίκα του άρχοντα της πόλεως Λοιμθέτη Ζακουριάκη, προκάλεσε

πολύμηνη, πολιτορκία της πόλεως, με τελικό αποτέλεσμα την παράδοση της Νάουσας, γιατί η έλλειψη των παλειμοφοδίων και των τροφίμων δεν επέτρεψαν τη συνέχισή του αγώνα των Ελλήνων. Εξυπακούεται ότι ο άπληγτος Αλή πασάς και οι έταίμοί του (πλάτατοκόλογοι και αιμοδόροι) Τουρκαλβανοί αξιωματικοί και στρατιώτες του λεηλάτησαν την πόλη, καθώς, μάλιστα, απέδρασε ο δραστήριος και δυναμικός Ζαφειράκης, ο οποίος έλλειψε περισσότερο από 10 χρόνια.

Για την εποχή της επικυριαρχίας του δυνάστη των Ιωαννίνων

(και) στη Νάουσα δημοσίεψα τελευταία («Μακεδονικά», 26, 1988, 221-228) πέντε ανέκδοτα έγγραφα (σε περίληψη), που παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, για πολλά θέματα. Προέρχονται από το Αρχείο του Αλή πασά, του οποίου τμήμα διασώθηκε και υπάρχει στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη της Αθήνας, επίκειται δε η έκδοσή του.

Έτσι, οι Ναουσαίοι (όπως και οι Σουλιώτες, κ.ά.) γνώρισαν νύξεις από τους άλλους ραγιάδες, τον ακρισταγή χαρακτήρα των αγροίκων και φανατικών Μουσουλιμάτων.

ΤΕΛΟΣ Α' ΜΕΡΟΥΣ

Προσέξατε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφραζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται.

Μέρος 2ο

Ἄν κανείς θελήσει να θρει την αρχή του Μακεδονικού ζητήματος, πρέπει να ανατρέξει στα 1870 την εποχή του χωρισμού των δύο Εκκλησιών. Οι Βούλγαροι υποκινούμενοι από τους Πανσλαβιστές Ρώσους και τα όργανά τους ζήτησαν και πέτυχαν, με τη βοήθεια, μάλιστα του Σουλτάνου την ίδρυση Βουλγάρικης Εξαρχίας.

Οι Ρώσοι για να ολοκληρώσουν τα σχέδιά τους, σχεδίασαν αργότερα την Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, με την οποία δημιουργείται μια παμμέγιστη Βουλγαρία. Η ματαιώση της πραγματοποίησης της Συνθήκης και ο περιορισμός των Βουλγάρων στα φυσικά τους όρια, ήταν κάτι που δεν το παραδεχτήκανε οι Βούλγαροι και γι' αυτό νωρίς έρριξαν τα λαίμαργα μάτια τους στην Ελληνική Μακεδονία. Είναι χαρακτηριστικά τα όσα ο Ρώσος πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη κόμης Ιγνάτιεφ έλεγει!

«Εγώ ο κόμης Ιγνάτιεφ, ζων ή τεθνεώς, συμβουλεύω και κληροδοτώ, εις τους Βουλγάρους, όπως παραδίδωσιν από πατρός εις υιόν, ότι η Βουλγαρία του Αγίου Στεφάνου πρέπει να πραγματοποιηθεί,

Κληροδοτώ εις το Βουλγαρικό Έθνος να εργάζεται, να αγωνίζεται, να μάχεται, να παλέει, αλλά να μην επιτρέψει να αποσπασθεί μήτε έν μέρος, μήτε έν χωρίον, μήτε εις άνθρωπος ακόμη από της Βουλγαρίας του Αγ. Στεφάνου»).

Μέσα στα λόγια αυτά του κόμμη Ιγνάτιεφ καταδεικνύεται η γραμμή την οποία έπρεπε να ακολουθήσουν οι Βούλγαροι και από την οποία δεν έπρεπε να παραιτηθούν ποτέ.

Από το 1885 αρχίζει η Βουλγαρία έντονο εκβουλγαρισμό της Μακεδονίας. Επί κεφαλής της προσπάθειας αυτής το Μακεδονοθρακικό κομιτάτο με τους τεράστιους πόρους του. Μέχρι το 1897 οι Βούλγαροι προσπαθούν να προσηλυτίσουν τους αγροτικούς πληθυσμούς της Μακεδονίας. Πού και πού σκότωναν κανένα δυναμικό στήριγμα του Ελληνισμού. Αλλά επειδή δεν προχωρούσε έτσι η δουλειά τους, πύκνωσαν εις δολοφονίες προκρίτων, ιερέων, δασκάλων και άλλων σπουδαιών προμάχων του Ελληνισμού.

Ἐναντι της δαιμονισμένης βουλγάρικης δραστηριότητας η κυβέρνηση τί είχε πράξει; Απολύτως τίποτα. Μια αδικαιολόγητη κυβερνητική αδιαφορία λόγω εσωτερικών πολιτικών έριδων και προσήλωσης της Ελλάδος στη θάλασσα και στην Κρήτη ζημίωσε τα

βόρεια σύνορα και αποξεδάστηκε η σκλαβωμένη Μακεδονία. Λίγο πριν το 1897 η Εθνική Εταιρεία δοκίμασε να φέρει τις αρματωλικές αναμνήσεις.

Μέρα με τη μέρα η βουλγάρικη δραστηριότητα αυξάνεται. Ἦρθε

Του Χρ. Χατζηνιωαννίδη

και το αποτυχημένο 1897 που κτύπησε κυριολεκτικά την Ελληνικότητα της Μακεδονίας. Οι Βούλγαροι άρχισαν να εργάζονται δραστηκώτερα στην Μακεδονία, αφού δεν φοβούνταν καμιά αντενέργεια της Ελλάδος. Οι Βούλγαροι που σε όλο το διάστημα της επί 4 αιώνες δουλείας κανένα ίχνος εθνικής ζωής δεν παρουσίασαν διεκδικούν τώρα χώρους καθαρά ελληνικούς, γιατί, έλεγαν, ότι κατοικούνταν από Βουλγάρους. Ὅσοι ήσαν αντίθετοι στα βουλγάρικα σχέδια δολοφονούνταν. Εκπορευόμενη η βουλγάρικη προπαγάνδα από τη Σόφια, άρχισε να τρομοκρατεί την Μακεδονία με εγκλήματα και αφάνταστη βαναυσότητα από τις βουλγάρικες συμμορίες των κομιτατζήδων.

Ο Γεώργιος Μόδης, ένας λαμπρός Μακεδόνας, που έζησε και έδρασε στον Μακεδονικό Αγώνα, να τί γράφει γι' αυτόν από την αρχή του μέχρι το τέλος του: «Υστερα από το 1897 Βούλγαροι πράκτορες, που εμφανίζονταν ως Ρώσοι έμποροι γεωργικών εργαλείων, περιτρέχουν την Μακεδονία

το μέρος τους, υποσχέθηκαν σ' αυτούς την διανομή τσιφλικιών των μπέηδων, την αγροτική επομένως αποκατάστασή τους. Και για να δώσουν πειστικότητα στις επαγγελίες τους, άρχισαν να εξοντώνουν τους αντιπροσώπους της τούρκικης τυραννίας, αγροφύλακες, επικιαστές του φόρου της δεκάτης και τσιφλικάδες. Ένας πρωτόγονος σοσιαλισμός διέπνεε τα λόγια και τις πράξεις των κομιτατζήδων και γι' αυτό οι χωρικοί άρχισαν να τους θαυμάζουν και να του ζευγνωμονούν. Είδαν τους μισητούς μπέηδες και τους αγάδες να τρυπώνουν ταπεινωμένοι και τρομαγμένοι στις πόλεις και τους εαυτούς τους να παίρνουν όσο μέρος από τα εισοδήματα των τσιφλικιών τους ήθελαν. Και δόθηκαν τυφλά στην οργάνωση η οποία δεν μιλούσε άλλωστε καθόλου για Ελληνισμό ή Βουλγαρισμό παρά μόνο για την ελευθερία των Μακεδόνων. Εύκολα λοιπόν η οργάνωση διαδόθηκε και ριζώσε σ' όλη τη χώρα. Σε κάθε χωριό σχηματίστηκε ειδική επιτροπή επιφορτισμένη με την αγορά όπλων και πολεμοφοδίων, τη συντήρηση των συμμεριών και την προετοιμασία της επανάστασης. Όλες οι εθνότητες

Λόκης Πιρζας

τζήδες. Η αποτυχία της δεν αποθάρρυνε τους Βουλγάρους, μόνο που αυτοί πλέον άλλαξαν τακτική. Έθγαλαν τη μάσκα του μακεδονισμού και έδειξαν ποιοί πραγματικά ήταν.

Τα συνθήματα, ελευθερία ή θάνατος και η Μακεδονία για τους Μακεδόνες, αντικαταστάθηκαν με το σύνθημα η Μακεδονία στη Βουλγαρία.

Τώρα πια το κομιτάτο στρέφεται ανοιχτά εναντίον του Ελληνισμού. Κάθε σχέση με τους Έλληνες, αυτούς που κατά τους Βουλγάρους θεωρούνταν εκατό τοις εκατό Έλληνες τους Γκραικομά-

δών συνώνυμη με τον ελευθερωτή, τώρα το ξέσπασμά τους και η πίεση που ασκούσαν, άρχισε να γεννά την αντίδραση. Σλαβόφωνοι χωρικοί που πριν δεν ήξεραν καλά, καλά σε ποιά εθνικότητα ανήκαν μαρτυρούν για τον Ελληνισμό. Άρχισε να διαφοροποιείται εθνολογικά ο πληθυσμός της υπαίθρου και να αποκρυσταλλώνεται η εθνική του συνείδηση, ενώ έως τότε δεν ήξεραν παρά μόνο πως ήταν χριστιανοί και δεν μισούσαν παρά μόνο τον κατακτητή τους, τον Τούρκο. Είμαστε Έλληνες, άκουγαν οι Βούλγαροι από το στόμα των χωρικών, όταν τους σκότωναν και μάλιστα σε γλώσσα όχι ελληνική και αυτό τους εξαγριώνει. Ο πληθυσμός στην ύπαιθρο άρχισε σιγά, σιγά να ελλατιώνεται. Η καλλιέργεια των αγρών παραμελήθηκε. Έλλειψη τροφίμων άρχισε να παρατηρείται. Ο πληθυσμός καταλαμβάνεται από απόγνωση. Σε ποιόν να καταφύγει; Ποιός θα τον βοηθήσει; Ο δεσπότης ή ο πρόξενος; Ο Μαζαράκης γράφει στα απομνημονεύματά του ότι «καθ' όλην την περίοδο η διαγωγή των Ελλήνων Επισκόπων δεν ήταν κατά το πλείστον η αρμόζουσα... Ο ανώτερος κλήρος, καίτοι ελληνικός, διεκρίθει δια την φιλοχρηματία, τας πι-

εσείς στην αργυρολογία και την εκκλιάν προς τους σλαβόφωνους ιδίω χωρικούς συμπεριφορά, η οποία έρριψε πολλάκις ολόκληρα χωρία εις την αγκάλην του Βουλγαρισμού». Και ο άφοβος Ιδας λέγει: «Ήταν ένας δεσπότης στη Φλώρινα που έλεγε: Και γύφτοι να γίνετε όλοι σας πάλι εγώ μητροπολίτης θα είμαι». Έτσι ο μακεδονικός πλτθυσμός εγκαταλειμμένος στο έλεος του Θεού, υφίσταται φοβερά μαρτύρια.

Αναγκάστηκαν, λοιπόν, να κατέβουν στην Αθήνα επίλεκτοι Μακεδόνες και να εκθέσουν την κατάσταση ελπίζοντας σε βοήθεια εκ μέρους της ελεύθερης Ελλάδος. Οι Μακεδόνες αυτοί κατά κύριον λόγον επισκέπτονταν το αρχοντικό των Δραγούμηδων που είχε μετασθληθεί σε μακεδονικό στρατηγείο. Μέσα στο σπίτι εκείνο σφυρηλατήθηκε ο Μακεδονικός Αγώνας που άρχισε το 1904. Στο σπίτι εκείνο γεννήθηκαν σιγά-σιγά, οι κατοπινοί Μακεδονομάχοι αξιωματικοί.

Ο Μελάς στο σπίτι του πεθερού του βρήκε εκείνο που επιθυμούσε. Εκεί γνωρίστηκε με τους παλαιότερους φίλους των Δραγούμηδων τον τότε υπολοχαγό του πεζικού Αλέξανδρο Κοντούλη με τον οποίο δέθηκε αδελφικά. Εκεί μέσα ήλθε σε επαφή με πολλούς Μακεδόνες που επισκεπτόμενοι την Αθήνα δεν παρέλειπαν να επικεφετούν το σπίτι των Δραγούμηδων που είχε καταστεί εθνική κελυμβήθρα.

Για τον Μελά η Μακεδονία είναι ένα πεδίο δράσεως και γι' αυτό εργάζεται πυρετωδώς. Δεν υπαχωρεί μπροστά σε κανένα εμπόδιο, κάνει διασθήματα, παρακαλεί τους ανωτέρους του να ενδιαφερθούν για την Μακεδονία, να λάβουν ενεργό μέρος στον αγώνα της. Όταν κανείς τον συμβουλεύει να καθίσει φρόνιμα, γίνεται έξαλλος: «Τί σημαίνει εις άνθρωπος; Ενός ανθρώπου το αίμα

θα εξυπνήσωσιν οι κοιμώμενοι, θα εγκαρδιωθούν οι τρομοκρατηθέντες, θα φυτρώσουν επί της ευγενούς γης εκδικηταί και σωτήρες».

Την εποχή εκείνη ο δευτερότοκος γιός του Στεφάνου Δραγούμη, ο Ίων, νεώτατος ακόμη, υπάλληλος του υπουργείου των Εξωτερικών, είχε τοποθετηθεί και υπηρετούσε στο γενικό προξενείο στο Μοναστήρι. Πατριώτης, προικισμένος με μεγάλα προσόντα, είχε ιδρύσει μυστική εταιρεία και εργαζόταν πυρετωδώς για την αφύπνιση της μακεδονικής νεολαίας. Με τον Ίωνα Δραγούμη ο Μελάς και οι έμπιστοι του οίκου Δραγούμη ήταν σε συνεχή αλληλογραφία. Συνεργάτης του Ίωνα στην Μακεδονία ήταν και ο Μητροπολίτης Καστοριάς Γερμανός Καραθαγγέλης, με το ψευδώνυμο Κώστας Γεωργίου, φλεγόμενος και αυτός από τον ίδιο πατριωτισμό.

Ο Μελάς γινόταν έξαλλος κάθε φορά που άκουγε τους Μακεδόνες να του διηγούνται τις θηριωδίες των Βουλγάρων κομιτατζήδων, οι οποίοι κατέσφαζαν άγρια κάθε πρόκριτο Μακεδόνα μη υποθαλλόμενο στην βουλγάρικη ιδεολογία.

Ο Ίων Δραγούμης ήταν απόστολος και εργάτης της Ελληνικής Ιδέας. Η πίστη του στην ελληνική φυλή και την αποστολή της που την συναντά κανείς τόσο συχνά σ' όλα του τα βιβλία, έκανε θαύματα. Σκέφτεται να οργανώσει τους Μακεδόνες κατά των Βουλγάρων «γιατί αν τρέξουμε να σώσουμε τη Μακεδονία, η Μακεδονία θα μας σώσει. Αν τρέξουμε να σώσουμε τη Μακεδονία, εμείς θα σωθούμε».

Ο Ίων Δραγούμης ίσως να ήταν ο μόνος που συνέλαθε τη μεγάλη σημασία της Μακεδονίας στην εθνική ζωή της Ελλάδος, γι' αυτό εργάστηκε για την απελευ-

θερώση της με κάθε μέσο. Δημιουργεί το 1903 τη «Μακεδονική Φιλική Εταιρεία» και νωρίτερα ακόμη τις μυστικές εκείνες τριάδες, που αποδείχθησαν πολύ αποτελεσματικές. Συγχρόνως με τον Ίωνα Δραγούμη, δημιουργεί ο Μητροπολίτης Καστοριάς Γερμανός Καραθαγγέλης τα δύο ένοπλα επαναστατικά σώματα του καπετάν Βαγγέλη από το Στρέμπενο (Ασπρώγια) και του καπετάν Κώστα από τη Ρούλια (Κώστα).

Ο αγώνας έχει πια αρχίσει. Ο Στέφανος Δραγούμης με το γιό του και τον γαμπρό του εργαζονται πυρετωδώς για την ανεξαρτησία της Μακεδονίας. Ο τύπος διατίθεται ευμενώς προς τους υποστηρικτές του ένοπλου αγώνα στη Μακεδονία. Τα συνθήματα «δημοκόποι, μακεδονοκόποι εκμεταλλευταί της φιλοπατρίας, τσαρλατάνοι», αντικαταστάθηκαν από άλλα. Ο σπάρκος έχει πια πέσει σε γένιμο έδαφος.

Το 1904 τοποθετείται ως γενικός πρόξενος στη Θεσσαλονίκη ο Λάμπρος Κορομηλάς, ο οποίος κατά τον Νικόλαο Βλάχο «απετέλεσε την ψυχή της προπαρασκευής προς ένοπλον άμυναν. Συμπληρούται ήδη οργάνωσις των χωρίων, μούονται οι κάτοικοι, αναζητούνται οι άνδρες εκ των οποίων θα σπαρτίζονται τα ανταρτικά σώματα, λαμβάνεται πρόνοια εισαγωγής όπλων κι πολεμικού υλικού και εκπονούνται σχέδια επιτοπίου αμύνης. Αποτελεσματικό υπήρξε το σχέδιο του Κορομηλά να καλεί στη Μακεδονία Έλληνες αξιωματικούς, τους οποίους τοποθετούσε δασκάλους στις κυριώτερες περιοχές του μακεδονικού μετώπου. Έτσι οι Έλληνες αξιωματικοί οργάνωσαν τους μαθητές, οι ψευτοέμποροι τους άνδρες και ο Μακεδονικός Αγώνας παίρνει νέα τροπή. Το σπουδαιότερο είναι ότι και η κυβέρνηση άρχισε να ενδιαφέρεται για τα γεγονότα της Μακεδονίας.

ροι. εξ άλλου, για να παρασύνουν εύκολα τους χωρικούς με το μέρος τους, υποσχέθηκαν σ' αυτούς την διανομή τσιφλικιών των μπέηδων, την αγροτική επομένως αποκατάστασή τους. Και για να δώσουν πειστικότητα στις επαγγελίες τους, άρχισαν να εξοντώνουν τους αντιπροσώπους της τούρκικης τυραννίας, αγροφύλακες, επικιαστές του φόρου της δεκάτης και τσιφλικιάδες. Ένας πρωτόγονος σοσιαλισμός διέπνεε τα λόγια και τις πράξεις των κομιτατζήδων και γι' αυτό οι χωρικοί άρχισαν να τους θαυμάζουν και να του ρευγνωμονούν. Είδαν τους μισητούς μπέηδες και τους αγάδες να τρυπώνουν ταπεινωμένοι και τρομαγμένοι στις πόλεις και τους εαυτούς τους να παίρνουν όσο μέρος από τα εισοδήματα των τσιφλικιών τους ήθελαν. Και δόθηκαν τυφλά στην οργάνωση η οποία δεν μιλούσε άλλωστε καθόλου για Ελληνισμό ή Βουλγαρισμό παρά μόνο για την ελευθερία των Μακεδόνων. Εύκολα λοιπόν...

...ως, χωρίς να κινήσει η Βουλγαρία, όπως υπόσχονταν οι κομιτα-

Λάκης Πιρδός

τζήδες. Η αποτυχία της δεν αποθάρρυνε τους Βουλγάρους, μόνο που αυτοί πλέον άλλαξαν τακτική. Έβγαλαν τη μάσκα του μακεδονισμού και έδειξαν ποιοί πραγματικά ήταν.

Τα συνθήματα, ελευθερία ή θάνατος και η Μακεδονία για τους Μακεδόνες αντικαταστάθηκαν με

λέξη κομιτατζής στη συνείδηση του Μακεδόνα χωρικού ήταν σχεδόν συνώνυμη με τον ελευθερωτή, τώρα το ξέσπασμά τους και η πίεση που ασκούσαν, άρχισε να γεννά την αντίδραση. Σλαδόφωνοι χωρικοί που πριν δεν ήξεραν καλά, καλά σε ποιά εθνικότητα ανήκαν μαρτυρούν για τον Ελληνισμό. Άρχισε να διαφοροποιείται εθνολογικά ο πληθυσμός της υπαίθρου και να αποκρυσταλλώνεται η εθνική του συνείδηση, ενώ έως τότε δεν ήξεραν παρά μόνο πως ήταν χριστιανοί και δεν μισούσαν παρά μόνο τον κατακτητή τους, τον Τούρκο. Είμαστε Έλληνες, άκουγαν οι Βούλγαροι από το στόμα των χωρικών, όταν τους σκότωναν και μάλιστα σε γλώσσα όχι ελληνική και αυτό τους εξαργίωνε. Ο πληθυσμός στην υπαίθρο άρχισε σιγά, σιγά να ελαττώνεται. Η καλλιέργεια των ανών παραμελήθηκε. Έλλειψη τροφίμων άρχισε να παρατηρείται. Ο πληθυσμός καταλαμβάνεται από απέγνωση. Σε ποιόν να καταφύγει; Ποιός θα τον βοηθή-

εσεις προς αργυρολογίαν και την εκαιάν προς τους σλαβόφωνους ιδία χωρικούς συμπεριφορά, η οποία έρριψε πολλάκις ολόκληρα χωρία εις την αγκάλην του Βουλγαρισμού». Και ο άφοβος Ιδας λέγει: «Ήταν ένας δεσπότης στη Φλώρινα που έλεγε: Και γύφτοι να γίνετε όλοι σας πάλι εγώ μητροπολίτης θα είμαι». Έτσι ο μακεδονικός πλτρυσμός εγκαταλειμμένος στο έλεος του Θεού, υφίσταται φοβερά μαρτύρια.

Αναγκάστηκαν, λοιπόν, να κατέβουν στην Αθήνα επίλεκτοι Μακεδόνες και να εκθέσουν την κατάσταση ελπίζοντας σε βοήθεια εκ μέρους της ελεύθερης Ελλάδας. Οι Μακεδόνες αυτοί κατά κύριον λόγον επισκέπτονταν το αρχοντικό των Δραγούμηδων που είχε μεταβληθεί σε μακεδονικό στρατηγείο. Μέσα στο σπίτι εκείνο σφυρηλατήθηκε ο Μακεδονικός Αγώνας που άρχισε το 1904. Στο σπίτι εκείνο γεννήθηκαν σιγά-σιγά, οι κατοπινοί Μακεδονομάχοι αξιωματικοί.

Ο Μελάς στο σπίτι του πεθερού του έβριχε εκείνο που επιθυμούσε. Εκεί γνωρίστηκε με τους παλαιότερους φίλους των Δραγούμηδων τον τότε υπολοχαγό του πεζικού Αλέξανδρο Κοντούλη με τον οποίο δέθηκε αδελφικά. Εκεί μέσα ήλθε σε επαφή με πολλούς Μακεδόνες που επισκεπτόμενοι την Αθήνα δεν παρέλειπαν να επισκεφτούν το σπίτι των Δραγούμηδων που είχε καταστεί εθνική κληρονομιά.

Για τον Μελά η Μακεδονία είναι ένα πεδίο δράσεως και γι' αυτό εργαζεται πυρετωδώς. Δεν υπαχωρεί μπροστά σε κανένα εμπόδιο, κάνει διαβήματα, παρακαλεί τους ανωτέρους του να ενδιαφερθούν για την Μακεδονία, να λάβουν ενεργό μέρος στον αγώνα της. Όταν κανείς τον συμβουλεύει να καθίσει φρόνιμα, γίνεται έξαλλος: «Τί σημαίνει εις άνθρωπος; Ενός ανθρώπου το αίμα

αν πτωσει το χωμά της Μακεδονίας, θα εξυπνήσωσιν οι κοιμώμενοι, θα εγκαρδιωθούν οι τρομοκρατηθέντες, θα φυτρώσουν επί της ευγενούς γης εκδικηταί και σωτήρες».

Την εποχή εκείνη ο δευτερότοκος γιός του Στεφάνου Δραγούμη, ο Ίων, νεώτατος ακόμη, υπάλληλος του υπουργείου των Εξωτερικών, είχε τοποθετηθεί και υπηρετούσε στο γενικό προξενείο στο Μοναστήρι. Πατριώτης, προικισμένος με μεγάλα προσόντα, είχε ιδρύσει μυστική εταιρεία και εργαζόταν πυρετωδώς για την αφύπνιση της μακεδονικής νεολαίας. Με τον Ίωνα Δραγούμη ο Μελάς και οι έμπιστοι του οίκου Δραγούμη ήταν σε συνεχή αλληλογραφία. Συνεργάτης του Ίωνα στην Μακεδονία ήταν και ο Μητροπολίτης Καστοριάς Γερμανός Καραβαγγέλης, με το ψευδώνυμο Κώστας Γεωργίου, φλεγόμενος και αυτός από τον ίδιο πατριωτισμό.

Ο Μελάς γινόταν έξαλλος κάθε φορά που άκουγε τους Μακεδόνες να του διηγούνται τις θηριωδίες των Βουλγάρων κομιτατζήδων, οι οποίες κατέσφαζαν άγρια κάθε πρόκριτο Μακεδόνα μη υποβαλλόμενο στην βουλγάρικη ιδεολογία.

Ο Ίων Δραγούμης ήταν απόστολος και εργάτης της Ελληνικής Ιδέας. Η πίστη του στην ελληνική φυλή και την αποστολή της που την συναντά κανείς τόσο συχνά σ' όλα του τα βιβλία, έκανε θαύματα. Σκέφτεται να οργανώσει τους Μακεδόνες κατά των Βουλγάρων «γιατί αν τρέξουμε να σώσουμε τη Μακεδονία, η Μακεδονία θα μας σώσει. Αν τρέξουμε να σώσουμε τη Μακεδονία, εμείς θα σωθούμε».

Ο Ίων Δραγούμης ίσως να ήταν ο μόνος που συνέλαβε τη μεγάλη σημασία της Μακεδονίας στην εθνική ζωή της Ελλάδας, γι' αυτό εργάστηκε για την απελευ-

θερωσή της με κάθε μέσο. Δημιουργεί το 1903 τη «Μακεδονική Φιλική Εταιρεία» και νωρίτερα ακόμη τις μυστικές εκείνες τριάδες, που αποδείχθησαν πολύ αποτελεσματικές. Συγχρόνως με τον Ίωνα Δραγούμη, δημιουργεί ο Μητροπολίτης Καστοριάς Γερμανός Καραβαγγέλης τα δύο ένοπλα επαναστατικά σώματα του καπετάν Βαγγέλη από το Στρέμπενο (Λοσπρώγια) και του Καπετάν Κώτα από τη Ρούλια (Κώτα).

Ο αγώνας έχει πια αρχίσει. Ο Στέφανος Δραγούμης με το γιό του και τον γαμπρό του εργάζονται πυρετωδώς για την ανεξαρτησία της Μακεδονίας. Ο τύπος διατίθεται ευμενώς προς τους υποστηρικτές του ένοπλου αγώνα στη Μακεδονία. Τα συνθήματα «δημοκόποι, μακεδονοκόποι εκμεταλλευταί της φιλοπατρίας, τσαρλατάνοι», αντικαταστάθηκαν από άλλα. Ο σπόρος έχει πια πέσει σε γόνιμο έδαφος.

Το 1904 τοποθετείται ως γενικός πρόξενος στη Θεσσαλονίκη ο Λάμπρος Κορομηλάς, ο οποίος κατά τον Μικόλαο Βλάχο «απετέλεσε την ψυχή της προπαρασκευής προς ένοπλον άμυναν. Συμπληρώνεται ήδη οργάνωσις των χωρίων, μυσούνται οι κάτοικοι, αναζητούνται οι άνδρες εκ των οποίων θα σπαρτίζονται τα ανταρτικά σώματα, λαμβάνεται πρόνοια εισαγωγής όπλων κι πολεμικού υλικού και εκπονούνται σχέδια επιτοπίου άμύνης. Αποτελεσματικό υπήρξε το σχέδιο του Κορομηλά να καλεί στη Μακεδονία Έλληνες αξιωματικούς, τους οποίους τοποθετούσε δασκάλους στις κυριότερες περιοχές του μακεδονικού μετώπου. Έτσι οι Έλληνες αξιωματικοί οργάνωσαν τους μαθητές, οι ψευτοέμποροι τους άνδρες και ο Μακεδονικός Αγώνας παίρνει νέα τροπή. Το σπουδαιότερο είναι ότι και η κυβέρνηση άρχισε να ενδιαφέρεται για τα γεγονότα της Μακεδονίας.

μορφα, οι οποίες στο όνομα, τάχα, της ελευθερίας, διέπρατταν κάθε είδους ακολασίες...

Έγραφε ο Ίων Δραγούμης στον Μελά: «Είναι στα μέρη της Καστοριάς μια συμμορία που προστατεύει τους δικούς μας, αλλά αν δεν κατορθώσουμε να κάνουμε και άλλες συμμορίες από εντοπίους, δεν θα μπορέσει μόνη της να βαστάξει γιατί είναι από παντού περικυκλωμένη από βουλγαρικές». Τότε ήλθαν για βοήθεια πρόσωπα δοκιμασμένα και ζυμωμένα σε τέτοιους κινδύνους. Μακεδόνες και Κρητικοί, με σκοπό να ενισχύσουν την οργάνωση άλλων σωμάτων. Οι αγωνιστές αυτοί διαλέγονταν από τον Μελά και τους συνεργάτες του με τους οποίους ευρίσκετο σε επικοινωνία ο Δραγούμης. Όταν απέτυχε η καλοκαιρινή ψευτοεπανάσταση των Βουλγάρων το περίφημο «Ίλιντεν» στις 20 Ιουλίου του 1903, και καταστράφηκαν τα χωριά Κρούσοβο, Αρμενικό, Ράκοβο και Μπίτουσα, η κυβέρνηση συνιστά στους προξένους μας να δημιουργήσουν παντού επαναστατικά κέντρα.

Παρ' όλες όμως τις προσπάθειες των προξένων η κατάσταση στην Μακεδονία εξακολούθει να είναι ακελπιστική. Φόννοι, δολοφονίες προκρίτων, διδασκάλων, ιερέων και των αγνότερων πατριωτών, είναι α αποτελέσματα της βουλγαρικής θηριωδίας.

Την δωδεκάτην ώραν, όταν τα πράγματα έφθασαν επί ξυρού ακμής, με την εξόντωση του ζωτικότερου ελληνικού στοιχείου της Μακεδονίας, η κυβέρνηση θεώρησε καθήκον της να επέμβει. Έπρεπε, όμως, να μην προκαλέσει τον Τούρκο «ο οποίος έστεκε πάνω από τους αντιπάλους βλοσυρός και αγέρωχος και δεν φαίνονταν να έχει καμμιά διάθεση να παραδώσει και να αφήσει την κληρονομιά για τον οποίο προ-

Ο αγώνας έχει πια αρχίσει. Σώματα και όπλα περνούν αδιάκοπα τα σύνορα. Όλο το Έθνος, ελεύθερο και υπόδουλο, έχει ριχτεί στον αγώνα. Έχουν έρθει να πολεμήσουν από την Στενήμαχο, από τον Πόντο και από την Κρήτη που έχει και τη μερίδα του λέοντος. Εκατοντάδες παιδιά της άφησαν στην Μακεδονία τα κόκαλά τους.

Αλλά ο Μελάς δεν ησυχάζει. Δεν αφήνει προσπάθεια, δεν αφήνει ενέργεια, για να φθάσει εκεί που θέλει. Τώρα πια η κοινή γνώμη στην Ελλάδα είναι ερεθισμένη. Στις αρχές του 1904 η κυβέρνηση αποφασίζει να στείλει τέσσερις αξιωματικούς στην Μακεδονία για να μελετήσουν το έδαφος, την κατάστασή της και να την πληροφορήσουν. Αρχηγός της αποστολής ορίζεται ο τότε λοχαγός Αλέξανδρος Κοντούλης, φίλος του Στεφάνου Δραγούμη, με απόλυτη δικαιοδοσία στην εκλογή των συνεργατών του. Ο Κοντούλης προτείνει στον Μελά, αλλά ζητά απόλυτη υπακοή στις διαταγές του. Οι άλλοι δυο θα ήταν ο Αναστάσιος Παπούλας και ο Γεώργιος Κελοκοτρώνης. Στον καθένα δέθηκε το δικαίωμα να πάει μαζί του έναν άνδρα οπλισμένο. Θα τους οδηγήσουν στη Μακεδονία ο Καπετάν Κώττας με μερικούς άνδρες του, ο Παύλος Κύρου από το Ζέλοβο και ο Νικόλαος Πύρζας από την Φλώρινα. Αυτοί είχαν έρθει στην Αθήνα για να εκθέσουν στην κυβέρνηση τις ανάγκες του τόπου τους. Έτσι μπαίνει πια στον Μακεδονικό Αγώνα ο Παύλος Μελάς.

Η αποστολή, σύμφωνα με τις οδηγίες της κυβέρνησης, πρέπει να τηρηθεί μυστική. Και πράγματι τηρήθηκε.

Το Φεβρουάριο του 1904 αναχωρούν ξενισμένοι ο καθένας για

Καραβίδης, Βαλάνης και Μακρής

την αποστολή του. Ο Κοντούλης ως Αλέκος Σκούρτης με τον Ευθύμιο Κακούδη, ο Παπούλας ως Τάσος με τον Ρουμελιώτη Απόστολο Τράγα, ο Κελοκοτρώνης ως Γεώργιος Πάνος με τον Κρητικό Γεώργιο Δικωνιμάκη και ο Μελάς ως Μίκης Ζέσας με τον Γεώργιο Περάκη. Δυο αγαπημένες υπάρξεις, ο γιός του Μίκης και η κόρη του Ζέσα ενωμένες, αποτελούν το ψευδώνυμό του, που θα το διατηρήσει ίσα με το θάνατό του.

Προτού αναχωρήσει ο Μελάς, παρουσιάζεται στον πρωθυπουργό Γεώργιο Θεοτόκη να τον ευχαριστήσει «δια την μεγάλην τιμήν ήν τον ηξίωσεν». Επισκέπτεται και τόπιν τον τάφο του πατέρα του. «Αισθάνομαι την ψυχήν του πολύ κοντά μου. Ενθυμούμαι με πόση φωτιά αγαπούσε την πατρίδα. Ενθυμούμαι ότι ωρκίσθην επί του φερέτρου του να αποθάνω εν ανάγκη υπέρ αυτής, ενθυμούμαι πόσο μας λάτρευε και πόσον υπέφερε δια την καταστροφήν του 1897. Όλοι αυτοί αι σκέψεις με δίνουν θάρρος και επαναφέρουν ολίγην γαλήνην εις την ψυχήν μου».

Αφήνει στον Μίκη του την φωτογραφία του. Από πίσω είχε χαράξει τις λέξεις: «Είς οιώνάς ιεριστος αμύνεσθαι περί πάτρης» και αναχωρεί για την Μακεδονία. Είναι η πρώτη του πορεία προς

τη Μακεδονία. Η οραση έχει αρχίσει. Με τη γυναίκα του βρίσκεται σε πυκνή αλληλογραφία.

Από το Βόλο γράφει στη γυναίκα του:

«Τώρα όπου επέρασεν η δυσκολωτέρα στιγμή, ότι μ' όλο τον ενθουσιασμόν μου κατέβαλα κόπον μεγάλον δια ν' αποσπασθώ όλων, όσους αγαπώ. Ήδη πολλές ημέρας προ της αναχωρήσεώς μου έκλαιγα κρυφά. Αλλά ευτυχώς η ανατροφή την οποίαν έλαβα από τον λατρευτόν μου πατέρα και τα πολυάριθμα παραδείγματα πατριωτισμού, τα οποία συνήντησα εις την αγνή σου οικογένειαν, με βοήθησαν».

Μετά από πολλές περιπέτειες ανταμώνει τους άλλους στα τότε σύνορά μας στο Βελεμιστί.

Η εντολή είναι να ενεργήσουν αναγνώριση, να καταρτίσουν τα στελέχη και να τα οργανώσουν, να δουν από κοντά τις ανάγκες του μακεδονικού πληθυσμού και να αποφύγουν την σύγκρουση με τους Τούρκους. Εν τω μεταξύ, ο Μελάς στέλνει το ένα μετά το άλλο γράμματα στη γυναίκα του. Μέσα από τις γραμμές τους φαίνεται η νοσταλγία για τους δικούς του. «Όμως σκέφτομαι και την Μακεδονίαν και άν κοπιάζομεν πολύ, είμαι ενθουσιασμένος και πολύ συγκινημένος. Οι δυσκολίες έχουν πια αρχίσει. Είναι η πρώτη πορεία προς την Μακεδονία και οι δυσκολίες συνεχώς πολλαπλασιάζονται. Αλλά η χαλύβδινη θέλησή του αντιστέκεται. Η ομίχλη, η θροχή, η περιπλάνηση στα δάση και οι Τούρκοι, που κάτι μυρίστηκαν ότι γίνεται στη μεθόριο, συνετέλεσαν ώστε να έρθουν στα σύνορα στις 8 Μαρτίου.

«Ζήτην η Μακεδονία, πατούμε τα άγια χώματά της», γράφει στη γυναίκα του. Οι κακουχίες

και οι κίνδυνοι είναι πολλοί. Καταβάλλει υπεράνθρωπες προσπάθειες να σταθεί στα πόδια του. Παρ' όλη του, όμως, την κόυραση, δεν μπορεί να μην θαυμάσει και την ομορφιά αυτού του τόπου. Γράφει στη γυναίκα του:

«Σου στέλνω δυο φύλλα κυκλαμίνων της Μακεδονίας. Είθε να έλθετε μίαν ημέραν οι ίδιοι να τα κόψετε. Η ωραιότης των μερών τούτων είναι απερίγραπτη. Τί λυπηρόν να ευρίσκονται εις τέτοια χέρια».

Περνούν τους ποταμούς Βενέτικο, Γρεβενίτικο και Αλιάκμωνα και φθάνουν στο Πλαιόκαστρο, κοντά στη Σιάτιστα. «Ογκόλιθοι, αγκάθια, πυκνοί θάμνοι, ούτε ίχνος μονοπατιού τους ξεσχίζουν χέρια, πρόσωπα». Περνούν το βράδυ μέσα από τη Σιάτιστα και στις 18 Μαρτίου φθάνουν στο Βογατσικό, την πατρίδα του πεθερού του. Εκεί γνωρίζεται με τον οπλαρχηγό Παύλο Κύρου από το Ζέλοβο, που τους αφηγείται τα παιχνίδια που σκάρωσε στους Βουλγάρους. Από το Βογατσικό φθάνουν στη μονή του Τριλόβου, όπου ο γνωστός πατριώτης, ηγούμενος Γρηγόριος τους υποδέχεται, τους φιλοξενεί και υπόσχεται να τους φέρει σε επαφή με τον Μητροπολίτη Καστοριάς. Η συνάντηση, όμως, με τον Μητροπολίτη δεν έγινε γιατί οι Τούρκοι παρήρησαν ύποπτες κινήσεις στην Καστοριά. Αναγκάζεται, λοιπόν, ο Κοντούλης να πάει στην Καστοριά και να επικοινωνήσει με τον Μητροπολίτη Καραβαγγέλη. Στο σημείο αυτό χωρίζονται προσωρινά οι τέσσερις άνδρες και ακολουθούν ο καθένας χωριστά δρομολόγια για να συναντηθούν αργότερα, στην περιοχή των Κορεστίων.

Ο Μελάς με οδηγό τον Καπετάν Κώττα και τον Μήτρο Παπαναστασίου, φθάνουν στο Σιστέβο.

«Την νύχτα επισκέπτονται την χήρα ενός οπλοφόρου του Κώττα για να της δώσουν λίγα χρήματα». Η καημένη η γυναίκα πέφτει κλαίοντας εις τας αγκάλας του Κώττα, ο οποίος κλαίει και αυτός μαζί της. Είναι απίστευτον εις αυτόν τον σιωπηλόν και φαινομενικώς ψυχρόν άνθρωπον, τί ευαίσθητος καρδιά που κρύπτεται».

Τέλος φθάνουν στο Γαβρέσι. Ο Μελάς και ο Κολοκοτρώνης επισκέπτονται το σχολείο. Παρατηρεί ότι είναι ανάγκη να απλοποιηθεί το σύστημα διδασκαλίας, και ότι οι μαθηταί πρέπει να διδάσκονται τα μαθήματά τους στην απλή γλώσσα του λαού. Φεύγοντας δίδει χρήματα στον δάσκαλο για τον εαυτό του και τα παιδιά.

Το απόγευμα έγινε συγκέντρωση προεστών στους οποίους μίλησαν οι αξιωματικοί για τους λόγους της αποστολής. Στο τέλος πήρε το λόγο ο Κώττας ο οποίος όταν έφθασε στο ζήτημα της ελευθερίας, έκανε την εξής παραβολή:

«Εμείς οι Μακεδόνες για να αποκτήσουμε την ελευθερία έχουμε δυο δρόμους να ακολουθήσουμε. Διαλέξτε εσείς ποιόν θέλετε. Ο ένας πηγαίνει στη Βουλγαρία. Είναι δρόμος που βαστά τριάντα μέρες και γεμάτος αγκάθια, που θα μας γδάρουν ώσπου να φθάσουμε εκεί. Ο άλλος πηγαίνει στην Ελλάδα σε τρεις ημέρες και είναι ωραίος και καθαρός».

Ενθουσιάστηκαν οι προύχοντες με τα λόγια του Κώττα και περισσότερο οι αξιωματικοί. Ο γενναίος αυτός άνδρας, σλαβόφωνος στη γλώσσα, αλλά Έλλην στην ψυχή, συνελήφθη από τους Τούρκους στις 22 Ιουνίου 1904, οδηγήθηκε στην Κορυτσά και κατόπιन στο Μοναστήρι, όπου δικάστηκε

Αθανάσιος Σουλιώτης

και καταδικάστηκε σε θάνατο. Τα τελευταία του λόγια ήταν: «Είμαι Έλληνας και έζησα με την υπερηφάνεια της μεγάλης μου φυλής πάντα. Θα αποθάνω ευχαριστημένος, διότι το τέλος αυτό ευρίσκω χάριν της εθνικής μου ιδέας. Εσείς αν θέλετε εξακολουθήσετε να υποστηρίζετε τους άτιμους Βουλγάρους, η φυλή μου είναι τόσο μεγάλη ώστε και γιλιάρδες σαν και μένα αν κρεμάσετε δεν θα μπορέσετε να τους σταματήσετε την αιωνίαν και ένδοξον ζωήν. Ζήτω το έθνος» και σπρώχνει μόνος του το σκαμνί από το ικρίωμα και πνίγεται.

Περνούν τη Ρούλια, την Οστιμα και φθάνουν στο Ζέλοβο. Από το Ζέλοβο έγραψε στον Ίωνα Δραγούμη που βρισκόταν στο Μοναστήρι: «Είμαι ο ευτυχέστερος των ανθρώπων. Εξεπληρώθη το όνειρόν μου. Η εργασία μου επιτυγχάνει πληρέστατα».

Στο Ζέλοβο ήρθαν οι προεστοί από το Πισοδέρι. Γράφει στη γυναίκα του: «Νάτα μου. Ήλθαν οι προεστοί από το Πισοδέρι και μας φιλούν συγκινημένοι. Πόσον ενθουσιασμό κρύβουν στα στήθη των αυτοί οι πατριώτες, τους οποίους οι επίσημοί μας ουδέποτε ηδυνήθησαν να γνωρίσουν. Είμε-

νοι και καθημερινώς μας παρακαλούν να έλθουν κι άλλοι. Λι οδηγίαί μας, όμως, δεν μας επιτρέπουν την συγκρότησιν σωμάτων, αλλά μόνον αναγνώρισιν».

Η περιοδεία στα χωριά συνεχίζεται. Την ημέρα οι γυναίκες φυλάνε καρπούλι το χωριό, τη νύχτα οι άνδρες. «Θερμά λουτρά ενθουσιασμού ήταν η περιοδεία εκείνη και βουθά ηφαιστεια οι άνθρωποι, ιδιαίτερα οι ιερωμένοι. Ημπορούσαν ελεύθερα να αγορεύουν, να κινούνται, να κοιμούνται. Το σύστημα εργασίας λειτουργεί θαυμάσια».

Το βράδυ της 22 Μαρτίου αναχωρών από το Ζέλοβο για το «Οροβνικ» της Πρέσπας, ο Κοντούλης, ο Μελάς, ο Πύρζας και ο Κώττας με 89 παλληκάρια του, όπου τους περιμένουν το κρύο και στο πυκνό σκοτάδι οι χωρικοί και σιωπηλά τους οδηγούν στα καταλύματα. Το απόγευμα της άλλης ημέρας γίνεται συγκέντρωση των αγροτών. Οι περισσότεροι από αυτούς, όμως, δεν ήξεραν ελληνικά και γι' αυτό πήρε το λόγο ο Κώττας, που τους μίλησε στο δικό τους σλαβικό ιδίωμα και ο Κοντούλης στα αρβανίτικα.

«Αδέλφια, εμείς που ήρθαμε από την Ελλάδα να σας βοηθήσουμε, φέραμε μαζί μας μόνο αγάπη, πατριωτισμό και παλληκάρια. Με αυτά μόνο και με τα όπλα που θα σας φέρουμε, αν το θελήσετε, θα σας βοηθήσουμε να αντισταθείτε στις ατιμίες των εχθρών μας. Εμείς δεν θα σας βιάσουμε να μας ακολουθήσετε, όπως έκαναν οι Βούλγαροι. Αυτοί σας ανάγκαζαν να πουλήσετε και τα βόδια σας, ακόμη, για να τους δώσετε χρήματα, και αφού έπαιρναν τα χρήματά σας, όχι μόνον όπλα δεν σας έδιναν,

βία θέλψαν να σας ξεσηκώσουν μόνο και μόνο για να δείξουν στην Ευρώπη, ότι η Μακεδονία είναι βουλγαρική και ολόκληρη επαναστάτσε. Και αφού έκαναν έτσι το κέφι τους άφησαν τους Τούρκους και έκαψαν τα χωριά σας. Εμείς θα δώσουμε όπλα δωρεάν εις όσους μας ζήτησαν, αλλά και εκείνους που δεν θα μας ζητήσουν θα τους αγαπούμε και θα τους προστατεύουμε. Εμείς δεν θα βγάζουμε μάτια, ούτε θα κόβουμε αυτιά, ούτε θα κρεμούμε κανέναν. Όμως, ένας δικός μας άμα δολοφονείται αμέσως θα σκοτώνουμε τον ένοχο εχθρό. Δεν θα κρυθώμαστε όπως οι άτιμοι Σαράφωφ, Τσακαλαρώφ και πολλοί κομιτατζήδες, αλλά θα πολεμούμε στήθος με στήθος και πρώτα θα πέφτουμε εμείς και έπειτα εσείς»).

Το έργο των αξιωματικών πετυχαίνει. Περνούν όλα τα χωριά των Κορεστίων θάζοντας τις θάσεις για μελλοντική εργασία. Άνδρες και χρήματα προσφέρονται αφειδώως. Ο Μελάς είναι πανευτυχής. Το όνειρο της ζωής του φαίνεται να εκπληρώνεται.

Ξαφνικά, όμως, φτάνει στο Οροβνικ επίσημο τηλεγράφημα που τον ανακαλεί πίσω στην Αθήνα. Το μήνυμα είχε σταλεί στον μητροπολίτη Καστοριάς από τον Ίωνα Δραγούμη, αφορούσε όμως τον Μελά. Το μήνυμα έγραφε: «Η έν Αθήναις τουρκική πρεσβεία μαθούσα την παρουσίαν των κ.κ. Μελά και Κοντούλη εις τὰ περίξ της Καστοριάς, προέβη εις παραστάσεις. Όπως διασκεδασθώσιν αι υπαψίαί των Τούρκων εκρίνωμεν άναγκαίον νά επιστρέψει ο κ. Μελάς τουλάχιστον. Όθεν πα-

Στην Ημαθία από παλιά έπαιζαν τις γκαίντες και τα νταούλια. Αυτό μαρτυρούν γέροντες οργανοπαίκτες, αλλά και άλλοι χωρικοί που τα γλέντια και τους γάμους τους τους έκαμαν με την συνοδεία της γκαίντας και το ρυθμό του νταουλίου. Αυτά τα δύο όργανα φαίνεται να παίζθηκαν πάρα πολλούς αιώνες. Από τις αρχαίες γιορτές του Διονύσου παιζόταν ο άσκαυλος (Η Μουσική στην Ημαθία - Σ.Ι. Κοψαχειλή) και τη λατρεία της Ρέας το νταούλι. Από τα εαρόφωνα όργανα παιχθήκαν στην Ημαθία και οι φλογέρες, το κλαρίνο, ο ζουρνάς, η πίπιζα, και τα χάλκινα Ευρωπαϊκής προελεύσεως πνευστά τρομπέτα, τρομπόνι, μπάσο. Από τα χειρόφωνα όργανα παιχθήκαν ο τομπουράς, το λαούτο, το ούτι, το βιολί, ο κεμαντζές (ποντιακή λύρα), η θρακιώτικη λύρα και τελευταία το μπουζούκι. Από τα μαυδρανόφωνα όργανα παιχθήκαν το νταούλι, ο νταύρης, το τομπαλέκι, επίσης τα κιάφωνα κουδούνες, ζίλια, τρίγωνα, σήμαντρα. Λαϊκοί οργανοπαίχτες έπαιζαν και τα μη παραδοσιακά σερμόνια και ακκορντεόν. Σπουδαίοι ζουρνατζήδες και νταύρηδες, νταουλτζήδες έπαιζαν και παίζουν ακόμη στα χωριά της Η-

Έρευνα: Στέλιος Ι. Κοψαχείλης Ιδρυτής, Διευθυντής Μουσικού Μουσείου Μακεδονίας

μαθίας σε διάφορα πανηγύρια, σε γιορτές, γάμους, γλέντια και εκδηλώσεις. Η Αλεξάνδρεια έχει παράδοση στις γκαίντες και τους ζουρνάδες. Ένας μεγάλος γκαίνταδός απ' την Καπόχωρα ήταν ο Παύλος Πεπιλιάρης. Η οικογένεια του Χ. Πάτμου ήταν όλοι ζουρνατζήδες. Παλιός νταουλτζής ήταν ο Κώστας Κούκλας και καλύτεροι ο Γιώργος Παναγιωτόπουλος και Δημ. Αραμπατζής. Άλλοι ζουρνατζήδες προπολεμικά ήταν οι: Γιώργης Κίττος, Γρηγόρης Κούκλας και Θωμάς Κούκλας.

Η Νάουσα επίσης έχει παράδοση στις γκαίντες και τους ζουρνάδες. Παλιός καλός γκαίνταδός εδώ, ήταν ο Αντώνης Γκαϊταντζής, όνομα και πράμα. Οικογένειες ολόκληρες ζουρνατζήδων είναι του Ε. Ψαθά και του Σ. Παζαρένσκη.

Η Νάουσα όσο γνωστή ήταν για τα κρασιά της, άλλο τόσο γνωστή ήταν για τους οργανοπαίκτες της. Στο καρναβάλι της Νάουσας, συγκεντρώνονταν πολλοί οργανοπαίχτες, έκαμαν τις λεγόμενες κομπανίες και διασκεδάζαν τον κόσμο. Στην Νάουσα γνωστές κομπανίες,

ήσαν αυτές των «Αλιάντη», «Ψαθά», «Δ. Ατσπ», «Παζαρένσκη», «Γ. Δημητριά», «Γ. Τσάφκα». Αλλά και στην πόλη της Βεροίας και τα χωριά του Ρομπλουκίου υπήρχαν πολλοί καλοί οργανοπαίχτες. Γκαίνταδός, κλαριτζήδες, λυράρηδες, νταουλτζήδες κ.ά. Στην Βεροία έπαιζαν οι κομπανίες των Βουκέ, Κλειτουρωτών, Ε. Κατσάρα κ.ά.

Στο Λάσκο γκαίντα ο Γ. Σδαρογιάννης, στην Κορυφή φλογέρα ο Α. Κοκκιώρτης, στην Επισκοπή Νάουσας φλογέρα ο Π. Τάντσης, στο Πλατύ ποντιακή λύρα με συμπληρωματικές χορδές (κειμανί) ο Παντελής Φουρτουνίδης βιολί, ο Δ. Γουλάς κ.ά. Παλιά οι περισσότεροι οργανοπαίχτες έπαιζαν μόνο τους τα μουσικά όργανα με μεράκι και αγάπη. Πρώτα δεν υπήρχαν μαγνητόφωνα και ραδιόφωνα. Ο κόσμος διασκεδάζε όλη μέρα με τη μουσική των λαϊκών οργανοπαίκτων. Τους καλούσαν σε μακρινά χωριά για να παίζουν στους γάμους ή σε πανηγύρεις κι αυτοί με τα πόδια ή με τα άλογα, ξεκινούσαν μερικές μέρες πρωτότερα, μια διδρομή όλο περιπέτειες και επεισόδια με το όργανο στην πλάτη τους ή στην αγκαλιά τους. Πολλοί μουσικοί με διηγήθηκαν τις περιπέτειές τους με μεγάλο καλήμ, εύθυμες και δυσάρεστες αναμνήσεις.

Λαϊκοί οργανοπαίχτες της Ημαθίας, άνθρωποι που πρόσφεραν την ένταση και την ζωτικότητα τους για να δώσουν χαρά στα χωριά και τις πόλεις. Παρ' όλες τις ταλαιπωρίες τους και τις δυσκολίες της ζωής, δεν σταμάτησαν να παίζουν μουσική, να τραγουδούν και να διασώζουν την παράδοση, τους τοπικούς χαρούς, το δημοτικό τραγούδι, τους δημοτικούς σκοπούς.

Ο Βαγγέλης (Ζουρνά) με τον Δημ Ψαθά (νταούλι) συνοδεύουν τις μπουλέα και γεννιτσάρους. Συλλογή Μουσικού Μουσείου Κοψαχειλή

υβρυσείας παρνεναγωγείων η ανθρωπότης ήρξατο να σκέπτεται περί της υπάρξεως των γυναικών και κατά συνέπειαν περί της αναγκαίας αυτών ανατροφής.

Πολλοί μας κατέκριναν εκτοξεύοντες δηλητηριώδη θέλη καθ' ημών. Ποία όμως έγγραψε κατά των κατηγορών ημών; Ποία γυνή έδωσε σημεία

Λευκής Σαμαρά

υπάρξεως του φύλου ημών; Ποία γυνή ανέλαβε ποτέ την υπεράσπισιν ημών; Ελάχισται απέναντι του απείρου. Εν τοις δακτύλοις ημών αριθμούμεν αυτάς. Αλλά διατί;

Πλλοί ευμαθείς και πολύγλωσσοι αρέσκονται μεταφράζοντες μυθιστορήματα και κωμωδίας και ποιήματα, ουδείς όμως ετόλμησε ν' αφιερώσει καν στιγμήν υπέρ της συγγραφής γυναικείου συγγράμματος, εν ή κατηγορούμεναι γυναίκες να διδάσκωνται, ίνα δυνηθώμεν να φθάσωμεν ποτέ εις εκείνην την βαθμίδα της διανοητικής μορφώσεως, ή η ανθρωπότης απαιτεί παρά του γυναικείου φύλου.

Η γυνή αύτη ανεφάνη, είναι η «Ευρυδίκη»!

Ναι, αδελφαί Ελληνίδες, άς συνδράμομεν το έργον της.

Οι αδελφές Αιμιλία και Σαπφώ ήταν απ' την Πόλη. Ο πατέρας τους, Λεόντιος Κληρίδης απ' την Κύπρο, ελληνοδιδάσκαλος, στάθηκε ο πρώτος τους δάσκαλος. Ήταν πολύ μορφωμένες. Η Σαπφώ

Σμύρνης, οι οποίοι ισχυρίζονται ότι η γυναίκα πρέπει να διδάσκεται λίγα πράγματα και πρακτικά. Το πολύ - πολύ οι γνώσεις της να φτάνουν ως τα κείμενα του Ξενοφώντος. Τα «επέκειντα» είναι δι' αυτήν ματαιοπονία. Η Σαπφώ απαντούσε:

● Η γυναίκα, ως όν λογικόν και ηθικόν, έχει μετά του ανδρός τον αυτόν τελικόν σκοπόν της ζωής, δηλαδή την ευδαιμονίαν· ταύτην δε όπως επιτύχη έχει ανάγκην να φωτισθή με τον νουν δια πάσης αληθείας, δια της ορθής γνώσεως παντός επιστητού, να ρυθμισθή δε το ήθος δια πασών των ηθικών αρετών. Η γυναίκα αποτελεί το ήμισυ του έθνους και κρατεί εις χείρας της τα θεμέλια της προόδου και της ευδαιμονίας. Ο Αριστοτέλης λέγει ότι όπου η παιδείσις του γυναικείου φύλου αμελείται, εκεί το ήμισυ του ανθρωπίνου γένους αμελείται ή μάλλον το παν.

Η Ευρυδίκη κυκλοφόρησε τρία χρόνια.

Το Γενάρη του 1866 έκανε την εμφάνισή του στην Αθήνα ένα γυναικείο περιοδικό:

Η ΑΡΤΕΜΙΣ

Μηνιαίον περιοδικόν σύγγραμμα
δια τας ΚΥΡΙΑΣ
Υπό Π.Δ. Ηλιοπούλου

Στο πρώτο φύλλο ο Π. Δ. Ηλιοπούλος γράφει:

● Όπου το γυναικείον στοιχείον είχε ελεύθερον στάδιον αναπτύξεως, εκεί ανεφάνη αναπόδραστος η πρόοδος της τε κοινωνίας και της κυβερνήσεως, όπου δε η γυνή κατεδικάσθη εις τον αποκλεισμόν και την αμάθειαν του χαρεμίου, η ανατολική τυραννία και η στασιμότης επήλθον ως αναγκαία συνέπεια.

Ύστερα απ' αυτόν τον ευοίωνο πρόλογο σπεύδουν να εγγραφούν εκατοντάδες συνδρομητές και, κυρίως, συνδρομητρίες από την Αθήνα, τον Πειραιά, την επαρχία και τις ελληνικές παροικίες του εξωτερικού και να προπληρώσουν τη συνδρομή τους, όπως μας δείχνει ο ονομαστικός κατάλογος που σώζεται. Αλλά ο εκδότης από το δεύτερο κιόλας τεύχος παύει να μιλάει για το γυναικείο στοιχείο κι αρχίζει την οικιακή οικονομία, τις συνταγές μαγειρικής και ζαχαροπλαστικής, τα εργόχειρα και, για ποικιλία, ολίγη ποίηση.

Στο τέλος του χρόνου η Άρτεμις εισίγησε.

Το 1867 κάνει την εμφάνισή του ένα άλλο γυναικείο περιοδικό:

Η ΘΑΛΕΙΑ

Σύγγραμμα περιοδικόν
του ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΦΥΛΟΥ

Εκδιδόμενον κατά μήνα μετά παραρτήματος
Υπό Πηνελόπης Λαζαρίδου

Η συντάκτρια φαίνεται πως ήταν θρησκευόμενη γυναίκα. Γράφει:

● Η γυνή αδιαλείπτως αισθανομένη την ανάγκην του αγαπών, αποστρέφουσα τας όψεις αυτής από των γηίνων, συγκεντρώνει πάσαν την λατρείαν αυτής προς τον Θεόν του ελέους, ος ουδέποτε θέλει εγκαταλείψει αυτήν εν η απείρω αγάπη και τη μακροθυμία αυτού.

Δημοσιεύει και άρθρα για τη «Γυναίκα παρά Ρωμαίοις», «Παρά τοις αρχαίοις» κλπ. Άρθρα για την Υπατία, τη Σαπφώ και τα απαραίτητα σχέδια «δια κεντήματα και ιχνάρια».

Βραχύθιο κι αυτό, στο όγδοο φυλλάδιο έπαψε να κυκλοφορεί.

Η Εφημερίς των Κυριών ΤΗΣ Χ. ΜΕΛΑΝΔΙΝΟΥ

Τότε που η πνευματική ιδιοκτησία ήταν αμπέλι ξέφραγο και τον τίτλο του κάθε εντύπου μπορούσε ο οιοσδήποτε να τον οικειοποιηθεί, η Χαρίκλεια Μελανδινού εξέδωσε στην Πόλη ένα δεκαπενθήμερο περιοδικό, την Εφημερίδα των Κυριών. Η Εφημερίς των Κυριών της Χ. Μελανδινού δεν έχει καμμία σχέση με την Εφημερίδα των Κυριών της Παρρέν. Η Χ. Μελανδινού δεν ήταν φεμινίστρια, αντίθετα ήταν μια συντηρητική γυναίκα. Στις πρώτες κιόλας δηλώσεις της τονίζει:

● Η γυνή επλάσθη δια τον οίκον.

Ο οίκος είναι το βασίλειόν της.

Αυτά, όμως, η Χ. Μελανδινού φαίνεται πως δεν τα πίστευε. Τα έγραφε για τις άλλες. Γιατί τόσο αυτή, όσο και οι αδελφές της, ήταν δασκάλες, έγραφαν ποιήματα, δημοσίευαν σε περιοδικά και η ίδια έκανε και τη δημοσιωγράφο.

Όλη η άλλη ύλη του περιοδικού είναι ξένη και άσχετη με το φεμινιστικό κίνημα. Το περιοδικό της Μελανδινού κυκλοφόρησε μόνο δύο χρόνια, από 1.3.1909 μέχρι 15.7.1911.

Η ΚΥΨΕΛΗ

Η Εφημερίς της 22.1877 και η Εφημερίς των Κυριών της 13.1.1891 γράφουν ότι η Ευφροσύνη Σαμαρτζίδου (1820 - 1877) από τη Σκύρο, γυναίκα γιατρού με προοδευτικές αντιλήψεις, εξέδωσε στην Πόλη το περιοδικό Κυψέλη (1842), από τις στήλες του οποίου αυτή, πρώτη, τόλμησε να μιλήσει για τη χειραφέτηση της γυναίκας.

Βιβλιογραφία

Κ. Ξηραδάκη. Το φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα (1830 - 1936).

καὶ ἐκπικρυνόμενος μετασχηματίζομαι
ἢ συντήρησις, ἀκόλουθα με τις πε-
ραθῆναι των φορέων της.

Κατὰ την προς Ρωμαίους 13, η
ἐξουσία είναι ἔκφραση θείας βούλη-
σης; καὶ οὐσα: ἐξουσία: ὑπὸ του
Θεοῦ τεταγμένη: εἰσὶ καὶ ἐξουσίαι:
εἶναι: Θεοῦ διάκονοι. Στην Α' Πέ-
τρου 2, «υποτάγητε πάση ἀνθρωπι-
νῇ κτίσει δια τον Κύριον», η ἐξου-
σία ἐμφαίνεται με ἀνθρώπινη προ-
έλευση. Ὅπως καὶ να ἔχει: το πράγ-
μα, το πρώτο ζήτημα που ἀνακύ-
πτει ἐδῶ εἶναι ποιά η στάση του
πιστοῦ ἀπέναντι στην ἐξουσία: «Τί-
σι καὶ ποιοῖς ἀρχαῖσιν υπατάσσε-
σθαι δεῖ»; Καὶ η ἀπάντησι που ο-
μόφωνα δίνουν οἱ ἀρχαῖοι ἐρμηνευ-
τῆς εἶναι: «τοῖς το δίκαιον ἐκδικού-
κω. Καὶ ἀντίθετα: «Ὅ,τι ἐξω προ-
σπάσασθε: του Θεοῦ παρά την διά-
ταξιν ὃν του Θεοῦ οὐχ ὑπακούστεόν
αυτοῖς» (Ὁ:καθήμενος). Εἶναι λοι-
πὸν σαφέ: ὅτι η παράνομη δεν ἀφο-
ρᾷ το Νέρωνα καὶ τις νεότερες με-
τενσαρκώσεις του στην ιστορία, ἀπὸ
τον Χίτλερ ὡς τον Πενοςέτ καὶ το
δικὸ μας Παπαδόπουλο. Δεν ἀφο-
ρᾷ καμμιά ἐξουσία, που ἀξιώνει: ἀ-
πὸ τον καλῆν ἀκμαιοτητα στο δη-
μόσιο ἢ τον ιδιωτικὸ βίον ἀντίθετη
στις ἐντολῆς του Θεοῦ.

Τα παραπάνω λόγια του Αποστό-

λῶν, καὶ του καλοφρακῶν: την
ἀξιοπρέπεια του ἀνθρώπου καὶ σκο-
πῶναι την ελευθερία του, δεν ἔχει
καμμιά σχέση με την αποστολική
ἐκκλησία για υποταγή.

Τὸ δεύτερο ζήτημα εἶναι: αν ο
πιστὸς θα μείναι μακρὰν της ἐξου-
σίας καὶ ἐκτιμώντας τὴ δύναμιν που
αυτὴ, ἔχει να διαμορφώνει το παρόν
καὶ το μέλλον της ιστορίας, θα τὴν
διεκδικήσει ἢ πάντως θα ἐνεργοποι-
γῆται κατὰ τρόπο που να ἐπηρεάζει
τις αποφάσεις της.

Εἶναι προφανές ὅτι: δεν μπορεί ο
Χριστιανὸς να παραμείνει ἀπαθής
θεατῆς. Ὁφείλει να εἶναι ἐνεργὸς
πολίτης. Μια τέτοια ἄνωξι πρότασι
γεννᾷ ἀμέσως το πρόβλημα των
σχέσεων Χριστιανισμοῦ καὶ πολιτι-
κῆς. Ἡ ἀρνήσι της κοινωνικῆς αὐ-
θαιρεσίας, η καταδίκη ἀπὸ τὴ συ-
νειδησι της Ἐκκλησίας κάθε μορ-
φῆς ἀδικίας, καταπίεσις καὶ ἀλλο-
τρίκωσις, ἐντάσσου το Χριστιανὸ
στο κέντρο του ιστορικοῦ γίνεσθαι.
Ἡ πολιτικὴ εἶναι ὄψιστη κοινωνικὴ
λαειτουργία.

Στο χώρο της Ανατολικῆς Ὀρθο-
δοξίας δεν δικαιώνεται: οὔτε ο «με-
ταστοιχειώσι», η μονοδιάστατη δη-
λαδὴ πνευματικὸτητα, ἢ χωρὶς κοι-
νωνικὸ ἀντίκρυσμα, οὔτε ο «ὑπερ-
στοιρισμοῦ», η ἄξιου μονόπλευρη

το μέτρο. Ὁ Πρωταγόρας ἐπιμένει
ὅτι: «πάντων μέτρον ἀνθρώπος». Ἀλ-
λὰ ο Πλάτων τον αποστομώνει:
«Θεὸς τῶν πάντων χρημάτων μέ-
τρον» (Σχετικὰ. Παπανούτσος.
Πρακτικὴ Φιλοσοφία 145 ἐπ.).

Ἰσχυρὰ ἐρχεται η σάρκωσι του
Θεοῦ ο οποίος παίρνει μορφήν δού-
λου. Δούλος εἶναι: αὐτὸς που η ελ-
ληνικὴ ἀρχαιότητα τον ἐγκατέλει-
ψε ὡς ἀπόσωπο. Αὐτὸς λοιπὸν ο
ἐκτετε ἀπόσωπος γίνεται πρόσω-
πο. Παίρνει το πρόσωπο του Θεοῦ.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι η δύναμιν ζω-
τῆς για τὴ σωτηρία του κόσμου καὶ
του προσώπου. Ἡ ἔνοιξις της αμαρ-
τίας της μετανόιας εἶναι κυρίαρχες
ἔνοιξις στην Ἐκκλησία. Το μήνχια
της μετανόιας εἶναι κλήσι συμμε-
τοχῆς στην καινοποίηση του κόσμου,
στην «καλὴν ἀλλοκόσιν» της ζωτῆς.
Ὁ κόσμος πρέπει να γίνεαι μια κοι-
νωνία προσώπων που να ἐπιμαρτυ-
ρεῖ την καταλλαγὴ του ἀνθρώπου
με το Θεὸ καὶ τον πλησίον καὶ να
πραγματώνει: το μυστήριο της Ἐλευ-
θερίας καὶ της Ἀγάπης του Τριαδι-
κοῦ Θεοῦ καθὼς καὶ την Ἐπιπέδα της
Ἀγάπης.

Ὁ πιστὸς μέσα στη σύγχρονη κοι-
νωνία δεν μπορεί να ἀδιαφορήσει:
στους συγκεκαμημένους τρόπους στρά-
τευσις που ἐπιβάλλου οἱ ἴδιες οἱ
ἐπιπέδα της Ἐπιπέδας ἐπιπέδα.

λευκής, ριάς ο όλες μορφές της, καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έχει δίκαιο ο Olivier Cieman όταν λέει ότι η Χριστιανική σωτηρία περιλαμβάνει την πολιτική και ταυτόχρονα την ξεπερνά. Η ενότητα του βίου, η ενότητα του ανθρωπίνου γένους, η σωτηρία του όλου ανθρώπου, οδηγούν αναπόφευκτα στο συμπέρασμα αυτό. Μέσα στην Εκκλησία υπάρχει μία άλλη διάσταση των ανθρωπίνων σχέσεων. Είναι η διάσταση της Αγάπης. Επέκεινα του νόμου. Είναι ο αγιασμός του ανθρώπου, του κόσμου, της φύσης, της κοινωνίας, των σχέσεων ανάμεσα στους ανθρώπους, παραγωγικών, κοινωνικών, οικογενειακής, φιλίας, έρωτα, πολιτικής, οικονομίας. Πάντων και πασών.

Οι διανθρώπινες σχέσεις και αυτές των ανθρώπων προς τις εξουσίες είναι σχέσεις πολιτικές. Ο χριστιανός λοιπόν πολιτεύεται.

Οι ιστορικές εμπειρίες της καθ' ημάς Ανατολής περνούν μέσα από τη μακραίωνη διαδρομή του Βυζαντίου. Η πολιτική θεωρία που επεκράτησε κατά τους χρόνους αυτούς με αντανάκλαση στις τοπικές ανατολικές Εκκλησίες των ημερών μας είναι η λεγόμενη θεωρία της «αυτονομίας».

Ο εθναρχικός ρόλος της Μεγάλης Εκκλησίας κατά τους αιώνες της δουλείας την κατέστηρε εκ των πραγμάτων πρωτοπόρο στους απελευθερωτικούς αγώνες, ιδιαίτερα του Ελληνισμού.

Μολοντός οι Πατέρες και οι ασκητές με το λόγο και την πράξη κατέστησαν ζωντανό το βαθύτατο κοινωνικό μήνυμα του Ευαγγελίου οι ιστορικές συγκυρίες στο χώρο της Ορθοδοξίας συνέδραμαν ώστε, όπως λέει ο Μπουλγκάκωφ, «η Ορθόδοξη υλοποιήθηκε στην ιστορία πολύ λιγότερο από το δυτικό Χριστιανισμό. Όμως έχει μέσα της πολλές δυνατότητες τις οποίες δεν μπόρεσε μέχρι σήμερα να εκφράσει και να ενσωματώσει. Τούτο αποτελεί μια

από τις μεγάλες δυνάμεις της». Και συνεχίζει ο φιλόσοφος και εγκρατής στη μαρξιστική σκέψη συγγραφέας «με την αναγέννηση και τον καθαρασμό της η Εκκλησία έχει να πει στο σημερινό άνθρωπο ένα λόγο ζωής πάνω στο μυστήριο του Άρτου σε συνδυασμό προς το μυστήριο του Αδελφού».

Μία ακοινωνική όσο επίσης και πολιτική Ορθοδοξία (σαφώς ισχύει αυτό και για τις άλλες χριστιανικές ομολογίες) δεν θα εύρισκε στηρήματα στους Πατέρες και την Παράδοση της Εκκλησίας. Πιετιστικά επιχειρήματα στην νεότερη ιστορία της Ελλάδος, και όχι μόνο της Ελλάδος, υπέρ της αποχής των Χριστιανών από μία ενεργό πολιτική παρουσία, οδήγησαν, αν δεν απέδωσαν στην πρόσδεσή τους στο έγκλημα μιας κυρίαρχης πολιτικής ιδεολογίας. Και όταν το έγκλημα αυτό ήλεγχε μια στυγνή τυραννία προέκυψε ένα δραματικό αποτέλεσμα.

Όταν μιλούμε για πολιτική εκεί όπου τυχόν ο κοινοβουλευτισμός, εννοούμε κόμματα και πολιτική δράση και εδώ ερχόμαστε σε ένα πιο συγκεκριμένο θέμα:

Η Δύση, έδωσε, μεταπολεμικά ειδίως, το μοντέλο των Χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων. Η τοποθέτηση των σχηματισμών αυτών στην πτέρυγα της Δεξιάς συντήρησης προώθησε τελικά το Ευαγγέλιο στα μέτρα τους και όχι αυτά τα κόμματα στα μέτρα του Ευαγγελίου.

Στην Ελλάδα μια έντιμη προσπάθεια για τη συγκρότηση ενός χριστιανικού σχήματος στο χώρο ανάμεσα Δεξιάς και κομμουνιστικής Αριστεράς, έμεινε χωρίς σημαντική ουσιαστική απήχηση.

Με τη σκέψη ότι στην πολιτική κάνει κανείς ό,τι μπορεί και όχι ό,τι επιθυμεί («τέχνη του εφικτού» είναι ο ορισμός της) και ενώπιον του Θεού κρίνεται γι' αυτό που μπορούσε να κάνει και δεν το έκανε και όχι γι' αυτό που επιθυμούσε και δεν μπόρεσε να κάνει, ορισμένοι χρι

στιανοί δρών πολιτικά μέσα από κομματικούς σχηματισμούς, που δεν είναι εξ' ορισμού χριστιανικοί, όπως π.χ. ένα σοσιαλιστικό κόμμα. Βέβαια, προϋπόθεση είναι ο πλουραλισμός και η πολυφωνία μέσα στο κόμμα. Είναι αυτονόητο ότι η ένταξη σ' ένα δογματικά αδιάλλακτο κόμμα είναι αδιανόητη. Προκειμένου όμως να χτίσουμε ένα κόσμο πιο δίκαιο και πιο ανθρώπινο, θα συμπλεύσουμε αναπότρεπτα με ανθρώπους που δεν θα έχουν τη δική μας πίστη.

Στη ζωή όταν κανείς για να περάσει ένα ποτάμι, χρειάζεται την κατασκευή μιας γέφυρας ή για να στήσει μια πυρκαγιά τη συνδρομή ειδικών πυροσβεστών, δεν θέτει σαν αναγκαία προϋπόθεση την ταυτότητα πίστης με τους γεφυροποιούς ή τους πυροσβέστες.

Η σχετικότητα της πολιτικής αναφορικά με την απολυτότητα της πίστης είναι ολοφάνερη. Έχει λεχθεί νομίζω σωστά, ότι σε επίπεδο κοινωνίας και πολιτικής η σχετικότητα που τις διέπει δεν παρέχει περιθώρια επιλογής μεταξύ καλού και κακού. Στόχος και «φέλιςτον» είναι πάντοτε «το μὴ χείρον». Αλλά αυτό δεν σημαίνει ταύτιση των Χριστιανών με ιδεολογίες και καταστάσεις άσχετες προς την καινή κτίση και την καινή διαθήκη. Αυτό δεν συνιστά παραίτηση ή εγκατάλειψη του οράματος της χριστιανικής κοινωνίας που παραμένει πάντοτε μετασοσιαλιστικό και μετακομμουνιστικό.

Η εξουσία, ως διακονία, είναι η χριστιανική θεωρία της εξουσίας. Στο Θουκυδίδη και τον Αριστοτέλη κυριαρχεί η αρχή της αμοιβαίας δυσπιστίας. Στην ιδεοκρατία του Πλάτωνα η γνώση, στους ουτοπικούς σοσιαλισμούς της προμαρξιστικής περιόδου η δύναμη. Στον Χριστιανισμό είναι η διακονία και η αγάπη.

Ο Χριστός, έγραφε ο Νικόλαος Καβάσιλας στο λόγο του επερί της

... και αληθινή του βασιλεία, «όχι κάρπτοντας (τους υπηκόους του), με το φόβο, ή υποτάσσοντάς τους με δώρα, αλλά συνάπτοντας ο ίδιος τους υπηκόους του στον Εαυτό του». (Σχετικά: Ζουζούρης: Η αληθινή φύση της εξουσίας. Σύναξη 6, 51 επ.). Το πέρασμα λοιπόν από το βασίλειο της αναγκαιότητας στο βασίλειο της ελευθερίας, που επαγγέλεται ο Ένγκελς, οπότε και η πραγμάτωση του σοσιαλιστικού οράματος της κατάρτησης κάθε διάκρισης ανάμεσα σε άρχοντες και αρχομένους, στους Πατέρες της Ανατολικής Ορθοδοξίας είναι ένα οικείο γεγονός. Η αντίληψη της διακονίας ως πολιτικής συμπεριφοράς και η άποψη ότι πραγματική κοινότητα της αγάπης, αυτή είναι η καινή διδασχή στις σχέσεις ανθρώπου προς άνθρωπο. Με αυτή την έννοια είναι ανάγκη να δοθεί προτεραιότητα σε κείνο, που ο Αλέξανδρος Παπαδερής ονομάζει: «λειτουργική διακονία» και ειδικότερα «μακροδιακονία» (Παπαδερής: Λειτουργική διακονία, 23 επ.). Δηλαδή μια δυναμική παρουσία των χριστιανών στις διαδικασίες της ιστορικής αλλαγής της κοινωνίας. Μία παρουσία όμως, που έχει την πηγή της στη Θεία Ευχαριστία και στην ευχαριστιακή πρόσληψη του ανθρώπου και του κόσμου.

Στα κεφ. 14 - 18, αλλά και στο 13 της Αποκάλυψης είναι διάχυτη η ενότητα ουρανού και γής. Θεός, Ουρανός, προσευχή, λειτουργία και όλα τα φοβερά και τρομακτικά που διαδραματίζονται εκεί συνιστούν μίαν ενότητα. Η πλατωνική αντίληψη για δύο κόσμους, τον παρόντα και τον άλλο που πέρασε στις Εκκλησίες και στη θεολογία τους, διέσπασε δύο αξεχώριστα πράγματα, δίχασε το πρόσωπο του ανθρώπου και τη ζωή του και συχνά μπόρεσε έτσι να τον καταστήσει: εύκολο θύμα μιας άρχουσας υβουλολογίας στη

... να καθηλώσουν την Εκκλησία και τους πιστούς στο περιθώριο της ιστορίας, για να έχουν οι ίδιοι την ευχέρεια να αλωνίζουν ασύδοτα στα εγκόσμια. Στην ίδια λογική εντάσσεται η εξώθηση της Εκκλησίας στον πειρασμό να ασκήσει εκείνη την κοσμική εξουσία. Σε κάθε περίπτωση οι Εκκλησίες μας, υπέκυψαν κατά μεγάλες περιόδους, και όδωα το κάνουν ακόμα και σήμερα, στον πειρασμό, να είναι ο κύριος ιδεολογικός μηχανισμός μιας πάντοτε άρχουσας τάξης. Δυστυχώς για αιώνες, ο ιεροσχεταστής, ο μέγας και ο ελάχιστος, στάθηκαν πολλές φορές ψευ. οι μόνοι προς τα έξω εκπρόσωποι των Εκκλησιών!

Η σκληρή για την επάνοδο του Χριστού στη γή και πύ συγκεκλιμένα στην ισπανική Σεβίλλη της ιεράς εξετάσεως στους Αδελφούς Καραμαζώφ του Ντοστογιέφσκου, είναι:

... πραγματικά αριστουργηματική. Διάβάστε την!

Και είναι τραμαχτική η αποστραφή του μεγάλου ιεροσχεταστή προς τον Ιησού, τελικά η δική μας δυστυχώς αποστραφή: «Διορθώσαμε το έργο σου και πάντως όσο πολύ κι αν κόστισε τούτη η διόρθωση την αποτελειώτατε εν ονόματί Σου».

Ίδού, λοιπόν, το μεγαλύτερο σκάνδαλο της ιστορίας, διορθώσαμε (!) το έργο Του. Και αυτό το κάναμε στο όνομά του! Τίποτα το παρίεργο, τα μεγαλύτερα εγκλήματα τα διαπράξαμε στο όνομά Του.

«Καιρός ημίν», τώρα και εδώ να δουλέψουμε για την προσωπική απελευθέρωση του ανθρώπου από την αμαρτία και την ιστορική απελευθέρωση από τις συνέπειες της αμαρτίας.

— Ο Στέλιος Παπαθεμελής είναι βουλευτής τ. Υπουργός Μακεδονίας - Θράκης.

Μακεδονικός Αγώνας

Συνέχεια από τη σελίδα 169
ρακαλέσητε τον κ. Κοντούλην να παραγγείλει τώ κ. Μελά να αναχωρήσει τώ ταχύτερον».

Ο Μελάς αγανακτεί και αρνείται να επιστρέψει στην Αθήνα. Ο Κοντούλης θερυβείται βλέποντας τον Μελά σ' αυτήν την κατάσταση και προσπαθεί να τον πείσει. Ο Μελάς λέει: «Η μετάκλησή μου είναι προσωρινή, αυτό το έχω υπόψη μου, διότι οπωσδήποτε θα την έκανα εγώ προσωρινή, αλλά φοβούμαι ότι δεν θα έχω την δυνατότητα να αποθάνω και δευτέραν φοράν, χωρίς να υπολογίσω τους ματαίους κόπους και κινδύνους με

προ ολίγων ημερών ησύχασεν ο νους μου και η καρδιά μου και τώρα να ξαναρχίσω πάλιν τα ίδια».

Ένα μερόνυχτο συζητούν ο Κοντούλης με το Μελά που παλεύει με τη συνειδησή του. Στο τέλος ηρεμεί και πείθεται. Προτού, όμως, επιστρέψει στην Αθήνα, επισκέπτεται τον Δραγούμη στο Μοναστήρι, ο οποίος του επανέλαβε τις οδηγίες της Κυβερνήσεως και τον συμβούλευσε να πειθαρχήσει. Ο Μελάς επιστρέφει στην Αθήνα τερματίζοντας έτσι την πρώτη του παρέα στην Μακεδονία.

ΤΕΛΟΣ Β' ΜΕΡΟΥΣ

Δύο φαρμακεία στην παλιά Νάουσα

Είχαν αρχίσει να πληθαίνουν τα γραμμόφωνα και οι παραγωγοί βράζανε τα κουκούλια της χρονιάς σε τσουβάλια (τα λεγόμενα χαράργια) στα «Καμμένα» για πούλημα όπου ο πονηρός ο έμπορος έχωνε το χέρου μέσα για δειγματοληψία και έβγαζε όσα ήθελε καλά. Στην οδό Ζαφειράκη οι πλανόδιοι πουλούσαν έμπλαστρα για τους κάλους και τα νεφρά, και πολλοί που υπέφεραν από αρθριτικά ξάπλωναν κάτω για να τους πατήσε η ασπίδα.

Οι νέοι των εύπορων οικογενειών έπαιζαν τένις στα γήπεδα των εργοστασίων και ο πατέρας της Δημοκρατίας Αλέξανδρος Παπαναστασίου έφερε τη Βαλκανική Συνδιάσκεψη στην Νάουσα.

Η εκμεταλλεύτρια εταιρεία του δάσους Κανέλλη «MILLAR COMPANY» είχε ζηλώσει τον μεγαλύτερο εναέριο της Βαλκανικής, καθώς και τα μικρά τρανάνικια που κουβαλούσαν την ξυλεία από τις πλαγιές του Βερμίου στην αφετηρία του και ο γαιοκτήμονας Ζερβουλάκος είχε ταπειώσει από το μπαλκόνι του Ξενοδοχείου «Ολύμπια» τον τότε Ειρηνοδίκη. Η Υβόνη Περδικάρη ως κυρία Πιεφράκου έκανε ιππασία στον στενό δρόμο του «Σπήλιου» προτού παντρευτεί τον μακαρίτη σχιπολίτη μας Κωνσταντίνο Περδικάρη του οποίου ο φόβος συντάραξε το Πανελλήνιο και την Νάουσα. Ο Μιχαηλίδης «Τσολάκος» συμπατριώτης μας και καθηγητής του γυμνασίου Νάουσας είχε δώσει τον ορισμό της ιστο-

ρίας «αυτή δεν είναι φατουλονταβάς να τον πας στον Παππή το φούρνο, αλλά ψιλό τζαμί μέσα στο οποίο βάζουμε τα ιστορικά γεγονότα» και τέλος οι Πέτρος Χριστίνας και Κων/νος Τενεδιός είχαν λανσάρει την γκαζόζα με τον «τρούκουλα».

Αυτά και άλλα πολλά συνέβαιναν στη μικρή και ειδικευμένη πολιτεία που εξυπηρετείτο τότε από δύο μόνο φαρμακεία του Φιλίππου Αρνής και του Μήτσου Χατζηδημητρίου.

Ο Φίλιππος Αρνής σπουδαγμένος επί τουρκοκρατίας στην Κων/πολη εγκαίνιασε το φαρμακείο του στην γωνία της οδού Ζαφειράκη και του στενού του Αγίου Μηνά. Επί σειρά ετών ήταν το μοναδικό φαρμακείο της πόλης μας. Αγαθός, πόρας, άκακος και φιλόanthρωπος κράτησε το φαρμακείο του σε υψηλό επίπεδο. Θυμάμαι την εντύπωση που μου γεννούσε μπαίνοντας. Πόση υποδλιγκνότητα με καταλάμβανε όταν έδλεπα τις άσπρες βιταμίνες με τα φάρμακα και το φίδι στα δηλητήρια. Το φαρμακείο ήταν κέντρο συναντήσεων των γιατρών της εποχής, όπως του Θεοδοσίου Χατζηδημητρίου, του Νικολάκη του Μπέρσου, του Γρηγοράκη Πετριδη, του παλαιού Τσίτση (Τσίτσικου) και του Κων/νου Χατζηγηγοριάδη. Έκανε επίσης επί σειρά ετών επίτροπος στον Άγιο Μηνά γι' αυτό στο φαρμακείο του συχνάζαγε άνθρωποι της εκκλησίας όπως ο τότε Μητροπολίτης Πολύκαρπος, ο Ιεροψάλτης Μιχαήλης Σαμαράς. Επί-

της ο ιερέας Ιωάννης Μαρκιανίδης που διατηρούσε παράλληλα και τυπογραφείο στο οποίο τυπώνονταν η τοπική εφημερίδα του Νικ. Δουλγεράκη «Νάουσα», που δεν τα πηγαίνανε καλά με τον Φιλ. Κόκκινο. Τη «νύφη» την πλήρωσε ο ιερέας τυπο-

Του κ. Αγγ. Βαλταδώρου

γράφος. Ο Φιλώτας κατήγγειλε στο Πατριαρχείο ότι ο Μαρκιανίδης είναι δευτεροπαντρεμένος και πέτυχε στον αποσχηματισμό του.

Στο φαρμακείο Αρνής σύχναζε και ένας άλλος ιερέας, ο Θεόφιλος Δριμούσης ο οποίος αργότερα πέταξε τα ράσα και άνοιξε τυπογραφείο, στο οποίο τυπώνονταν η τοπική εφημερίδα «Φωνή του Λαού της Ναούσης» με αρθρογράφο κυρίως τον Σταύρο Χωμό.

Το φαρμακείο διατηρήθηκε επί πολλές δεκαετίες, αφού μεταφέρθηκε μετά το κρήμιο του 1949 στο σπίτι του Ιατρού Χατζηγηγοριάδη και μετέπειτα στην πλατεία Καρατάκου, όπου το σημερινό φαρμακείο του Καπετανόπουλου.

Το δεύτερο φαρμακείο άνοιξε μετά την Μικρασιατική καταστροφή με φαρμακοποιό τον Μήτσιο Χατζηδημητρίου. Κυριαρχούσα προσωπικότητα στην τότε μικρή μας πολιτεία που έσφριζε από πρόσωπα και καταστάσεις και ιστορικές συγκρούσεις - αντιθέσεις.

Φωνακλάς και πάντα ατημέλητος επαλάουσε το φαρμακείο του για τη φτωχογειτονιά. Διχός του λογα-

... δια, χέρια και δάκτυλα. Δάκτυλα γυρισμένα στην κατάληξή τους κατά πάνω, τα χάρσδα μικρός ήταν πηγάκια στο πρώτο του φαρμακείο που ήταν τότε στη γωνία του σημερινού καταστήματος των αδελφών Παπακώστα με πρόσοψη στην οδό 17η Οκτωβρίου, όταν παρασκευάζε τα εκουάκια και πωμάτιζε τα μπουκάλια με διάφορα ονόματα.

Το οίκημα ήταν ιδιοκτησία του Κωνσταντή Παπακώστα και δεν είχε πρόσοψη προς την σημερινή πλατεία, αλλά διότι υπήρχε ένα παλιό οικοδομικό τετράγωνο επί της τότε Ζαφειράκη, που πίσω άφησε δύο μικρά στενάκια που το ξεχώριζαν από τις τότε οικοδομές Μπίλα και Παπακώστα. Στο ισόγειο του οικήματος ήταν ο φάρος του Τρωάκου (Αίτη) και το κτεράκι του Ι. Κανταρτζή, στο δε άσροφο ήταν για ορισμένο χρόνο η σχολή λογιστικής του Τριζόπουλου και μετέπειτα τα γραφεία των επαγγελματιών και βιοτεχνικών της Νάουσας.

Ήταν γόνος της πολυμελούς οικογένειας των Χατζηδημητριάων και αδελφός του έγκριτου δικηγόρου Κυριάκου Χατζηδημητρίου και βουλευτή του αταικού κόμματος της αιάδας Μ. Κύρκου, πατέρα του Λεωνίδα.

Πολιτικοποιημένος και ο Μήτσι-

ουκάρη και οχι τον Φιλώτα Κόκκινου και το Δικαστήριο του Πολυγύρου, απέρριψε την ένσταση ακυρώσεως της εκλογής, άρθιος και ο Μήτσιος στο μπαλκόνι των Παρθικαρκαικών να κινεί θριαμβευτικά τα χέρια του και τα δάκτυλά του.

Θυμώλια την κατάληξή της ομιλίας του: Έστησαν μία φάμπρικα, αλλά η κρέμαση (υδατόπωση) ήταν μικρή σε υποδύναμη και εκφυλίστηκε έξω από τη Θεσ) νίκη.

Ο Μήτσιος Χατζηδημητρίου ως υποψήφιος του Παπαναστασίου, ομίλησε στην Παλαιά «Ομόνοια». Κατάμεστη η αίθουσα από κόσμο όλων των παρατάξεων. Κουρσιμένοι και ξυρισμένοι, μανδηλάκι στο στήθος, λουλούδι στο πέτο, αμιλούσε και έκοβε βόλτες πάνω στη σκηνή.

Έπιασε ανάκατα όλα τα φάσμα των θεμάτων της εποχής. Γλώσσα αρχαϊζουσα μέχρι Νουσαϊτική, Ούχ ήττον αλλά περ. του ιδίου σφικέροντος ποιούμενοι φιλοτιμίαν μέχρι κι όταν τα μπαμπάκια έσκιαζαν από την δίψα στην Καραϊδα.

Συμβούλευσε ακόμα να μήν παραβρόντα: απ' τ' ανθόνια της Μακεδονίας και τα κοσιπάδια (κοτόφια) της παλαιάς Ελλάδας» εκφράζοντας την αντίθεσή του τότε στον πολιτικό Γκοτζίμάνη, που οι οπαδοί του του προσαγγέρευαν κτηδόνι της Μακεδονίας».

μεταφέρουν και τις υπόλοιπες εγκαταστάσεις στην Βέροια, προσφέροντας προς τούτο κατάλληλο οικοπέδο χωρίς καμμία άλλη επιδάρυνση.

Ο Μήτσιος δεν το χώνεψε. Όπως και αργότερα όταν οι αδελφοί Αναρά με τον Φωκίωνα Πεχλιδάτο, αποφάσισαν να αναγείρουν το Νοσοκομείο στη Νάουσα και πάλι μια επιτροπή με τον τότε Δεσπότη Πολύκαρπο επισκέφθηκε τους διορηγτές για να τους πείσει να γίνει το Νοσοκομείο στη Βέροια. Μίλησε ο Πολύκαρπος σε μία συγκέντρωση στην «Ομόνοια» και τροποποίησε την πρότασή του και εξήτησε να γίνει το Νοσοκομείο μεταξύ Βεροίας και Νάουσας!!!

Εκεί του ρίχθηκαν του Δεσπότη πολλοί, πρωτοστατούντος του Μήτσιου, και πάνω σ' αυτά τα γεγονότα έπλασε ο Μήτσιος όπως είπαμε τον δικό του μύθο, παρουσιάζοντας την Αθήνα ως Τίγρη και την Νάουσα ως Λιοντάρι, το λαγό στην μέση και παραδίπλα τη Βέροια με την Αλεπού.

Ήλθε και η πονηρή Αλεπού να μας σκουπίσει τις υπόλοιπες εγκαταστάσεις των εργοστασίων, είπε και κατέληξε με δικά του λόγια τονίζοντας την ανάγκη οργανωμένης δραστηριότητας της Νάουσας έναντι των διοικητικών κέντρων για την

ΠΑΡΟΙΜΙΙΣ ΠΟΥ ΛΕΓΟΥΝΤΙ ΣΤΗ ΝΙΑΟΥΣΤΑ Διάφοιρις

● «Μη του χουλιάρη δίνει μη τη χουλιάρη παίρνει»: Τάχα σι δίνει λίγα για να σι ξιγιλάσει αμά τα παίρνει πλειότερα απ' αλλού.

● «Τα ψηλά κλουάργια κουλάει ου αέρας»: Οι κόσμοι δάνουν στου στόμα τους πλειότερου τους φανταζούμινους ανθρώπους αυτούς πόχουν παρησία, όμυρφους, ψηλούς, πλούσιους, μωρφομένους.

● «Μάθει στα πιντιγιά σου γράμματα να σκαάφεις στα γιράματα»: Τούπειν ου μπάρμπα Γιώργης ου Γκούγκουρας πούχειν τρία πιντιγιά δασκάλους, του Γιάννη, του Σταύρη κι την Ιυριδίκη. Ανέβημιν απ' την παληόστρατα απ' του μπαξέ στου δάντου κι τουν ρώτησιν ένας πιραστικός τι φικιάνεις μπάρμπα Γιώργη; Έτσι είνι τα πιντιγιά δε θέλουν τα μπαξέντγια, άλλη τέχνη αραδίζου.

● «Φέξει μι κι' αγλίστησας»: Η παροιμία απόμεινεν απ' τα χρόνια που πιρπατούσαν μη τα φανάργια στου δρόμου, ήταν κι οι δρόμοι καλνταρούμι κι οι κόσμοι αγλίστρούσαν πολύ γιατί είχαν κι παπούτσια μι μέντις ή καρφιά για να μην τρώγητι του πιταί. Η παροιμία σημαίνει δεν έχεις δίκηου, δε μας λες τίπουτας.

● «Μας πέρασειν γυαλιά»: Μας πέρασειν ματουγιάλια, ήταν μάι ιξυπνότιρος, πλειότερου καταφιρτζής.

● «Του πουτάμμι κοιμάτι ου ουχτριός δεν κοιμάτι»: Ου ουχτριός δεν ηουχάξει, δεν τουν αφήνει η κακία.

● «Μαζί ουμιλούμι κι' σχώργια κουβιντιγιάζουμι»: Ιγώ σι ουμιλώ

αμά ισύ αλλού τουν έχεις του νου σου.

● «Σκαμνί πουδारी ποάκισειν κρανίτικου στουν τήπου»: Τι σα χάλοισειν ένα πράγμα, δε θριθεί άλλου μάι καλό μάι σαλόμικου.

● «Πουλλές βουλές πάνει η στάμνα για νιρό, αμά στου τέλους τσακίζητι»: Ικειν' τα χρόνια δεν είχαν δρύσεις όλα τα σπίτια κι γιόμουζαν απ' τη δρύση του μαχαλά, μη στάμνεις χουματένις, που βαστού.

Του Νίκου Σπάρτη

σαν του καλούκαίρι κρύγιου του νιρό. Η παροιμία λέει για μινικούς που φικιάνουν ζαράργια κι που στου τέλους τα πληρώνουν. Όλα ιδώ πληρώνουντι που λεν.

● «Αντί να στέκηρι κάτσι, αντί να κάθησι ξιαπλώσου, αντί να ξιαπλώσεις κίμου», λέει μινιά βλάχικη παροιμία. Ξιαπουσάνεις καλτίρα.

● «Τσιόμικους νταμπάκους μη γίνηκεις»: Ικειν' τα χρόνια ρουφούσαν κι σκάνη απού καπνόν (νταμπάκου) απ' τη μύτη. Τουν έβανεν σι κάτι μικρά τινικιδένια κουτάκια μι καπάκι. Αμπουρεί ου νταμπάκους που τραδούσαν οι τσιόμιδοι να ήταν μάι σέρτικους. Έτσι απόμεινεν η παροιμία για τ' αυτούς που σι γένουντι ραγάνα (κουλιτσιδα) για μινιά δουλειά, τσιλέγκι στου κιφάλι σου.

● «Βασιλική διαταγή κι τα σκυλιά διμέναν»: Τότι ου τρανύτιρος στου σπίτι διάταζειν, ου πατέρας, ου κώνης, κι' ούτι ίλιγειν έπριπειν να γένει αλλοιάς δεν είχεις στουν ήλιου μοίρα

● «Στου ζυγκί πατάει»: Τ' αραβανλούδικα τ' αλούγα ή κι στ' άλλα τ' αλούγα όντας ήθειλαν να πάνουν σι πανηγύρι ή καμνιά βίζιτα σι κανά χουργιό, έβανεν ζυγκιά (σπηρούνια) για να μην απουσταίνουν τα πουδάργια. Η παροιμία θέλει να πει είμι έτοιμος για μινιά δουλειά, απουφάσισα κι δε τη φικιάσου.

● «Τουν κατσιλούσειν»: Έφυγειν, γίνηκειν άφανους κι' άκουσους.

● «Ούπου γυαλίζει πάτα»: Πριν γένουν τα λιχτιρικά οι κόσμοι τη νύχτα πιρπατούσαν μη φανάργια «γκαζόλαμπεις μέσα σι γυαλένου κουβούκλιου). Δεν ίγλιπαν καλά πού πατούν. Κι πιργιλαστικά ίλιγαν πάτα ουπου γυαλίζει. Ικει που γυαλίζειν αμά ήταν μπάρα μι νιρό.

● «Έφαγειν έναν μπουζμάν πούταν όλους δικός του»: Τουν παράμασαν, τουν μάλουσαν, τουν έφκιασαν τουν πήχου.

● «Αναθεματισμένη κλίρα»: Συγκινεις, απόγουνοι που δεν έπραξαν σουστά.

● «Μη λούζησι»: Μη φικιάνεις όριξη, μην ητοιμάζησι να πάρεις δεν έχει, δε δε πας πουθινά, μη σινιάζησι.

● «Για ένα ιχτιμπάρι ζούμι»: Για μια τιμή ζούμι, για μινιά αξιουπράπεια. Όλους ου κόπους για τ' αυτό γένητι. («Κι' αν δεν μπορείς να κάνεις τη ζωή σου όπως τη θέλεις τούτο σου λέω μόνο, μην την εξευτελίζεις στων συναναστροφών σου την καθημερινήν ανοησία», λέει ο Καβάφης).

● «Μη τ' αυτό του πλιυρό να

σου.

● «Ουδέτσι απόμεινεις»: Ἐπισειν από τα σύνφηα, άλλα καρτιρούσειν κι' άλλα ήρθαν.

● «Πώς τρωσ έτσι στ' αμπέλι για σκάψιμου σ' είχαν;»: Λεν για τ' αυτούς π' αντγιάζονται στου φαγι κι τρων μι χούσημ.

● «'Όρσι γαμπρέ κουφέτα»: Ου ρίστι χάλια, κοίταξέ τουν τί φκιάνει, λουλάθηκειν.

● «Αφκέ τα κι μην τ' ανακατώνεις»: Μη βγάξεις παλιά ζουμνιά στου φανιρό, μην αναφέρεις πράγματα που γίνηκαν κι δε ζιγένουντι.

● «'Άλλου να σι λέγου κι άλλου να σι ουμουλουγώ»: Περασάι μνιά χαρά, απού πού ν, αχιρήσου πρώτα, όλα ήταν θιάμα.

● «Δα τρουγιουρνάς μη του σαρτσέλι»: Του σαρτσέλι, ή πινάκι ήταν ένα ξυλένιου βαθύ πιάτου (μπωλ) πόδωσαν άλας τυρι μπάτσιου για του χτήμα κι του βαστούσαν οι ζητουλάδοι κι ζητιάνησαν. Η παροιμία συμβουλεύει τους σπάταλους κι τους άσκαητους να μην ξουδεύουν, γιατί δα καταντήσουν ζητουλάδοι.

● «Κάθητι στα καρφιά ή σι αναμένα κάρδουμα», θέλει να φύγει, αντγιάζητι, δεν ηνουχάζει.

● «'Υσταρνας από τη μένα ου κατακλισημός»: Τσιμέντου κι μπιτόν αρμέ να γένουν όλα άμο δεν γένει αυτό που δικηρούμι, αυτό που θέλου.

● «Δεν είναι αρρώστεια για θάνατουν»: Μικρό του κακό δεν κουτσαίνει η καμήλα απ' τ' αφτί, όσα θέλει δε γίνηκειν τρανό ζαράρι.

● «Απόλνα ράμα»: Φεύγα, ξιμάκρινει. Για να ψηλώσει η παντέρρα ηηλαλούσαμι πρώτα μη ουλίγου ράμα κι' ύσταρνας όντας σπέκουνταν μη τουν αέρα απουλούσαμι ράμα για να ψηλώσει. Κι στου μπουμπουρα απουλούσαμι ράμα

ηηλαλούσαμι να φυγου, ηημαζου τη βαλίτσα μου. Κάναν κιρόν δεν υπήρχαν τσιάντες κι βαλίτσες, οι γυναίκες έδωκαν τα ζητράνια τους στου μπόγου ένα χροματιστό τρανό μαντήλι που τόδιναν κι στου τηπιλούκι.

● «'Εβαλειν του μάνταλου σπην πάρτα ή του σίδηρου στην πόρτα», ασφαλίστηκειν, αμπαρώθηκειν. Του μάνταλου ήταν ένα ξύλου που σηκάνουνταν κι έπιφτειν για να κλείσει την πόρτα. 'Ανοιγειν μ' ένα σίδηρου που κρέμουνταν απ' όξου απ' την πόρτα. Κάθι πόρτα ικτός απ' τον μάνταλου είχειν κι απού ένα σίδηρου που σέθηνειν του λύγισμα σι μνιά θηλειά τρύπα σιδηρένια.

● «Σαν τη κούπα μη του μέλι η αγάπη μου μι θέλει»: Η αγάπη μου μι αγαπάει κι μη θέλει όπους την κούπα μι του μέλι.

● «Τάκαμειν ρισίτι»: Τάσθησειν όλα μη του λαγουπόδαρου ή μη του σφουγγάρι. 'Αμα πληρώνουνταν ου λουγαριασμός στου μπακάλη ή του φουρνάρι, έσθηνειν. Κάναν κιρόν στου Δημοτικό του σκουλειό εγραφομί στην πλάκα μη κουντίλι κι τα γράμματα τα σθηνάμι μη λαγουπόδαρου ή σφουγγάρι πούταν διμένου μι έναν σπάγκου στην πλάκα.

● «Μη μουτρώνεις, μην κατηβάζεις τα μούτρα», μη θυμώνεις.

● «'Επιασειν μούχλα», σάχνιασε ν, λιρώθηκειν.

● «Δεν ξέρει τα τζίδια του να βγάλει»: Δεν ξέρει να βγάλει τα μάτια του. Δεν ξέρει να ντγιαβάσει ούτι λουγαριασμούς να φκιάσει.

● «Μούτρα για σιδέρουμε»: Μούτσκα Λέγητι για έναν που κάμει τουν κάμπόσου, τάχα ιγώ είμι κι κανένας άλλους.

● «'Εφαγειν έναν σιάτου πούταν όλους δικός του»: 'Ένα χασταύ κι τρανό.

● «Καλημέρα αμπέλι, καλώς

λη»; Ι αμπέλι θέλει σκάψιμου, ράντισμα, κλάδιμα, θέλει δουλειά για να δώσει.

● «Κλειδώνου, μανταλόνου κι ου κλέφτης μέσα δρίσκητι»: Αίνιγμα για τουν αέρα αμά του λέμει κι' όντας παρουσιάζητι κανένας σα φάντης μπαστούνι έπους λεν ικει που δεν τουν καρτιράς.

● «Ου πάσα ένας την πουρδή του μηλουκίδου του την έχει»: Δεν τουν μυρίζει, δεν τουν κακουφαινητι όπους τους αλλουनों. Τα δικά του αρέζει.

● «Γιατί φουκαλνάς του σπίτι δα νάρβουν οι μαρσιώτοι»: Καν κανένας δεν δα ιάρθει, για ταυτό μη φουκαλνάς. Μαρσιώτοι δεν υπάρχουν.

● «Αυτινοί κι να χιστούν κι ν' αλειφτούν πάλι αγαπημένοι είνι»: Κι να δριστούν κι να πλακουθούν στου ξύλου κι να μαλώσουν πάλι αγαπιούντι.

● «Κουριμός βαριμός. Κουριμός να του δώσει»: Ας είνι δεν πειράζει, άς γένει έτσι, άς είνι.

● «Ρίξει ουπίσου να βρεις αμπρουστά»: Φκιάστου καλό κι δα σι βριθεί μια μέρα, φκιάσει σήμιρας να βρεις ταχιά.

● «Ου παθός μαθός»: 'Αμα δεν πάθεις δε μαθαίνεις.

● «Κουμπούρα να γένεις»: Να κομπουριαστέις. Να πας στου ντιάδουλου.

● «Δεν αμπουρώ αυτά τα λυσικια»: Αυτά τα προυβλήματα, αυτους τους μπιλάδεις.

● «Αυτός δένει αυτός ξιδένει»: 'Έχει του πλαστό κι του μαχαίρι φκιάνει ούτι θέλει.

● «Κι' ύσταρνας έλα γύρα στου παλούκι»: 'Υσταρνας τουν κλαισαν έρθει ου κόμπους στου χτένι.

● «'Υσταρνας δέχα τουν»: 'Αμα δόσεις θάρος αμπουρεί να σι καθαλικάσουν.

● «Βάλε κανέν μουζαβίρην στη φουτιά»: Βάλε κανένα προυσάσαμα, τσίμπα τη φουτιά, ανάγκασέ

● «Του θιάμα να σι γένει»: Απού πού τα θρίσκεις αυτά κι τα λές; Πώς του σκαέφτρεις αυτό του πράγμα, μπράδου.

● «Μη τάξιμου σπίτι δε χαλνάει, μη δόσιμου χαλνάει»: Μη τα λόγια φκιάνεις ανώγεια κι κατώγεια μη τα έργα αμά θέλει κόπουν κι χρήμα.

● «Κούφκια η ώρα που τ' ακούει»: Χτύπα ξύλου μην κακουμιλητάς.

● «Τί είχεις κι τί έχασεις αργά δα του γνουρίσεις»: Τα δικά του τα πράγματα αγαπάει ου πάσα ένας, άς είναι κι' ιφτουχά, μη τ' αυτά χαιρήτι.

● «Του λέει μάξους»: Ιπίτιδεις απού ψέματα.

● «Όπου εστρουσεις δα κοιμηθείς»: Αν έφκιασεις καλό δα του βρεις, αν αδικησεις δα αδικηθείς.

● «Φρίχτηκεν να τουν φουνάξομι στον αφαλό»: Τότι τα πινηγιά που σκιάζονταν απού κανά σβαλι ή άλλου τίπουτας, τα φώναζαν στον αφαλό. Ίλιγαν ιυκές κι προσιυκές στον αφαλό για να ηρυχάσουν.

● «Έκατσειν σαν τρανό χουργιό»: Όπου του τρανό του χουργιό πιάνει πουλύν τόπου, έτσι κι ου πάσα ένας που αλησημονάει να φύγει όντας πάνει θίζιτα. Κάθητι άπους η παλιόψαθα απού κά τα στρώματα που δεν τη σήκουναν εύκουλα ικαίν' τα χρόνια.

● «Όσα μύτια όλα αλήτχια»: Καμνιάφρας κι' οι μύθοι θγαίνουα αλήτχια. Όσα ακούγουντι πουλλές βουλές θγαίνουα αλήτχια.

● «Ια πάει μπτίσειν»: Γίνηκειν η δουλειά. Πάει κι τιλείουσειν έτσι δα γένει.

● «Δεν τουν λεν πάρε κει στάσου»: Φκιάνει ούτι θέλει.

● «Μουναχός σου χόρησι κι' όσου θέλεις απήδα»: Φκιάσει μουναχός τη δουλειά σου. Ου λύκουσ έχει χουντρό του λιμό του γιατί φκιάνει μουναχός τη δουλειά του.

● «Καλύτιρα να μουλώνεις παρά να ουμιλείς»: Η σιουπή πολλές θου

λές είναι καλύτερη απ' την ουμιλία, είναι χρυσάφι, ίλιγαν οι αρχαίοι.

● «Πού πας ξυπόλητους στ. αγκάτχια»: Φκιάνεις δουλειά χουρίς προητοιμασία, χουρίς πρόγραμμα.

● «Σύλντισαν τα μαχαίργια»: Στάμουσαν, δεν κόφτουν, θέλου τρόχισμα.

● «Πότι αρχόντινεις κωρά μου τώρα αγλήγουρας»: Λέγητι για νιόπλουτους που μεγαλουπιάνουντι.

● «Όποιους σπέρνει αέραδισ θιρίζει καταιγίδεις»: Όποιους βάνει μουζαβιρλούκια, ή κατηγουρνάει, τα βρίσκει χειρότερα μια μέρα.

● «Αδουκιώντας κι θυμινώντας πέρασειν κι' αυτό του βράδου»: Όντας θυμνιούμιστι τα παληά πιρνάει ου κιρός. Όλου αναβουλές είναι.

● «Μαλλιά κουδάργια γίνηκαν, μάλουσαν κι' ανακατώθηκαν τα πράγματα, όπουσ του πολλά τα κουδάργια σ' ένα κανέστρι.

● «Μνια χαρά κι νγιό προμάρεις, είμιστι. Δεν πάμει καλά, δε γένουντι σουστά οι δουλειές μας κι' ου κιρός δε δουθάει.

● «Κατά τουν τοίχου του χουρό»: Εισύ τουν ουμιλάς κι' αυτός δε σι ακούει, κάμει του χαζό, αλλού του γυρνάει, άλλα λόγια λέει.

Από τη Φωνή της Ναούσης (Χριστούγεννα 1952)

Κό...λι...ντα...
μπά... μπού... ού!

Κόλιντα, μέλιντα, σούρβα
(Βασίλιντα
του σκυλι σου μί έφαγειν
τρανέ κουλίκι θέλου,
θέλου, δε θέλου,
τη μάνα σου τη θέλου
κι' αν δε μη δωσ τη μάνα
(σου,

δωσ' ένα κουρίτσι,
να του ταιμώ, να του φιλώ
κι' πάλι δα στου φέρου.

Ντακ - ντουκ μη τη τζιουμπανικεις την πόρτα. Δεν απόμνεισκειν καρκέλι για καρκέλι στις πόρτεις, χτυπητόρι για χτυπητόρι.

Κόλιντα μπάμποου! Θα ανοίγει η πόρτα, ώω! απού νγιό - τρία μουχλιασμένα! ούκα. Κορίντγια, Ξυλουκέρτα, σιαρλιαγκάνια, ρόντγια, κιδώνια, ούτι, ήθειλεις.

Τρανή μανία έχουν τα λιανουποιντγιο κι' οπού τα μούρα τα μισάνυχα θγαίνουα στου δρόμου, Ξημηρώντας τα κόλιντα, χιουνίζει ειριουνίζει.

Κ' είναι αμαρτία να μη δώσεις τα πρώτα τα πινηγιά που του δαναρθούσ στην πόρτα σου.

Σι φέρνουν τα ουχαρίκια!

Έτσι, όντας γηνήθηκειν ου Χριστός, τα βαθιά μισόνυχα, κι είδαν οι τζιουμπαναρέοι τα σημεία στον ουρανό κι ηηλάησαν. Όντας γυρνούσαν στα μαντριά τους πάλι σπιλω, βρήκαν μνιό μπάμπου πόκιγειν φούρνουν εικειν την ώρα, κι την λεν: «Α μπάμπου ουχαρίκια, γιννήθηκειν ου Χριστός που καρτφούσαμι τόσα χρόνια!». Αυτή μάνι - μάνι κουλουργιάζει στη χόβουλι νγιό τρία κουλίκια κι τους δίνει πισκέοι. Κι' απού τότε δίνουα σι μινκά σπίτχια κουλίκια μικρά.

Κι' αυτοινοί πρώτα άνοψαν φουτχιά για να ζησταθεί ου Χριστός μέσα στη μπιστηριά, κι απού τότε ανάφτουμι κι τουν καρτσιοούνον τα Χριστούγεννα.

Απιδουλας

ΤΟ ΚΩΜΙΚΟ ΣΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ

Πράγματι έτσι είναι. Μπορείτε να κατηγορήσετε κάποιον ότι είναι καυγατζής, σπαγγοραμμένος θλάκας, χοντράνθρωπος: μπορεί να το υπερέχει. Πέστε του όμως πως δεν έχει την αίσθηση του χιούμορ: μανιάζει. Φανταστείτε τώρα ότι συνέβει αυτό το γεγονός στον πιο τέλειο χιουμορίστα, τον Τσάρλυ Τσάπλιν. Στήθηκε λοιπόν ένα παιχνίδι από μια παρέα, στο οποίο βαθμολογούσαν την «αίσθηση του χιούμορ», συμπληρώνοντας ένα ερωτηματολόγιο. Επίτηδες λοιπόν βαθμολόγησαν τον «βασιλιά του χιούμορ» με έξι με άριστα το δέκα. Εξοργίστηκε αφάνταστα σε σημείο που τον εμπόδισε να καταλάβει πως επρόκειτο περί αστειού.

Στο άρθρο αυτό θα ασχοληθούμε με το γέλιο, την καταγωγή του, τη σχέση του με τη ζωή και την κοινωνική πραγματικότητα.

«Τίποτα δεν ερεθίζει περισσότερο έναν άνθρωπο από το να του πεις πως δεν έχει αίσθηση του χιούμορ»!

πως αυτό ξεπηδά μέσα από τον κινηματογράφο και κατ' επέκταση ποιος ο κοινωνικός του ρόλος.

Το γέλιο ως εκδήλωση του κωμικού ανήκει αποκλειστικά στον άνθρωπο απ' όλες τις ζωντανές υπάρξεις. Τα ζώα δεν γελούν, ούτε βέβαια αναγνωρίζουν μια εκδήλωση όπως το γέλιο.

Ερευνώντας πιο συγκεκριμένα την καταγωγή, την πηγή του κωμικού θα λέγαμε ότι είναι πάντα μια σύγκριση.

Ο Φρόντ γράφει: «Κωμικό είναι κάτι σε σχέση και σύγκριση με κάτι άλλο, ποτέ από μόνο του». Για παράδειγμα βλέπουμε σε εικόνες διαδοχικές τα πρόσωπα διαφόρων πολιτικών. Ξαφνικά παρεμβάλλεται μια εικόνα με το κεφάλι ενός βοδιού. Παράγεται γέλιο γιατί αυτόματα γίνεται η σύγκριση. Από μόνες του οι εικόνες δεν θα λειτουργούσαν κωμικά.

Το κωμικό παράγεται γιατί στην πραγματικότητα - τη φυσική και την κοινωνική - τίποτα δεν είναι τέλειο, ομοιογενές, πλήρες. Πάντοτε παρεμβάλλεται μια μόνιμη ατέλεια στη βιολογική ανάπτυξη, στα μεγέθη, στην αντίληψη, στην ομορφιά, στη γνώση. Χάσματα ρήξεις, ανομοιότητες, παρεκτροπές, δυσαρμονία συνεπώς διαφορά και ρέπουν προς το κωμικό. Βλέποντας κάποιος μια ψηλή γυναίκα να βαδίζει χέρι-χέρι με ένα κοντό άνδρα σχο-

λιάζει: «Ταιριαστό ζευγάρι λοιπόν η ατέλεια στην τικότητα εξασφάλισε στο πο το γέλιο.

Σ' αυτό το σημείο να πούμε ότι το κωμικό σμα δεν είναι πάντα το

Του Γιάννη Βυθού

λά και μια κατάσταση ευφορίας και διανοητικότητας, το χαμόγελο και ευθυμία. Ο Αριστοτέλης τη λειτουργία του κωμικού ψυχολογικό επίπεδο. Υπάρχει όντως γέλιο με ένα πρόγεγονός ή ένα πράγμα συνοδεύεται από «οδυρήση», ταραχή ή αναστάσιση. Ο Νίτσε παρόμοια στηρίζει ότι ο άνθρωπος φέρεται, χαλαρώνει, στην ώρα που αρχίζει να σκεφτεί απ' το βιολογικό την αναμονή του κινδύνου.

Κανένας όμως από τους τικούς του κωμικού δεν ρησε και σωστά έπραξε την οριστική διατύπωση νοιάς του.

Το κωμικό δεν αποτελεί ποψη, αλλά συστατικό πραγματικότητας. Κατά τον Κανένο δεν θα μπορούσε να αποτελέσει καλλιτεχνική του έκφραση λογοτεχνία στο θέατρο, γραφική, τη μουσική, τον κινηματογράφο.

μικός. Με κάποιες ανατροπές της αφήγησης και μια σκόπιμη χρήση του μοντάζ, τα σοβαρότερα γεγονότα μπορεί να μεταλλαχθούν σε κωμικά. Στον κινηματογράφο μπορεί να βοηθεί η «γραφή» της ιστορίας της ανθρωπότητας ως ανεξάντλητης κωμωδίας.

Υλικά έκφρασης και φιλικοί κώδικες

Το κωμικό μέσα στο φιλικό σημαίνεται με όλα τα υλικά έκφρασης της κινηματογραφικής γλώσσας. Τους θερύβους, τις εικόνες, τις γραφικές παραστάσεις την ανθρώπινη φωνή, τη μουσική, τα τεχνητά εφέ. Κωμικό δεν παράγουν μόνο οι εικόνες, ούτε μόνο ο λόγος που εκφέρεται μέσω του φωνητικού ήχου. Όλα τα υλικά έκφρασης συνδυάζονται σ' ένα φιλικό γι' αυτό το σκοπό. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι το καλαμπούρι, το αστείο δεν πρέπει να

εξοστρακίζει τα κωμικά γεγονότα και τις πράξεις που αναπαί-

Ο κινηματογράφος, μια μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης που αναπαριστά συγκεκριμένα και διπλάθει, πλάθει την πραγματικότητα, είναι από τη φύση του κινούμενα εικόνες. Ο θεατής δεν παύει στον κινηματογράφο να ακούσει ένα ραδιοφωνικό διάλογο ή μερικά επιθεωρησιακά ανέκδοτα, αλλά να δει μια ταινία. Το ανεξάντλητο γέλιο των μη χημικών κωμικών ταινιών προέρχεται από την κωμική φιγούρα των ηθοποιών και τα εικονικά συμβόλα. Δεν είχε καν την ανάγκη του ήχου, άρα και του διαλόγου. Στην εποχή του ήχου δεν θα αποκλείσουμε βέβαια αυτό το πλούσιον και σύνθετο υλικό έκφρασης στην κωμική διαδικασία. Εκεί όμως, που πρέπει να γνωρίζουμε είναι ότι το φιλικό κωμικό είναι κυρίως εικονικό. Παράδειγμα

πιχειρεί να περάσει και ένα μήνυμα. Εισχωρεί κάτω από την επιφάνεια των γεγονότων και των καταστάσεων αποκαλύπτοντας τη διασύνδεσή του με το ορμητικό ρεύμα της ζωής. Τη σοβαρότητα, τη δραματικότητα, την τραγικό-

θρώπων, καταστάσεων και ιδεών. Το κράτος, η αστυνομία, η εκκλησία, η εκπαίδευση, ο γάμος, η εργασία, η ταξικότητα, η επιστήμη, πλήθος άλλων κοινωνικών σκηνών, αποτέλεσαν στόχους του φιλικού κωμικού. Με συνέπεια

πραγματικότητα δεν είναι τέλεια, αλλά άνετα μπορεί να διακωμωδηθεί, αποτελεί θετικό αποτέλεσμα για το θεατή. Τον απομακρύνει και τον βοηθά να αντιληφθεί ότι η πραγματικότητα αυτή μπορεί να είναι και αλλιώτικη, κωμική.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

τητά της, πλάι στη γελοιότητα και την κωμικότητά της. Δένεται με την κοινωνία και τις αντιθέσεις της. Σκοπεύει μέσα από το κωμικό στην κατανόηση της πραγματικότητας. Στο κωμικό με σημασία υπάγεται ο κινηματογράφος του Τσάρλυ Τσάπλιν, του Τζέρι Λιούις, του Γούντγουορντ Άλλεν.

Το δεύτερο - το κωμικό που αρκείται στον εαυτό του - είναι επινοημένο, ανσφύρεται στον εαυτό του και παράγεται για να ψυχαγωγήσει. Αποβλέπει στη δημιουργία μιάς εύθυμης κατάστασης, στη στιγμιαία απόλαυση, στο μηχανικό γέλιο. Υπόκειται στον ψυχικό μηχανισμό της εκτόνωσης. Υπακούει στον κανόνα της ευδαιμονίας του θεάματος. Ο θεατής είναι ένα «ζώον γελαστικό» και ο κινηματογράφος μια γελοιοποιός μηχανή. Το γέλιο είναι και το μήνυμά της. Εδώ υπάγονται διάφορες φαρσοκωμωδίες.

Το κωμικό ως κοινωνικός καταλύτης

Μια άλλη σύνθετη, κοινωνική λειτουργία του φιλικού κωμικού είναι η προκλητικότητα, η επιθετικότητα και η σκωπτικότητα που το διακρίνουν. Με το άλλοθι και την αμνήστευση του γέλιου χωρίς ψυχολογικούς ή νομικούς περιορισμούς, το κωμικό έχει ξεκινήσει μια «επανάσταση» πάνω από μισό αιώνα. Μια διαρκής, αναρχική επανάσταση εναντίον θεσμών, αν-

θρώπων, καταστάσεων και ιδεών. Το κράτος, η αστυνομία, η εκκλησία, η εκπαίδευση, ο γάμος, η εργασία, η ταξικότητα, η επιστήμη, πλήθος άλλων κοινωνικών σκηνών, αποτέλεσαν στόχους του φιλικού κωμικού. Με συνέπεια

«Βρισκόμαστε στην εκκλησία. Ο κόσμος έχει μαζευτεί και περιμένει τη Θεία Λειτουργία. Ο παπάς όμως είναι άρρωστος και δεν μπορεί να κάνει την τελετή. Αναλαμβάνει οικειοθελώς ο Μπεννίτι άσχετος περί τα εκκλησιαστικά. Σε λίγο η εκκλησία μετατρέπεται σε πασσαρέλα όπου οι εκκλησιαζόμενοι γίνονται μοντέλα».

Η αναγνώριση ότι η σοβαρή

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ορισμένα είδη κωμικών ταινιών λειτούργησαν ως συντηρητικά των θεσμών και του κοινωνικού στάτους. Ο κανόνας όμως είναι η αμφισβήτηση. Αμφισβήτηση που αρχίζει απ' τη διατάραξη της γαλήνης του βλέμματος του θεατή και φθάνει ως τη θάναση προσβολή αρχών και αξιών.

Το φιλικό κωμικό δεν είναι ο απελευθερωτής του ανθρώπινου γένους, είναι όμως σε μεγάλο βαθμό ένας ταπεινός σύμμαχος της κοινωνικής απελευθέρωσης του ανθρώπου. Πολύ όμορφα γράφει ο Μακ Σένετ:

«Δεν υπάρχει Αμερικανός, που στα παιδικά του χρόνια, να μην ονειρεύτηκε να εκτονωθεί πάνω στο κράνος ενός αστυφύλακα, που με μια δυνατή σφαλιάρα, να το χώσει μέχρι τ' αυτιά. Οι περισσότεροι από μας δεν έχουμε ξε-

Ποιήματα - στίχοι

Οι στίχοι γράφτηκαν για να μελοποιηθούν από Αθηναίο συνθέτη και σύνταγμα θα κυκλοφορήσουν σε δίσκο.

Η μικρή αυτή εσαγωγή, θα πρέπει ίσως να ακουστεί μισοτραγουδισμένη από διάφορες φωνές, με υπόκρουση τους θορύβους του δρόμου (κλάξον, μαρσαρίσματα, σειρήνες κ.λ.π.), σφυρίγματα αστυνομικών και λέξεις όπως «τρέξε», «φύγε», «τα χαρτιά σου», «απόψε στις εννιά», «όχι δεν θα έρθω», καθώς και οι φράσεις στα Αλβανικά, Ρουμάνικα κ.λ.π.

ΡΑΝΤΕΒΟΥ ΣΤΟΥ ΜΠΑΚΑΚΟΥ

Έξω απ' του Μπακάκου στη γωνιά
μόνος κι απόψε περιμένω
θα με γνωρίσεις απ' τη μοναξιά
και το τσιγάρο το σθημένο.

Γωνία Αγίου Κωνσταντίνου και Ομόνοια
έλα και θα σε σεργιανίσω
στα στέκια της πλατείας τα κρυφά
σε τύπους σκοτεινούς θα σε συστήσω.

Σε τούτη την πολύβουη γωνιά στην Ομόνοια
έλα και θα σου δείξω
τα μυστικά, τα φανερά,
τα πάνω και τα υποχθόνια
κι' ακόμα πως η ζωή είναι εδώ,
όχι αλλού, θα σ' αποδείξω.

Εδώ θα θρεις ό,τι ζητάς για τη ζωή την άδεια.
Οι νύχτες 'δω πέρα έχουνε πιά άγρια φεγγάρια.
Θα δεις ανθρώπους που έχουνε της μοίρας τα
(σημάδια
και στέκονται παράμερα, με φόβο, στα σκοτάδια.
Αυτός ο κύκλος είν' αγκαλιά γεμάτη με ναυάγια.

Έξω απ' του Μπακάκου στις εννιά
μέσ' στην πολύβουη ερημιά
και στου μυαλού την καταχνιά
στέκουν σα νά 'ναι σ' εκκλησιά.

Σαν τσίρκο προπατορικό μοιάζει αυτή η πλατεία
οι ακροβάτες είναι εδώ, έτοιμοι για θυσία.
Και τους παλιότσους θα τους δεις κρυμμένους στη
(γωνιά

κάτω από τα νεοκλασσικά παλιά ξενοδοχεία
ζητούν απ' τους περαστικούς δυο δράμια σωτηρία.

Έξω απ' του Μπακάκου θα με θρεις
έλα το θράδυ και θα δεις
θα πάθεις, θα μάθεις, θα φθαρείς,
θα θρεις το νόημα της ζωής.

Φαντάροι, αστυφύλακες, υποψιασμένοι νέοι,
επαρχιώτες μοναχοί. Παράξενοι κι' ωραίοι
αυτοί. Περσαστικοί και έντρομοι νοικοκυραίοι.
Όλους εδώ θα τους θρεις και το νερό να ρέει
αλήτες, πόρνες, μαστροποί, του Βάρναλη οι
(Μοιραίοι.

Όλοι εμείς οι κολασμένοι γιό χό χό
σ' ένα βαθύ πηγάδι
θά πάρουμε έτσι αγκαλισμένοι γιό χό χό
το τραίνο για τον Άδη.

ΟΙ ΑΚΡΟΒΑΤΕΣ

Στην κόψη του καλού και του κακού βαδίζουν
ανάμεσα φθοράς και αφθαρσίας προχωρούν
τον μαύρο δαίμονα απ' τη μια μεριά αγγίζουν
τον άγγελό τους απ' την άλλη προκαλούν.

Μύστες μυστήριας λατρείας
του πόθου αντικείμενα αξίας
ιερουργοί μιάς άλλης σωτηρίας
λάτρεις του τρόμου και της βίας.

Μπορεί στην τσέπη τους να κρύβουν το μαχαίρι
στο στήθος νά 'χουνε κρεμασμένο το σταυρό
ποιός θα το πει, ποιός θα το δει και ποιός να ξέρει
το σώμα τους ανίερο είναι ή είναι ιερό;

Είν' το σπαθί μιάς θείας δίκης
καρποί αιώνιας καταδίκης
κατάρρα και ψαλμός ουρανομήκης
εξομολογητής και στρατοδίκης.

Εξόριστοι από την κοινωνία
μια ανάσα συντροφιάς ψάχνουν να θρουν
χαμένοι στη σκιά και στην παρανομία
σε τούτη την πλατεία ακροβατούν.

ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΜΕ ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΕΙΣ

Πηγάδι η Ομόνοια
έλα να με δροσίσεις.
Από τα χέρια σου τα δύο
άν πω τ' αθάνατο νερό
ζωή θα μευ χαρίσεις.

Περβόλι η Ομόνοια
έλα να σεργιανίσεις.
Κι' έν έρεις το δέντρο το κρυφό
και φας το μήλο το πικρό
το νού σου θα φωτίσεις.

Έρμημος η Ομόνοια
κοίτα μη ξεστράτισεις.
Μη σου θελώσει η όραση
και δεν θα βρεις την όαση
και θα με λησμονήσεις.

Ρωλέγι η Ομόνοια
κι' εμείς είμαστε οι δείχτες.
Ο ωροδείκτης είμαι εγώ
και συ ο λεπτοδείκτης.
Τη μια απεμακρυνέμαστε
την άλλη συναντιόμαστε
πετέ όμως δε χανόμαστε
γιατί πολύ αγαπιόμαστε.

Μία καρδιά χτυπά για μας κι' ένας ρυθμός μας
(δένει
τε βλέπεις, άλλο τίποτα για μας τα δυο δεν μένει
απ' το παιχνίδι τούτο 'δω του χρόνου που σωπαίνει.

ΣΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ

Μια Κυριακή απόγευμα
στο καφενείο «ΝΕΟΝ»
'φτάσαν μ' εντούρο μηχανή
δυό Μακεδόνες στρατηγοί
και ο Αλέξανδρος καθάλα
σε έναν τούρμπο Βουκεφάλα.

Κουθεντίασαν για μηχανές
κι' ήταν το θέμα σχανές
Γιαμάχα, Καθασάκι, Μερσεντές

τί χάσαμε να μη το λες.

Ντίνος Πορφυρογέννητος
Μπίλι ο Βουλγαροκτόνος
μαζί κι' ο Ακρίτας Διγενής
σα γέροντας ομογενής
καθάλα σε μια λιμουζίνα
τί να γυρεύουν στην Αθήνα;

Είδανε στην ΤΙ ΒΙ όλα τα ματς
του μπάσκετ, του θόλλεϋ και του κατς,
φουτ μπωλ, γουότερ μπώλ και χαντ μπωλ
μας βάλανε και άλλο γκόλ.

Τώρα σε βλέπω να γελάς
το κέφι μη μου το χαλάς
πάμε να κάτσουμε κι' εμείς
και ξέχνα τί ήθελες να πεις
για στρατηλάτες ξακουστούς
για ήρωες Βυζαντινούς
ό,τι σου λέω να τ' ακούς.

Έρθαν και δυό σπλαρχηγοί
τρεις Ηπειρώτες προεστοί
πέντε αρματολοί γενναίοι
και κάπιοι Κολοκοτρωναίοι
τρεις καπετάνιοι του ΕΛΑΣ
σου ξαναλέω μη γελάς.

Κάθισαν και ήπιανε φραπέ μαζί
κάπνισαν MARLOBORO τσιγάρο
κι' όταν φισκάρισε το μαγαζί
όλοι μαζί το ρίξαν στο κουμάρο.

Κι εσύ μιάς μαύρης μοίρας φουκαράς
για την Ελλάδα πάλι μου μιλάς
κι' αναθυμείσαι δόξες μακρυνές
κι' άς είναι τώρα να την κλαίς
τα καλοκαίρια να την καίς
και το χεμώνα να τηνε φασκελώνες.

Απ' την Ελλάδα πέρασαν κατακτητές
κι' όμως δεν την κατάκτησαν.
Τώρα για μιάς καραμέλλας γλύψιμο
οι Έλληνες την πάτησαν.

Ποιήματα - στίχοι

Οι στίχοι γράφτηκαν για να μελοποιηθούν από Αθηναίο συνθέτη και σύντομα θα κυκλοφορήσουν σε δίσκο.

Η μικρή, λυτή εισαγωγή, θα πρέπει ίσως να ακουστεί μισοτραγουδισμένη από διάφορες φωνές, με υπόκρουση τους θαρύβους του δρόμου (κλάξον, μαρσαρισματα, σειρήνες κ.λ.π.), σφυρίγματα αστυνομικών και λέξεις όπως «τρέξε», «φύγε», «τα χαρτιά σου», «απόψε στις εννιά», «όχι δεν θα έρθω», καθώς και οι φράσεις στα Αλβανικά, Ρουμάνικα κ.λ.π.

ΡΑΝΤΕΒΟΥ ΣΤΟΥ ΜΠΑΚΑΚΟΥ

Έξω απ' του Μπακάκου στη γωνιά
μόνος κι απόψε περιμένω
θα με γνωρίσεις απ' τη μοναξιά
και το τσιγάρο το σθημένο.

Γωνία Αγίου Κωνσταντίνου και Ομόνοια
έλα και θα σε σεργιανίσω
στα στέκια της πλατείας τα κρυφά
σε τύπους σκοτεινούς θα σε συστήσω.

Σε τούτη την πολύβουη γωνιά στην Ομόνοια
έλα και θα σου δείξω
τα μυστικά, τα φανερά,
τα πάνω και τα υποχθόνια
κι' ακόμα πως η ζωή είναι εδώ,
όχι αλλού, θα σ' αποδείξω.

Εδώ θα βρεις ό,τι ζητάς για τη ζωή την άδεια.
Οι νύχτες 'δω πέρα έχουνε πιά άγρια φεγγάρια.
Θα δεις ανθρώπους που έχουνε της μοίρας τα
(σημάδια
και στέκονται παράμερα, με φόβο, στα σκοτάδια.
Αυτός ο κύκλος είν' αγκαλιά γεμάτη με ναυάγια.

Έξω απ' του Μπακάκου στις εννιά
μέσ' στην πολύβουη ερημιά
και στου μυαλού την καταχνιά
στέκουν σα νά 'ναι σ' εκκλησιά.

Σαν τσίρκο προποταρικό μοιάζει αυτή η πλατεία
οι ακροβάτες είναι εδώ, έτοιμοι για θυσία.
Και τους παλιάτσους θα τους δεις κρυμμένους στη
(γωνιά

κάτω από τα νεοκλασσικά παλιά ξενοδοχεία'
ζητούν απ' τους περαστικούς δυο δράμια σωτηρία.

Έξω απ' του Μπακάκου θα με βρεις
έλα το βράδυ και θα δεις
θα πάθεις, θα μάθεις, θα φθαρείς,
θα βρεις το νόημα της ζωής.

Θαντάροι, αστυφύλακες, υποψιασμένοι νέοι,
επαρχιώτες μοναχοί. Παράξενοι κι' ωραίοι
αυτοί. Περσαστικοί και έντρομοι νοικοκυραίοι.
Όλους εδώ θα τους βρεις και το νερό να ρέει
αλήτες, πόρνες, μαστροποί, του Βάρναλη οι
(Μοιραίοι.

Όλοι εμείς οι κολασμένοι γιό χό χό
σ' ένα βαθύ πηγάδι
θά πάρουμε έτσι αγκαλιασμένοι γιό χό χό
τε τραίνο για τον Άδη.

ΟΙ ΑΚΡΟΒΑΤΕΣ

Στην κόψη του καλού και του κακού βαδίζουν
ανάμεσα φθοράς και αφθαρσίας προχωρούν
τον μαύρο δαίμονα απ' τη μια μεριά αγγίζουν
τον άγγελό τους απ' την άλλη προκαλούν.

Μύστες μυστήριας λατρείας
του πόθου αντικείμενα αξίας
ιερουργοί μιάς άλλης σωτηρίας
λάτρευες του τράμου και της θίας.

Μπορεί στην τσέπη τους να κρύβουν το μαχαίρι
στο στήθος νά 'χουνε κρεμασμένο το σταυρό
ποιός θα το πει, ποιός θα το δει και ποιός να ξέρει
το σώμα τους ανίερο είναι ή είναι ιερό;

Είν' το σπαθί μιάς θείας δίκης
καρποί αιώνιας καταδίκης
κατάρα και ψαλμός ουρανομήκης
εξομολογητής και στρατοδίκης.

Εξόριστοι από την κοινωνία
μια ανάσα συντροφιάς ψάχνουν να βρουν
χαμένοι στη σκιά και στην παρανομία
σε τούτη την πλατεία ακροβατούν.

ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΜΕ ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΕΙΣ

Πηγάδι η Ομόνοια
έλα να με δροσίσεις.
Από τα χέρια σου τα δύο
άν πιώ τ' αθάνατο νερό
ζωή θα μου χαρίσεις.

Περβόλι η Ομόνοια
έλα να σεργιανίσεις.
Κι' άν βρεις το δέντρο το κρυφό
και φας το μήλο το πικρό
το νού σου θα φωτίσεις.

Έρημος η Ομόνοια
κοίτα μη ξεστράτισεις.
Μη σου θολώσει η όραση
και δεν θα βρεις την όαση
και θx με λησμονήσεις.

Ρωλέγι η Ομόνοια
κι' εμείς είμαστε οι δείχτες.
Ο ωροδείκτης είμαι εγώ
και συ ο λεπτοδείκτης.
Τη μια απεμακρυνήμαστε
την άλλη συνοντιόμαστε
πετέ όμως δε χανόμαστε
γιατί πολύ αγαπιόμαστε.

Μία καρδιά χτυπά για μας κι' ένας ρυθμός μας
(δένει
τε βλέπεις, άλλο τίποτα για μας τα δυο δεν μένει
απ' το παιχνίδι τούτο 'δω του χρόνου που σωπαίνει).

ΣΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ

Μια Κυριακή απόγευμα
στο καφενείο «NEON»
'φτάσαν μ' εντούρο μηχανή
δυό Μακεδόνες στρατηγοί
και ο Αλέξανδρος καθάλα
σε έναν τούρμπο Βουκεφάλα.

Κουβέντισαν για μηχανές
κι' ήταν το θέμα σχανές
Γιαμάχα, Καθασάκι, Μερσεντές

τί χάσαμε να μη το λες.

Ντίνες Πορφυρογέννητος
Μπίλι ο Βουλγαροκτόνος
μαζί κι' ο Ακρίτας Διγενής
σα γέροντας ομογενής
καθάλα σε μια λμιουζίνα
τί να γυρεύουν στην Αθήνα;

Είδανε στην ΤΙ ΒΙ όλα τα ματς
του μπάσκετ, του βόλλεϋ και του κατς,
φουτ μπωλ, γουότερ μπώλ και χαντ μπωλ
μας βάλανε και άλλο γκόλ.

Τώρα σε βλέπω να γελάς
το κέφι μη μου το χαλάς
πάμε να κάτσουμε κι' εμείς
και ξέχνα τί ήθελες να πεις
για στρατηλάτες ξακουστούς
για ήρωες Βυζαντινούς
ό,τι σου λέω να τ' ακούς.

Ήρθαν και δυό οπλαρχηγοί
τρεις Ηπειρώτες προεστοί
πέντε αρματολοί γενναίοι
και κάποιοι Κολοκοτρωναίοι
τρεις καπετάνιοι του ΕΛΑΣ
σου ξαναλέω μη γελάς.

Κάθισαν και ήπιανε φραπέ μαζί
κάπνισαν MARLOBORO τσιγάρο
κι' όταν φισκάρισε το μαγαζί
όλοι μαζί το ρίξαν στο κουμάρο.

Κι εσύ μιάς μαύρης μοίρας φουκαράς
για την Ελλάδα πάλι μου μιλάς
κι' αναθυμιάσαι δόξες μακρυνές
κι' άς είναι τώρα να την κλαίς
τα καλοκαίρια να την καίς
και το χεμώννα να τηνε φασκελώνες.

Απ' την Ελλάδα περάσαν κατακτητές
κι' όμως δεν την κατάκτησαν.
Τώρα για μιάς παραμέλλας γλύψιμο
οι Έλληνες την πάτησαν.

Από την «Ιδέα της Πρω

στην «Ιδέα της

Δεν νομίζω να υπάρχει άλλη περίπτωση χώρας στην Ευρώπη, τα Βαλκάνια ή την Μεσόγειο που το κράτος να διαμορφώθηκε και να λειτουργεί με ορίζοντα τις «ανάγκες» και τα συμφέροντα της πρωτεύουσας και όχι του έθνους. Δεν θάταν υπερβολή αν ισχυριζόμασταν ότι στην Ελλάδα η έννοια του Έθνους - Κράτους έχει ιστορικά περιθωριακό χαρακτήρα, αφού κυριαρχεί η έννοια του Κράτους - Πρωτεύουσα.

Το «Εθνικό» δεν παράγεται σαν ανώτερη ενότητα - σύνθεση των πόλεων ή περιφερειών, αλλά σαν διαδικασία υποταγής της περιφέρειας στους μηχανισμούς αναπαραγωγής της πρωτεύουσας.

Αυτή η περίεργη ιστορική - κοινωνική - πολιτική μορφή που άκουγε στις αρχές του αιώνα στο όνομα «κράτος των Αθηνών» εμφανίστηκε σαν απότοκος της παραμόρφωσης των εθνικοανεξαρτησιακών και κοινωνικών αγώνων στις αρχές του 19ου αιώνα.

Ο βασικός εθνοποιητικός κανόνας του Ελληνισμού είναι η «Ολομέλεια» των περιφερειών του. Η ιστορική πορεία και η συνέχεια του εξασφαλίζεται όταν υπάρχει η δημιουργική αντιπαράθεση - ενότητα των περιφερειών του. Μακεδονία - Μωριάς - Ρούμελη - Κρήτη - Κύπρος - Δωδεκάνησα - Κυκλάδες - Ήπειρος (Βόρεια, Νότια) - Θράκη (Ανατολική - Δυτική) - Ιωνία - Πόντος κ.τ.λ.

Πριν απ' τον σχηματισμό του

«σύγχρονου» ελλαδικού οι διάφορες μορφές «κράτους» που δημιουργούσαν οι αυτοκρατορίες στην αρχαιότητα και οι αυτοκρατορίες στο Βυζάντιο όπως οι Κοινότητες - Κοινά - Πανελλήνιες κλπ. ήταν οργανισμοί που υπενέμεταν μια ανώτερη ποσοτική δικασσία των πόλεων -

ΤΟΥ
ΔΗΜ. ΜΑΡΤΙΝΟΥ
Αρχιτέκτονα

καταργούσαν την τοπική αυτονομία, αλλά την προστάθιζαν στην προήγασαν. Το Κράτος ήταν μηχανισμός ελεγχόμενος από την ολομέλεια των περιφερειών που αποφεύγοντο στο πλαίσιο της λειτουργίας της γραφειοκρατίας δεν ήταν ηττητή ούτε αυθαίρετη.

Η δημιουργία του κράτους μετά την επανάσταση του 21 δεν ακολούθησε την ιστορική πορεία ούτε αποφεύγοντο ιστορική, πολιτική σύνθεση των εθνικών περιφερειακών αυτονομιών και αιτημάτων - όπως έγινε στην Ιταλία με το RISORGIMENTO - παρ' όλο που ο χαρακτήρας της ελληνικής επανάστασης ήταν πρώτα και κύρια περιφερειακός (τοπικιστικός).

Το Ελλαδικό Κράτος που θεσπίστηκε και μορφώθηκε που στήριξαν την επανάσταση αλλά δημιουργήθηκε ενάντια στην επανάσταση, γι' αυτό ο διαφθορά

ριζε πνεύμα της βελτιώσεως και του νεωτερισμού, να επιστρατεύσει όλη την δύναμή τους εναντίον των Τούρκων», όπως λέει ο ιστορικός Φίνλαιου, όλα αυτά ακυρώθηκαν λόγω της επιλογής των «κυριάρχων» τότε για το περίεργο ιστορικά «Βασίλειο του Βασιλιά της Αθήνας».

Έτσι ο κοινοτισμός σαν σύστημα διοικητικής και κοινωνικής οργάνωσης και η «Κοινή Συντροφιά» των Αμπελακίων σαν οργάνωση του κεφαλαίου - εργασίας, όχι μόνον δεν ολοκληρώθηκαν, αλλά καταργήθηκαν λόγω της δεύτερης πολιτισμικής και πολιτικής κατοχής της Δύσης που οδήγησαν σε οπισθοδρόμηση την ιστορική εξέλιξη. Η φεουδαρχία, η βασιλεία, η αριστοκρατία (τζάκια ευεργέτες) - φοροκρατία, αποτελούν και σήμερα τις πολιτικές ταξικές κοινωνικές βάσεις που οργανώνεται το ελληνικό κράτος. Απλώς άλλαξαν το στυλ και οι ταμπέλες, οι προσφωνήσεις και τα ρούχα.

Η έννοια της «συνοχής» του Έθνους καθώς και η «Μεγάλη Ιδέα» δεν βασίστηκαν σε επαρκείς βιώσιμους, ιστορικούς κώδικες και διαμεσολαθήσεις αλλά στην εισαγωγή μιάς ανιστόρητης έννοιας. Της «Κεντρικής Διοίκησης». Αυτή όμως αντί για την «συνοχή» και την «απελευθέρωση» οδήγησε στην αποδιάρθρωση εθνικών γαιών στο «κουτσουρεμένο έθνος» και στη σημερινή παραφροσύνη των πολιτικών και αναπτυξιακών δομών της Ελλαδικής κοινωνίας.

Και αυτό γιατί το «Κράτος του Βασιλιά της Αθήνας» φανταζόταν τις ανάγκες του έθνους σαν επέκταση των δικών του αναγκών, σαν οργάνωση ζωτικού χώρου της πρωτεύουσας και όχι βέβαια σαν ιστορικές ανάγκες των περιφερειών του Έθνους.

Την απελευθερωτική διαδικασία την εννοούσε σαν «προσάρτηση» νέων εδαφών και όχι σαν «απελευ-

θέρωση».

Γι' αυτό το 1854 και το 1878 θα υπονομεύσει τις απελευθερωτικές διαδικασίες στη Θεσσαλία - Ήπειρο - Μακεδονία - Κρήτη, λόγω του απελευθερωτικού (μη ελεγχόμενες απ' τους ξένους - τζάκια - Κεντρική Διοίκηση) χαρακτήρα και όχι προσαρτηστικού. Η ιστορική διαδικασία θα οδηγηθεί σε οπισθοδρόμηση ακόμη μια φορά. Με τους Βαλκανικούς πολέμους τελικά η αντιπαλότητα, Προσάρτηση - Απελευθέρωση, θα κριθεί υπέρ της πρώτης ιστορικής κατηγορίας. Οι υπερβατικές του Κράτους των Αθηνών προτάσεις όπως «Κυβέρνηση Θεσσαλονίκης», «Κράτος Ιωνίας» κλπ. επειδή ήταν διογκωμένες ιστορικά, θα οδηγηθούν σε χρεωκοπία δίνοντας ευκαιρία στην «άρχουσα τάξη της Αθήνας» να ελέγξει τις απελευθερωμένες περιοχές από τους Τούρκους με τα παλιά Βαυαρικά συστήματα διοίκησης όπως των Νομαρχιών και των Επαρχιών.

Το εξαρτημένο Κράτος της Αθήνας, δεν έπαιξε μόνον αρνητικό ρόλο στις απελευθερωτικές διαδικασίες στα Βαλκάνια ενάντια στους Τούρκους, αλλά και στην εσωτερική συγκρότηση. Ο «τοπικιστικός» χαρακτήρας της επανάστασης και η παραδοσιακή κουλτούρα της Αυτοδιοίκησης, αμφισβήτησαν την σταθεροποίηση της οικονομικής και πολιτικής κυριαρχίας της πρωτεύουσας στις υπόλοιπες πόλεις που απαιτούσαν περιφερειακή ισονομία - και δίκαιη κατανομή των πόρων. Οι ξένες δυνάμεις - οι βασιλείς, τα οικονομικά τζάκια βρήκαν βολικό να ταυτίσουν την έννοια του εκσυγχροτισμού - εξευρωπαϊσμού με την έννοια της «Αποτελεσματικής Κεντρικής Διοίκησης», αφού αυτό οδηγούσε στην απονομιμοποίηση των ιστορικών δικαιωμάτων των άλλων πόλεων και στην ιδεολογική επιβολή των Βαυαρικών θε-

σμών και ιδιαίτερα του «Νομάρχη». Ο θεσμός αυτός υπάρχει και σήμερα ακριβώς γιατί διατηρούνται ανέπαφοι οι λόγοι της εισαγωγής του δηλ. η αναπαράγωγή της ιδεολογίας της «πρωτεύουσας» και η κυριαρχία της στις άλλες πόλεις. Δυστυχώς υπάρχει και βασιλεύει και τις καρδιές κυριεύει, των μεσαίων στελεχών των διαφόρων αθηναϊκών κομμάτων.

Από το 1833 (Κατάργηση κοινοτισμού - Εισαγωγή θεσμού Νομάρχη), μέχρι σήμερα η έννοια της ανάπτυξης του έθνους περιορίστηκε στο «φτιάξιμο της πρωτεύουσας».

Οι παραδοσιακές πόλεις και περιφέρειες που ήταν σε θέση να ισορροπήσουν την οικιστική δομή και την ιστορική συνέχεια του Ελληνισμού (σαν ιστορική ουσία - σαν ολομέλεια περιφερειών), οδηγήθηκαν στον αφελληνισμό τους μετά τα «λάθη» του Κράτους των Αθηνών. Οι πόλεις που μπορούσαν ν' αμφισβητήσουν την ηγεμονία των Αθηνών, Σμύρνη - Κωνσταντινούπολη - Μοναστήρι, κατέληξαν στο να αποτελέσουν την πληθυσμιακή βάση μιάς νέας συσώρευσης στην Αθήνα και του παρά φύση πληθυσμιακού γιγαντισμού της. Όμως και στο εσωτερικό επίπεδο η κυριαρχία της Αθήνας πενούσε μέσα από μια υπονόμηση του οικονομικού δυναμισμού πόλεων, που μπορούσαν να απορροφήσουν την δυναμική του εξαρτισμού. Έτσι είχαμε την υπονόμηση του εμπορικού δυναμισμού της Σύρα, Γαλαξειδι για χάρη του Πειραιά και των Βιομηχανικών Κέντρων Μάουσα,² Έδεσσα κλπ. για τους βιομήχανους της Αττικής.

Γι' αυτό η έννοια της αστικοποίησης στην Ελλάδα δεν είναι προϊόν μόνο αγροτικής εξόδου, αλλά είναι και αποτέλεσμα της κατάρρευσης της προεπαναστατικής περιφερειακής δομής και των

μεγάλων αστικών κέντρων δηλ. έχουμε αστικοποίηση λόγω αστικής εξόδου.

Γι' αυτό στην Ελλάδα το σύστημα αναπαράγεται κάτω από μια ιστορική αντίφαση. Όταν συρρικνώνεται το έθνος, γιγαντώνεται η Αθήνα. Γι' αυτό αυτή η πόλη με τους απέραντους προσφυγικούς καταυλισμούς γύρω της ήταν πάντοτε αντιπαθητική στους νέους κατοίκους της. Και εκεί βρίσκεται η αδυναμία των κατοίκων για προγραμματικές συμφωνίες. Υπάρχει ψυχολογία της προσωρινότητας, ανοχής, νοσταλγίας και τάση αυτοκαταστροφής μέσα από την μεγέθυνση αυτής της πόλης.

Οι βασικοί μηχανισμοί υποκαταστατισμού του Έθνους από την πρωτεύουσα τότε και σήμερα είναι:

α. Το συγκεντρωτικό διοικητικό σύστημα που κινείται γύρω από τον Βαυαρικό θεσμό του Νομάρχη. Την μεγάλη ντροπή. Οι Νομάρχες είναι όργανα του «Κράτους των Αθηνών», διασφαλίζουν τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης της πρωτεύουσας ελέγχοντας και καταστέλοντας τους λαϊκούς αντίπαλους θεσμούς.

β. Το ειδικό φοροκρατικό σύστημα - κατάλοιπο της οθωμανικής κουλτούρας - που διασφαλίζει την υποταγή στην πρωτεύουσα και περιφερειακές ανισότητες. Οι «εφορίες» είναι μηχανισμοί της «πρωτεύουσας» που διασφαλίζουν τους οικονομικούς όρους της κυριαρχίας της στην ενδοχώρα και τους όρους αναπαραγωγής της ληστρικής άρχουσας τάξης.

γ. Τα «Μεγάλα Έργα» στην Αθήνα που αποτελούν τον βασικό μηχανισμό της απόσπασης πλεονάσματος από την περιφέρεια στο κέντρο και καθοριστικό τομέα οργάνωσης της «άρχουσας τάξης». Η μπετονοποίηση του οικονομικού πλεονάσματος στην Αθήνα, η οποία χρειάζεται αποκέντρωση, α-

πλότητα, πράσινο είναι λειτουργία φαύλη, σπάταλη και επόμενα λειτουργία ελλειμματοφόρα και χρεοβόρα.

Αυτοί οι μηχανισμοί οδήγησαν τις άλλες πόλεις σε μαρσαισμό, λόγω της στέρησης οικονομικών πόρων που ήταν απαραίτητοι για την αξιοποίηση της προεπαναστατικής βιοτεχνικής εμπειρίας και για έργα υποδομής στην ύπαιθρο που θα εξασφάλιζαν την πρωταρχική αναπτυξιακή συσσώρευση.

Αντί γι' αυτό οι προτεραιότητες ήταν οι Βασιλικοί κήποι, τα Δημόσια κτίρια της Αθήνας, η κοινωνική ανάδειξη της υπαλληλοκρατίας, η οικονομική απολυταρχία των τζακιών. Ακριβώς το ίδιο γίνεται και σήμερα.

Αυτή η άνιση κατανομή και οι ληστρικές σχέσεις, πρωτεύουσας - περιφερειών δημιούργησε το γνωστό αίσθημα μίσους ενάντια στο κράτος των Αθηνών που εκφράστηκε κατά την έξοδο των βασανισμένων χωρικών, οι οποίοι είτε γίνονται «ληστές», είτε όπως συμβαίνει σήμερα «μετανάστες».

Οι «εθνικές μας κακοδαιμονίες» έχουν τη βάση τους σ' αυτούς που ζουν, δουλεύουν - κερδίζουν ή πολιτεύονται με τα υλικά του εκφυλισμένου «Κράτους των Βαυαρών».

Οι προϋπολογισμοί του Κράτους πυροδοτούσαν ένα πρωτοφανή οικοδομικό οργανισμό στην πρωτεύουσα, είτε για να στεγάσουν τους βασιλικούς αξιωματούχους, είτε για να καταστήσουν την Αθήνα πρωτεύουσα «αντάξια της φήμης και της ιστορίας της».

Σ' αυτόν τον οικοδομικό οργανισμό γεννήθηκαν και οι σύγχρονες «ιδέες» της κερδοσκοπίας, των σκανδάλων και της πολιτικής λοβιτούρας. Οι πολιτικοί, οι επιστήμονες, τα τζάκια, οι «ευεργέτες» είδαν στη «χάραξη των δρόμων», στην οικοπεδοποίηση, στον εργολαβισμό, την πλέον κερδοφόρα επιχείρηση και κατάντησαν την Αθήνα

σήμερα, μια πόλη χωρίς ουρανό, πόλη με την ιστορία βάλλον. Αυτή η πόλη στην Αθήνα, αλλά με. Δεν ερωτεύεται ουρανό, αλλά σ...

Και αν μέχρι της μεγάλης π... σταθμίζονταν κ... γάλη Ιδέα του Μικρασιατική... ρωση της Μεγα... τέλεσε την μόν... πνευση» και... τότε η Αθήνα ε... δικό της «δικό... πλήρως την κο... τουργίες της υπ... ιδιαιτερότητες

που εκφράζον... νική, την γλώσσ... την απασχόλησ... σχέσεις θεωρή... λείμματος και... παραδοσιακή α... τική κ.λ.π. και... θωμανισμό, τα... τα σαν «αντιέ... νάπτυξη της π... ται με οικονομ... και συμφέροντα

Οι περιφέρει... τηγορία καταλ... στηματική επι... θηναϊκού Ιμπε... λιτιστικό επίπε...

1. Η «Αθήνα»... τις απαραίτητες... ωση (στυμκίνησ... στόλου τις οποίε... δραίους και Πειρ... Δεν αναγνωρίζει... δικαίωμα της ελ... επ'βάλλοντας με...

2. Η Νάουσα Βιομηχανικό Κέν... Αυτοκρατορίας... 1912. Η βολκαν... λαν οι Μεγάλες... αγορά της (Βαλ... και επέβλεπε... έτοι την αθηναϊκ... γώντας σε χρεω... Το βιομηχανικό... Βέροια - Έδεσσα... γωνίζονταν το Μ... τότε.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ ΤΩΝ ΑΥΤΙΩΝ

Η μόνη αισθητική εγχείρηση που γίνεται συνήθως σε παιδιά είναι η ωτοπλαστική. Κι αυτό γιατί τ' αυτιά φθάνουν πολύ νωρίς στη σχεδόν τελική φάση ανάπτυξης. Αυτός είναι ένας λόγος που σ' ένα αναπτυσσόμενο παιδικό κεφάλι δύο μεγάλα και πεταχτά αυτιά, φαίνονται πολύ πιο άσχημα απ' ότι σ' ένα ενήλικο. Με τον όρο αυτό εννοούμε τη χειρουργική αποκατάσταση των διαταραχών της ανάπτυξης και τελικής διαμόρφωσης των πτερυγίων των ώτων, του εξωτερικού δηλαδή τμήματος των αυτιών.

Σ' ένα φυσιολογικό αυτί διακρίνουμε τα εξής ανατομικά στοιχεία (σχήμα 1)

- 1) Την έλικα
- 2) Την ανθέλικα
- 3) Την κόγχη
- 4) Το κυρτοειδές βοθρίο
- 5) Τον τράγο
- 6) Τον αντίτραγο
- 7) Το λοβίο.

Οι διαταραχές στη μορφολογία των πτερυγίων των αυτιών είναι συνήθως οι εξής:

- α) Αφροστώτα ότα (πεταχτά) (σχήμα 2)

- β) Κυπελλοειδές αυτί
- γ) Μικρωτία
- δ) Μακρωτία
- ε) Κρυπτωτία
- στ) Ανωτία
- ζ) Πρωτοταία επάρματα και συρίγγια.

Τα αφροστώτα αυτιά είναι η πιο κοινή δυσμορφία των πτερυγίων. Η γωνία που σχηματίζεται φυσιολογικά μεταξύ της οπίσθιας επιφάνειας

Του Κων/νου Τζαμάλη Δρ Χειρουργού - Ωτορ/γου

ας της ανθέλικας και του κρανίου είναι μεταξύ 20 και 30 μοίρες. Όταν η γωνία αυτή είναι πάνω από 40 μοίρες θεωρείται αισθητικά μη αποδεκτή. Η δυσμορφία αυτή είναι αποτέλεσμα της αδυναμίας της έλικας να πτυχθεί (αναδιπλωθεί). Εμφανίζεται σε ποσοστό 75%. Άλλες φορές ένα πεταχτό αυτί σφείλεται σε μία μεγάλη κόγχη που προσκολλάται στο κρανίο με μεγάλη γωνία (90 μοιρών) και συνοδεύεται από προτεταμένο λοβίο.

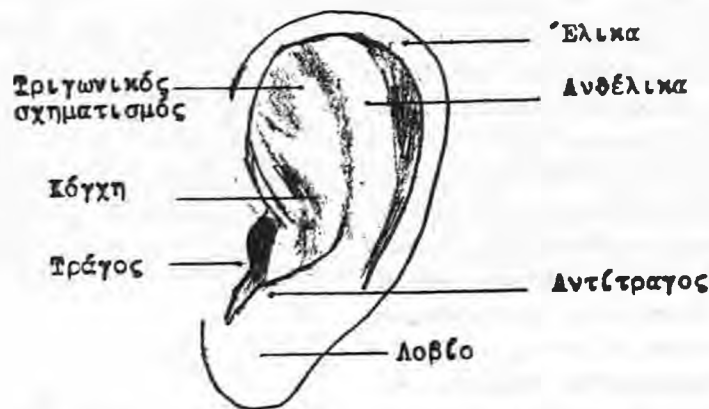
Το κυπελλοειδές αυτί είναι μία άλλη δυσμορφία όπου το επάνω και

Σχήμα 2

μέσο τμήμα του πτερυγίου παίρνει σχήμα φλυτζακιού, ενώ το κάτω τμήμα παραμένει φυσιολογικό. Σε σπάνιες ευτυχώς περιπτώσεις η δυσμορφία αυτή φθάνει σε σημείο να καλύπτει, πέφτοντας προς τα εμπρός και κάτω, εντελώς την κόγχη και το στόμιο του έξω ακουστικού πόρου.

Η μικρωτία παρουσιάζει ποικίλες μορφές υποπλασίας του πτερυγίου, η οποία συνδυάζεται συνήθως με ατρησία του έξω ακουστικού πόρου. Συχνά εμφανίζεται σαν μία αναδιπλώση του δέρματος μέσα στο οποίο περικλείονται ασχημάτιστα υπολείμματα χόνδρου. Συνήθως έχει τη μορφή S. Στη διαδικασία ανακατασκευής του πτερυγίου το μόνο ανατομικό στοιχείο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί είναι το λοβίο, που τις πιο πολλές φορές υπάρχει. Άλλες φορές πάλι υπάρχει ολόκληρο το πτερύγιο, αλλά σε μικρογραφία και συνήθως συνοδεύεται από ένα πολύ στενό έξω ακουστικό πόρο. Σπάνια η δυσπλασία αυτή συνοδεύεται από ταυτόχρονη δυσπλασία του ζυγωματικού και κροταφικού οστού,

Σχήμα 1

Πριν την εγχείρηση

Μετά

καθώς και της κάτω γνάθου, με συνυπόσφιξη του έξω ακουστικού πόρου.

Στην κρυπτιότητα το άνω τμήμα του αυτιού είναι συνήθως καλά αναπτυγμένο, αλλά προσκολλάται απευθείας στο κρανίο χωρίς να υπάρχει ανάμεσα κανένα διάστημα.

Η αισθητική χειρουργική ασχολείται κυρίως με την πρώτη περίπτωση των αφιστάμενων περυγίων. Με τις υπόλοιπες συγγενείς δυσμορ-

επίμειναι κανείς δεν υπάρχει κανείς περιορισμός. Τα παιδιά της προσχολικής ή της πρώτης σχολικής ηλικίας είναι η κατάλληλότερη ηλικία με την προϋπόθεση να έχουν καταλάβει τη χρησιμότητα της επέμβασης και να είναι ικανά να συνεργαστούν. Στην ηλικία αυτή τα πειράγματα των συμπεριβατών τραβούν την προσοχή του παιδιού σ' αυτά του, διεγείροντας ταυτόχρονα τον ψυχισμό του και το κάνουν να συ-

Πριν την εγχείρηση

Μετά

φίες ή επίκτητες (τραυματισμοί, καρκινώματα κ.ά.) ασχολείται η επανορθωτική χειρουργική.

Τα αφιστάμενα (πεταχτά) αυτιά έχουν κληρονομική προέλευση. Αποτελούν τη συνηθέστερη δυσπλασία κεφαλής και τραχήλου. Συναντάται σε ποσοστό 5% στη λευκή φυλή. Κάθε προσπάθεια στη βρεφική ηλικία να πάρουν φυσιολογική θέση (σκούφος, δέσιμο, κόλλημα στο κρανίο κ.τ.λ.) θα αποβεί άκαρπη.

Βασική αρχή των εγχειρήσεων για την αποκατάσταση αυτών των δυσμορφών είναι η επέμβαση να γίνει όχι μόνο πάνω στο δέρμα, αλλά και στο χόνδρο.

Σ' ότι αφορά το χρόνο που θα

κωδικοποιεί το πρόβλημα. Η πρώτη εγχείρηση θα απαλλάξει το παιδί από ένα ψυχολογικό αντίκτυπο που μπορεί πολλές φορές να είναι σοβαρός.

Οι έφηβοι και οι ενήλικες καταφεύγουν στον πλαστικό χειρουργό.

Πριν την εγχείρηση

Μετά

που κατά κανόνα είναι Οτορινολαρυγγολόγος, όχι για ν' απαλλαχθούν από κάποιο ψυχολογικό σύμπλεγμα, αλλά κινούμενοι από την επιθυμία ν' απαλλαχθούν από κάτι άσχημο και να το αντικαταστήσουν με κάτι ωραίο.

Όπως και στην περίπτωση της ρινοπλαστικής ο ενδιαφερόμενος επισκέπτεται το γιατρό του και συζητάει κτανώς το πρόβλημα μαζί του. Εκτιμάται η περίπτωση και ενημερώνεται σχετικά με την επέμβαση, την μετεγχειρητική πορεία και το αναμενόμενο αποτέλεσμα. Η φωτογράφιση πριν και μετά την εγχείρηση είναι, όπως και στη ρινοπλαστική, απαραίτητη τόσο για την εκτίμηση του μετεγχειρητικού αποτελέσματος όσο και για την προεγχειρητική μελέτη και επιλογή της κατάλληλης χειρουργικής μεθόδου από τον χειρουργό.

Η αναισθησία είναι τοπική ή γενική. Όταν πρόκειται για παιδιά κάτω των 12 ετών είναι πάντοτε γενική. Για μεγαλύτερα παιδιά ή ενήλικες είναι, είτε τοπική, είτε γενική, ανάλογα και με την επιθυμία του χειρουργούμενου.

Οι χειρουργικές τεχνικές είναι αρκετές αν λάβει κανείς υπόψη και τους πιθανούς αυτοσχεδιασμούς που πηγάζουν από την εμπειρία του κάθε αισθητικού χειρουργού. Οι βασικές τεχνικές είναι του Mustarde, του Pitanguy, του Converse, του Stenstrom και Bergstrom.

Η διάρκεια της εγχείρησης είναι περίπου 1 ώρα και η παραμονή στο

Νοσοκομείο 3-4 ημέρες.

Μετά την επέμβαση τοποθετείται αυτοκόλλητος επίδεσμος που παραμένει στη θέση του για 10 ημέρες. Στη συνέχεια αφαιρούνται οι γάζες και τα ράμματα. Μετεγχειρητικά ο χειρουργημένος καλύπτεται με αντιβιοτικά και παυσίπονα σε περίπτωση πόνου.

Τ' αυτιά παραμένουν πρισιμένα και ευαίσθητα για 1 μήνα. Συνιστάται στον χειρουργημένο να φοράει

τη νύχτα ένα ειδικό δίχτυ που συγκρατεί τ' αυτιά κολλημένα στο κράνιο. Αυτό γίνεται για 2 περίπου μήνες.

Οι επιπλοκές της επέμβασης είναι πάρα πολύ σπάνιες. Το αποτέλεσμα φαίνεται οριστικά μετά από 3 μήνες.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η εγχείρηση αυτή δεν διακαταλογεί τη φήμη της ότι είναι πολύ εύκολη. Το συμφέρον του υπο-

ψηφίου είναι να διαλέξει ένα ικανό χειρουργό που ταυτόχρονα να του εμπνέει εμπιστοσύνη. Μετά από μια επιτυχημένη κοσμητική επέμβαση παρατηρείται μεταβολή στη φυσιογνωμία του ατόμου που μεταβάλλεται σ' ένα χαρούμενο, με κέφι για ζωή και δραστηριότητα άνθρωπο. Η εμπειρία μιας τέτοιας ψυχικής μεταβολής είναι συχνά για το χειρουργό η ωραιότερη αμοιβή για τους κόπους του.

Το κωμικό στον κινηματογράφο

Συνέχεια από τη σελίδα 183 περάσει αυτό το συναίσθημα. Όλοι μας σχεδόν ζούμε με την κρυφή ελπίδα ότι κάποια μέρα, προτού πεθάνουμε, θα τα καταφέρουμε να μπατσίσουμε το αστυνομικό κράνος και να το χύσουμε βαθιά στο κεφάλι του αστυφύλακα. Επειδή μας λείπει όμως το κουράγιο και η ευκαιρία, μας αρέσει να το βλέπουμε στον κινηματογράφο.»⁴

Βιβλιογραφία

1. Αϊζενστάιν «Σκέψεις μου για

τον κινηματογράφο. Εκδ. Μορφές.

2. Περί πολιτικής, 1449α, 33 - 36.
3. Παρατίθεται στην ΕΠ. Παπανούτσου, αισθητική. Εκδ. Ίκαρος (1956) σελ. 297.
4. Γ. Σολδόπος «Οι μεγάλοι κωμικοί του κινηματογράφου» σελ. 9.
5. Ν. Κολοβός. «Το κωμικό στον κινηματογράφο». Οθήνη. Τεύχος εκτός σειράς.

Σημ. Ο Γ. Βυθούλας είναι γιατρός στο Νοσοκομείο Νάουσας

Το χρονικό ενός προαναγγεληθέντος θανάτου

Την ανάμασαν «η κατάρα του 2.000». Τη θεώρησαν νόσο, που χτυπούσε σα θεία δίκη αμοφυλόφιλους και τοξικομανείς. Σήμερα, εννιά μόλις χρόνια πριν το τέλος του αιώνα, όλες αυτές οι θεωρίες έχουν καταπέσει. Το AIDS, είναι υπόθεση όλων μας. Τα στοιχεία που παραθέτουν οι επιδημιολογικές μελέτες που ανακοινώθηκαν στο τελευταίο Διεθνές Συμπόσιο για το AIDS, επιβεβαιώνουν ότι η νόσος θα πλήξει ετερόφυλους, γυναίκες και παιδιά, με την ίδια συχνότητα αν όχι μεγαλύτερη. Διατρέχουμε όλοι λοιπόν τον ίδιο κίνδυνο, είτε το έχουμε συνειδητοποιήσει, είτε όχι.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που ανακοίνωσε η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, σήμερα υπάρχουν 10 εκ. φορείς, που στο τέλος του 2000 θα έχουν τετραπλάσιασσει και 500 χιλ. νοσούντες. Το μεγαλύτερο ποσοστό νοσούντων και φορέων, περίπου έξι εκατ., συναντάται στην Αφρική. Ακολουθούν Βόρεια και Νότια Αμερική με 2 περίπου εκ. Δυτική Ευρώπη και Ν.Α. Ασία βρίσκονται στην τρίτη θέση με 500.000 φορείς. Τελευταίες στην παγκόσμια κατάταξη βρίσκονται η Αυστραλία, η Β. Αφρική και η Μ. Ανατολή με 30.000 φορείς. Στη Σοβ. Ένωση και την Αν. Ευρώπη αναφέρονται μόνο 20.000 θύματα, αλλά στα πλαίσια της γενικής ανακατάταξης ηθών και πολιτείας, αναμένεται ότι ο αριθμός τους θ' αυξηθεί συνταρακτικά, στα επόμενα χρόνια.

Τα περισσότερα κρούσματα εμφανίζονται στην ηλικία των σαράντα με σαρανταπέντε και απ' αυτούς η πλειονότητα είναι αμοφυλόφιλοι ή αμοφυλόφιλοι. Στην αμέσως επό-

μενη θέση, βρίσκονται η ετερόφυλοι και ακολουθούν πολυμεταγγιζόμενα άτομα και τοξικομανείς. Μια ξεχωριστή κατηγορία, θύλου επικαταφρόνητη, αποτελούν άτομα που η ζωή τους πρακτικά δεν τους κατατάσει στις ομάδες υψηλού κινδύνου κι όμως είναι φορείς.

Οι ανά τον κόσμο κοινωνιολόγοι, που βρήκαν ένα θαυμάσιο θέμα έρευνας, διαπιστώνουν ότι ο πληθυσμός δεν αντιδρά με τον συνήθη υστερικό τρόπο. Οι νέοι είναι θαυμάσια, πληροφορημένοι, οι καμπάνιες των προηγμένων χωρών απέδωσαν κι όλοι ξέρουν πώς να προστατεύσουν τον εαυτό τους, αν και ..μόνον το 17% χρησιμοποιεί προφυλακτικό. Οι γυναίκες όμως της Ευρώπης και των ΗΠΑ, όπως έδειξαν πρόσφατες μετρήσεις, μάλλον αδιαφορούν για τα τραγικά νοήματα και αλλοάζουν με την ίδια μεγάλη ευκολία του παρελθόντος, σεξουαλικούς συντρόφους.

Το Διεθνές Συνέδριο για το AIDS που πραγματοποιήθηκε στη Φλωρεντία, στα τέλη Ιουνίου, αποτέλεσε σταθμό από πλευράς επιστημονικών ανακοινώσεων. Την παράσταση όμως, ας μου επιτραπεί η έκφραση, έκλειψε ο Πρόεδρος του Πανεπιστημίου της Νάπολης δρ. Μαρτσέλο Πιάτσα.

«Ένα παθιασμένο φίλι, μπορεί ν' ανοίξει το δρόμο για τη μετάδοση του ιού HIV. Δεν ήταν η πρώτη φορά, που ο ίδιος άνθρωπος επεσήμανε αυτό το ενδεχόμενο. Το 1988 είχε δημοσιεύσει μια έρευνα στην οποία αποδείκνυε ότι «το μισό τουλάχιστον υγιές κομμάτι του πληθυσμού, έχει στο σάλιο του ελάχιστη ποσότητα αίματος. Η ποσό-

τητα αυτή, αυξάνεται όταν το φίλι έχει περισσότερο του θέοντος και πρόποντος, πάθος, πράγματα που προκαλεί ρίξη των αμοφορών αγγείων, του βλεννογόνου του στόματος».

Στα τρία χρόνια που πέρασαν ο δρ. Πιάτσα, ασχολούμενος κατόρθον με μολυσμένους πλέον ασθενείς, παρατήρησε ότι ο βλεννογόνος του

Επιμέλεια του Αναστάση Κτώνα

στόματος τους γίνεται ακόμα πιο ευαίσθητος, άρα η ποσότητα αίματος στο σάλιο τους, αυξάνεται. Η έρευνα αυτή τον αδήγησε και μέχρι τη Φλωρεντία όπου ανακοίνωσε: «Μόλις 5 εκ. σάλιου, φτάνουν για να μολύνουν 50 άτομα. Υπάρχουν βέβαια και αποραίες εκείνες περιπτώσεις, όπου η δόση του ιού στο σάλιο είναι τόσο δυνατή που μπορούν να μολυνθούν μέχρι και 450 άτομα».

Την έρευνα Πιάτσα, ήρθαν να επιβεβαιώσουν την επόμενη της ανακοίνωσής του, μέρα και Αμερικανοί έρευνητές, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί παγκόσμιος σάλος.

Στον αντίποδα Ιταλών και Αμερικανών ερευνητών, φαίνεται πως βρίσκεται ο δικός μας αναπληρωτής καθηγητής Στοματολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Γεώργιος Λάσκωρης ο οποίος επισημαίνει: «Μέχρι σήμερα κανένα περιστατικό μετάδοσης του ιού δεν έχει καταχωρηθεί επίσημα, με κύρια αιτία το φίλι, εκτός αν υπάρχει αμυχή στο στόμα και των δύο ερωτικών συντρόφων. Εξ άλλου απ' το 1985 είναι γνωστό ότι ο υός σπάνια και μόνο σε αδρανικοποιημένη μορφή (λόγω της φυσικής ικανότητάς του),

βρίσκεται στο σάλιο. Επίσης δεν υπάρχουν επαρκείς επιστημονικές έρευνες, που ν' αποδεικνύουν ότι ο βλεννογόνος του στόματος των ασθενών από AIDS, γίνεται εύθραυστος, ούτε ότι η ποσότητα του αίματος αυξάνει στο σάλιο των ασθενών. Τέλος η Ώσια η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, δεν αναφέρει το φιλί, μέσα στους τρόπους μετάδοσης της νόσου».

Ένα σημαντικό επίσης θέμα που απασχόλησε το συνέδριο είναι αυτό της κατασκευής του εμβολίου και του απαγορευτικού σχεδόν κόστους «θεραπείας» της.

Σήμερα περισσότερα από 600 εργοστάσια σε όλο τον κόσμο, εργάζονται πυρετωδώς για την παρασκευή εμβολίου, κατά του AIDS. Οι μέχρι σήμερα γνωστοί τρόποι παρασκευής εμβολίων με εξασθενημένους ζωντανούς ιούς ή με αδρανείς, δεν μπορούν να βοηθήσουν, γιατί ίσως ο ιός καταφέρει να ξυπνήσει μέσα στον οργανισμό, πράγμα που θα ήταν εγκληματικό. Ο ιός HIV, ακόμα και σε ελεύθερη κατάσταση, έξω απ' το κύτταρο, έχει τρομακτικές αμυντικές ικανότητες. Για την παρασκευή του λοιπόν, οι επιστήμονες επέλεξαν τη μέθοδο της επαναωνοδεντικής γενετικής. Αυτό σημαίνει ότι χρησιμοποιούνται μικρά μέρη του ιού, μία πρωτεΐνη ή ένα μέρος αμινοξέων, ικανά να προκαλέσουν αντισώματα.

Ένα σημείο, που αναγκαστικά επιδημιολόγοι και ερευνητές, σηκώνουν τα χέρια ψηλά είναι αυτό της έλλειψης εθελοντών πειραματοζώων. Οι ερευνητές πιστεύουν ότι ο πειραματικός εμβολιασμός πρέπει να ξεκινήσει απ' τα κράτη εκείνα που το πρόβλημα έχει πάρει διαστάσεις μεσαιωνικής πανούκλας (Αφρικής). Αυτό όμως δημιουργεί ένα τεράστιο πρόβλημα ηθικής τάξης, που θα κλιθεί γρήγορα να λύσει η ΠΟΥ, υπεύθυνη όπως είναι για τους όρους που γίνονται τα πειράματα.

Με τα σημερινά δεδομένα, η παρασκευή ενός εμβολίου, δεν φαίνεται πιθανή πριν το πέρας μιας δεκαετίας. Κι όταν ακόμα το εμβόλιο παρασκευαστεί, θα πρέπει να περάσουν άλλα τόσα χρόνια για να διατεθεί σε χαμηλό κόστος.

Κι εδώ αγγίζουμε ένα άλλο μεγάλο θέμα, το κόστος θεραπείας. Ο μόνος μέχρι σήμερα γνωστός τρόπος θεραπείας είναι η λήψη AZT, του οποίου, αποκλειστικός κατασκευαστής είναι η Αμερικάνικη φαρμακευτική εταιρεία Μπάροους-Γούελκαμ. Το AZT ανακαλύφθηκε το 1964, λόγω όμως της μεγάλης του τοξικότητας, μέχρι το 1974 δεν χρησιμοποιήθηκε. Το 1984 στα πλαίσια μιας έρευνας του Αμερικάνικου Αντικαρκινικού Ινστιτούτου ν' ανακαλύψει ένα φάρμακο κατά των ρετροϊών (ο HIV είναι ρετροϊός), η Μπάροους-Γούελκαμ, βρέθηκε να έχει το AZT. Το 1985, το Ινστιτούτο πειραματίστηκε με το φάρμακο, πάνω σ' ασθενείς με AIDS κι ανακάλυψε ότι το AZT δρούσε ενάντια στις επικαιριακές μολύνσεις. Η κοινή παρουσίαση εταιρείας και Ογκολογικού Ινστιτούτου,

από τότε στη Μπάροους-Γούελκαμ την ευκαιρία να μονοπωλήσει την παρασκευή και διάθεση του φαρμάκου, με αποτέλεσμα τα κέρδη της μόνο απ' αυτό ν' ανέρχονται στα 350 εκ. δολάρια το χρόνο.

Αυτή τη στιγμή κάθε ασθενής που θέλει να θεραπευτεί με AZT κοστίζει στις ΗΠΑ, 2.200 δολ. το χρόνο. Το κόστος για μια μεγάλη μερίδα ανθρώπων είναι απαγορευτικό. Γι' αυτό, και μια ομάδα πασχόντων κατέθεσε μήνυση κατά της εταιρείας, ισχυριζόμενη ότι την έρευνα πραγματοποίησε το Ογκολογικό Ινστιτούτο, άρα η φαρμακευτική εταιρεία δεν έχει κανένα δικαίωμα να μονοπωλεί την αγορά. Ήδη κι άλλες εταιρείες έχουν καταθέσει αίτηση παρασκευής του AZT και τη λύση αναμένεται να δώσουν τα δικαστήρια.

Το ίδιο φάρμακο στην Ελλάδα, στοιχίζει 61.000 το μπουκάλι και κάθε ασθενής χρειάζεται περίπου ενάμισι μπουκάλια το μήνα. Αυτό σημαίνει ότι το κόστος, φαρμακευτικής μόνο αγωγής, ξεπερνά τις 800.000 δρχ. το χρόνο.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΚΑΙ

ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βεροίας

Η γεωργία, η φυτοπροστασία και η σύγχρονη

θεώρησή τους

Από τη μελέτη της ιστορίας είναι φανερό ότι, οι σπουδαίοι πολιτισμοί αναπτύχθηκαν στο πέρασμα των αιώνων χάρη σε μία πλούσια γεωργία. Στην αρχαία Αίγυπτο π.χ. η γη ήταν εύφορη γιατί πλούτιζόταν από την λύη που έφερνε ο Νείλος σε κάθε ετήσια πλημμύρα. Σήμερα, αντιστοίχως, από τότε που έγινε το φράγμα του Ασουάν, η γη δεν πορδοποιείται, όπως παλιά, πτωχαίνει, το ίδιο και ο πολιτισμός. Οι αρχαίοι Σουμεριοί, του σημερινού Ιράκ, οι Ινδιάνοι, οι Μάγια της Γουατεμάλα, οι Αζτέκοι του Μεξικού, οι Ινκας των Άνδεων, οι Χιμές στην Κριολόνη ανέπτυξαν σπουδαί-

να, η πολυπληθέστερη χώρα του κόσμου, ξεπερνώντας το ένα δισεκατομμύριο κατοίκους. Το παράδειγμα αυτό φέρνει ειπίδα ότι η εκταταμένη εκθέτηση βιολογικών μέτρων μπορεί να βοηθήσει στην καθυστέρηση της καταστροφής του περιβάλλοντος που έχει επέλθει από την άσκηση της σύγχρονης γεωργίας.

Στόχος μας πρέπει να είναι να πετύχουμε μια αυξημένη παραγωγή στηρίζομενη στα υπάρχοντα μέ-

πέκταση αυτή είναι περιορισμένη: α) διότι δεν υπάρχει κατάλληλη διαθέσιμη γη και β) ο ανεφοδιασμός των υδροφόρων στρωμάτων γίνεται με αργό ρυθμό και λιγοστό νερό. Επίσης τα άλατα που συγκεντρώνονται στην αρδεύομενη γη μπορεί να απομακρυνθούν μόνο με την αυξημένη χρήση νερού.

Όσο πιο αλατισμένο είναι το έδαφος ή το νερό, τόσο περισσότερο νερό απαιτείται για να ξεπλυθούν τα άλατα από τις ρίζες. Αυτό συνεπάγεται μια αυξημένη δαπάνη ενέργειας για τον ανεφοδιασμό με νερό.

Η αύξηση της καλλιεργήσιμης γης με την καταστροφή δασικών εκτάσεων έχει επίσης περιορισμένες δυνατότητες. Το μακροχρόνιο πρόβλημα ξηρασίας σε περιοχές της Βόρειας Αφρικής, που ήταν κάποτε πολύ παραγωγικές, ενώ σήμερα οι πληθυσμοί της πεθαίνουν από πείνα, οφείλεται στην καταστροφή των δασών.

Το σύγχρονο δράμα των κατοίκων της Σαυαλίας μας αφυπνίζει για τον τρομερό κίνδυνο που μας απειλεί. Μετά την καταστροφή των δασών επέρχεται διακοπή του κύκλου του νερού στην ατμόσφαιρα, μείωση των αποθεμάτων νερού στο έδαφος, διάβρωση του πολύτιμου καλλιεργήσιμου εδάφους, ξηρασία, έρημος και τελικά πείνα.

Η δυτικού τύπου γεωργία με τη μεγάλη παραγωγή είναι γεωργία που δαπανά πολλή ενέργεια για το σκοπό αυτό. Παράδειγμα είναι οι αποδόσεις των σιτηρών της πράσινης επανάστασης που έφθασαν σε ύψη με την αυξημένη χρήση λιπασμάτων και βελτιωμένων ποικιλιών (οι νέες ποικιλίες είχαν κοντό βλαστό και έτσι ήταν λιγότερο ευρρεπείς στο πλύσιμο από τις ποικιλίες με συνθησιαμένο ύ-

Της Ειρήνης Σγουρού — Καραγιάννη Γεωπόνου — φυτοπαθολόγου M. SC Ινστιτούτου φυλλοβόλων Δένδρων

ους πολιτισμούς βασίζομενοι στη γεωργία. Μητέρα και τροφή των άλλων επιστημών θεωρούσαν οι Έλληνες τη γεωργία από τα πανάρχαια χρόνια. Από τη γεωργία άντλησε ζωή ο Ελληνισμός κατά τις τρεις και πλέον χιλιάδες χρόνια της ιστορικής του ανάπτυξης.

Όταν η γεωργία έγινε μη παραγωγική, από διάφορες αιτίες όπως είναι, η διάβρωση του εδάφους, τα προβλήματα στο σύστημα αρδεύσεων, η καταστροφή των δασών και η εναλάτωση του εδάφους, αρχαίοι πολιτισμοί έδυσαν ή εξαφανίσθηκαν εντελώς.

Η αρχαία Κίνα αντιμετώπιζε προβλήματα διάβρωσης των εδαφών αλλά με την προστασία των δασών και άλλες ενέργειες τα διέσωσε. Ανάπτυξε με την πάροδο του χρόνου μία γεωργία εντατικοποιημένη που βασίζοταν στη βελτίωση του εδάφους με τη χρήση οργανικών ουσιών. Σήμερα η Κίνα είναι αυτόπτης σε τρόφιμα παρά το γεγονός, ότι εί-

να και πηγές ενέργειας.

Η επιτυχία της σύγχρονης γεωργίας στο να παρέχει τροφή, για τον ανεξάντλητο πληθυσμό της γης, οφείλεται κυρίως στην αυξημένη χρήση ενέργειας από φυτικά απολιθώματα και στην αύξηση των καλλιεργησιμικών εκτάσεων. Οι δυνατότητες εφοδιασμού με ενέργεια, στο μέλλον, είναι εντούτοις περιορισμένες, όπως έχει γίνει γνωστό από τον οργανισμό χωρών εξαγωγής πετρελαίου.

Η πρόκληση που αντιμετωπίζει η γεωργία σήμερα είναι να βρή τρόπο να διατηρήσει τουλάχιστον, (αν όχι να αυξήσει) την παραγωγή, χωρίς να έχει μεγαλύτερες απαιτήσεις σε πηγές ενέργειας, που είναι περιορισμένες και μη ανανεώσιμες, όπως το πετρέλαιο.

Η επέκταση της γεωργίας σε ξηρικές και ημιξηρικές περιοχές με τη βοήθεια της αρδεύσης εξαρτάται από την καταβολή ακριβής ενέργειας για την άντληση του νερού. Η

φος). Πέρασαν οι ημέρες που το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο ήταν άφθονα για την παραγωγή φθηνών αζωτούχων λιπασμάτων. Τα έξοδα από τώρα και εμπρός για αγορά ενέργειας μόνο θα αυξάνονται. Αυτό το γεγονός επιβάλλει έναν οικονομικό περιορισμό στις δυνατότητες παραγωγής των περισσότερων καλλιέργειών.

Κάθε μέρα παραγωγική γη χάνεται κάτω από κίους οικισμούς και ασφαλτοστρώσεις. Γόνιμο έδαφος επίσης χάνεται, κυρίως με τη διάβρωση. Υπολογίζεται ότι χιλιάδες τόνοι επιφανειακού γόνιμου καλλιεργήσιμου εδάφους πηγαίνουν στη θάλασσα κάθε χρόνο. Αν και οι πηγές πλούτου μειώνονται, ο ανθρώπινος πληθυσμός αυξάνεται απαιτώντας αυξημένες συγκομιδές στις καλλιέργειες. Πρέπει να βρεθούν λοιπόν τρόποι να αυξήσουμε ή τουλάχιστον να διατηρήσουμε το επίπεδο παραγωγής των τροφίμων ανά μονάδα γης, ενώ συγχρόνως πρέπει να προστατεύσουμε και να διατηρήσουμε τους πλουτοφόρους φυσικούς πόρους που λιγοστεύουν ή δεν ανανεώνονται (νερό, πετρέλαιο).

Η γεωργία μπορεί να γίνει περισσότερο παραγωγική, αλλά πρέπει να καταβληθεί μεγαλύτερη προσπάθεια για τη βελτίωση της υγείας και, κατά συνέπεια, της παραγωγικότητας των φυτών.

Η καταπολέμηση των φυτικών ασθενειών είναι ένας από τους πιο σημαντικούς τρόπους που ακόμα απαιτούνται για να αυξηθεί η παραγωγή και η βιολογική καταπολέμηση πετυχαίνει αυτό το στόχο με τρόπο οικονομικό και το σπουδαιότερο, διαρκή.

Βρισκόμαστε στην Εποχή των φυτών. Τώρα οι άνθρωποι έχουν πείρα πολλών άλλων εποχών, όπως η εποχή του Ατόμου, η εποχή του Διασπρίματος. Η αναγνώριση της Εποχής των Φυτών ήλθε στη δεκαετία του 1970 με την ενεργειακή κρίση πετρελαίου. Η πλήρης εξάρ-

τηση των πολιτισμών από την παραγωγή των πράσινων φυτών φαίνεται τώρα καθαρά.

Δεν μπορούμε στο εξής να θεωρούμε τα φυτά και άλλως την υγεία των φυτών ως δεδομένα. Η υγεία των φυτών είναι πρωταρχικής σημασίας για τη δική μας υγεία και επιδίωξη. Η προστασία των φυτών από εχθρούς και ασθένειες εξελίχθηκε.

Στις δεκαετίες του 1950, 1960 τα συνθετικά παρασιτοκτόνα ήταν η υπ' αριθμόν ένα επιλογή των αγροτών για την καταπολέμηση των εχθρών και ασθενειών των καλλιεργειών, πράγμα που συμβαίνει ακόμη και σήμερα σε πολλές χώρες. Το κοινό, οι καταναλωτές δεν είχαν ή δεν έχουν αντιρρήσεις. Πολλά ήταν τα πλεονεκτήματα αυτής της μεθόδου προστασίας των φυτών όπως: αυξημένη παραγωγή, βελτιωμένη ποιότητα προϊόντων, εξασφαλισμένη απόδοση, που παρείχαν δυναμικά κίνητρα για την ευρεία χρησιμοποίησή της στη γεωργία. Στα τέλη της δεκαετίας του 1960, κυρίως στις ΗΠΑ, ο κόσμος άρχισε να ανησυχεί για το πρόβλημα της μόλυνσης του περιβάλλοντος και για τις υψηλές συγκεντρώσεις τοξικών χημικών ουσιών στην αλυσίδα των τροφίμων που παρέχει η φύση.

Το εκκρεμές της κοινής γνώμης, που έκλεινε κάποτε υπέρ αυτής της φθηνής και ταχείας μεθόδου καταπολέμησης των εχθρών και ασθενειών, άρχισε να κλείνει προς την εντελώς άλλη άκρη που διατείνεται ότι η μέθοδος αυτή πρέπει να απαγορευθεί εντελώς.

Παράλληλα, με την προσέγγιση του περιβάλλοντος από τον κόσμο, οι επιστήμονες, εντομολόγοι, φυτοπαθολόγοι, τοξικολόγοι κλπ., άρχισαν να κατανοούν ότι η διαταραχή της βιολογικής ισορροπίας, στα οικοσυστήματα της φύσης, μπορεί να οδηγήσει σε ξαφνική εμφάνιση σοβαρών και νέων επιδημιών των φυ-

τών.

Το ενδιαφέρον για την πρακτική εφαρμογή της βιολογικής καταπολέμησης εχθρών και ασθενειών, άρχισε να αυξάνεται κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Σήμερα γνωρίζουμε ότι τα συνθετικά παρασιτοκτόνα υπόκεινται σε ισχυρούς περιορισμούς διότι:

α) Προκαλούν βλάβες στο περιβάλλον, στην υγεία του παραγωγού και των καταναλωτών,

β) Μερικοί εχθροί (έντομα, μύκητες, βακτήρια), αναπτύσσουν ανθεκτικές φυλές σ' αυτά,

γ) Τα χημικά φάρμακα γίνονται μέρα με τη μέρα θανατηφόρα.

Οι παραπάνω έννοιες καθόρισαν μία νέα πορεία στη γεωργία. Οι σχεπόμενοι αγρότες στις προηγμένες χώρες έχουν ένα σπουδαίο στόχο όταν εφαρμόζουν διάφορες πρακτικές για την προστασία των καλλιεργειών τους: να μειώσουν ή να αποφύγουν πολλά από τα φάρμακα που κάποτε μπορεί να χρησιμοποιούσαν. Στη δεκαετία του 1980 αναπτύχθηκαν και διαδόθηκαν μέθοδοι βιολογικής καταπολέμησης και πρακτικές μέθοδοι καλλιέργειας, για την αντιμετώπιση των εχθρών και ασθενειών. Αυτές οι μέθοδοι προσφέρουν στους παραγωγούς εναλλακτικές λύσεις αντί της τέλει εξάρτησης από τα συνθετικά παρασιτοκτόνα. Έτσι ο συνδυασμός της βιολογικής και χημικής μεθόδου οδηγήσει στην ολοκληρωμένη καταπολέμηση, η οποία επωφελετάται στο έπακρο από τους φυσικούς παράγοντες, για τη θανάτωση των εχθρών, όπως βιολογικές καταπολέμησης και κατάλληλες περιβαλλοντικές και κλιματολογικές συνθήκες. Σε μερικές περιπτώσεις η ολ. κατ. εισάγει, διατηρεί ή πολλαπλασιάζει, αρπακτικά, παράσιτα ή φυσικούς ανταγωνιστές. Άλλοι τρόποι εξαρτώνται περισσότερο από καλλιεργητικές τεχνικές.

Η ολοκληρωμένη καταπολέμηση

Συνέχεια 67η σελίδα 198

Η ΣΤΕΡΝΗ ΥΠΟΘΗΚΗ ΕΝΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Πιστεύω ότι αξίζει να αφιερώσει τη «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» μερικές από τις πολύτιμες σελίδες της στη σύντομη αλληλία που εκφώνησε ο τ. Γυμνασιάρχης του Λάππειου Γυμνασίου της Νάουσας κ. Χαράλαμπος Ιωσηφίδης στους αποφοίτους της σχολικής χρονιάς 1971 - 1972 και στους καθηγητές τους, με την ευκαιρία

Παρουσίαση Θωμά Γαβριλίδη

της εκπλήρωσης είκοσι χρόνων από τότε, στα πλαίσια μιας εγκάρδιας συνεντεύξης σε οικογενειακό Κέντρο της πόλης μας την 29η Αυγούστου 1992, γιατί περιέχει «της καρδιάς τα λόγια» ενός εκπαιδευτικού της «παλιάς γενιάς», από εκείνους που δεν είχαν τίποτε άλλο στο νου τους παρά μόνο τη μετάδοση των γνώσεών τους στους μαθητές τους, της πολύτιμης πείρας τους στους συναδέλφους τους και ενός υποδείγματος ανθρώπου σε καθηγητές και μαθητές, ενός εκπαιδευτικού που πάλαψε να είναι: σύμφωνος με τον όρο που έδωσε όταν ανέλαβε υπηρεσία στο Δημόσιο, αλλά και με τις πιστεύω του ως ελεύθερης προσωπικότητας, πράγματα καθόλου εύκολα.

Γιατί είναι γνωστό ότι από την ύρυσή του Ελληνικού κράτους συχνά - πυκνά δοκιμάζεται ο Έλληνας εκπαιδευτικός από το πνεύμα της αδιαφορίας ή και της αντιπαλοτήτας ακόμη εκείνων που θα έπρεπε να είναι οι θερμότεροι συμπαραστάτες στο έργο του, ενός έργου από του οποίου την επιτυχία εξαρτάται, χωρίς υπερβολή, η συνέχεια της ύπαρξης του Ελληνισμού.

Όμως ας ακούσουμε τον ίδιο τον κ. Χαράλαμφο Ιωσηφίδη, τον Έλληνα Εκπαιδευτικό, κι ας στοχαστούμε μετά, μαθητές και γονείς

και εκπαιδευτικοί, τί μπορούμε να κάνουμε, έστω και τώρα, για να μην αποτελεί στο άμεσο μέλλον ρομαντική ανάμνηση «ο ιδεολόγος εκπαιδευτικός της παλιάς γενιάς».

Η ΟΜΙΛΙΑ

Αγαπητοί μου συνάδελφοι,

Με ανείπωτη χαρά σας ξαναβλέπω στην πλειονότητα, όταν υπηρετούσαμε μαζί στο Λάππειο Γυμνάσιο. Από τότε πέρασαν δέκα εννέα (19) χρόνια, όταν τον Νοέμβριο του 1973 πήρα την σύνταξή μου. Εύχομαι από καρδιάς να έχετε την βία με μέτρια πορεία και να τερματίσετε ικανοποιημένοι την εκπαιδευτική σας σταδιοδρομία.

Αγαπητές μου μαθήτρες,

Αγαπητοί μου μαθητές,

Με πολλή χαρά και συγκίνηση δέχτηκα τη πρόσκλησή σας, να βρεθώ στην όμορφη αποψινή σας συγκέντρωση.

Σας ευχαριστώ πολύ γι' αυτό. Πιό πολύ ακόμα, σας ευχαριστώ, γιατί, καθώς βρίσκομαι ανάμεσα σας μέσα σ' αυτή την ωραία ατμόσφαιρα, η μνήμη με φέρνει είκοσι χρόνια πίσω. Με φέρνει στα χρόνια της αποστολής μου, ως Γυμνασιάρχη, τότε, που μέσα στην ψυχή μου, εφύλαξε η χαρά κι' ολόθερμη η ελπίδα να αμιλέψω τη ψυχή και το πνεύμα των νεαρών μου μαθητών και μαθητριών.

Αλήθεια, τί γλυκές που είναι οι θύμησες!

Πραγματικά είναι πολύ όμορφα να κρύβεις στην ψυχή σου πλούσιες αναμνήσεις από τη καθηγητική σου γενική ζωή, για να τις ανιστορείς και να τις νιώθεις, όταν γερασμένος πιά, με πολλά τα χρόνια στο κεφάλι, δεν έχεις τη δύναμη, που μαζεύει λουλούδια της κότης, για την άχαρη ερημιά, που τη λένε γε-

ράματα.

Κι' ακόμα πιό ωραία να μπορείς να βγάξεις από το θυμητικό σου εικόνες της δουλειάς σου, όταν αποστραμμένος και αδυνατισμένος καθίζεις στον ήσυχιο των χρόνων σου για να ξεκουραστείς και να δυναμώσεις.

Αυτή είναι η μοίρα του δασκάλου.

Γι' αυτό, αν είναι να κλάψετε στη ζωή σας, να δάκρυά σας για το δάσκαλο κρατείστε. Γιατί ο δάσκαλος δεν έχει αίμα στη καρδιά του, έχει φλόγα και: κάψε - κάψε ολόγυρά της, στο τέλος καίεται κι' αυτή.

Έγινα δάσκαλος. Σας αγάπησα και σας αγάπητα πολύ. Σ' αυτό είχα ανοιχτά πάντα τα μάτια της ψυχής μου. Σας έβλεπα ν' αναζητείτε μπροστά μου την ψυχή σας δοσμένη για μάθηση. Έτσι έπρεπε να σας μάθω γράμματα, μα τ'α γράμματα είναι: ένα μέσο, δεν είναι σκοπός.

Γι' αυτό για μένα, τον Γυμνασιάρχη και τους παρακαθήμενους καθηγητές, άσβεστος πάθος και ασίγηστη στάθηκε η σύλληψη της ανώτερης, της ιδανικής μορφής του ανθρώπου.

Κι' αυτήν την ιδανική μορφή του ανθρώπου, βάλαμε στόχο να δώσουμε σε σας και αναψώνοντάς την και ευρώνοντάς την αδιάκοπα μπροστά στα μάτια σας, χωρίς να το καταλαβαίνουμε, πλάθαμε και την δική μας μορφή, τη μορφή του δασκάλου, του πραγματικού δασκάλου.

Η προσπάθειά μας να δημιουργήσουμε ιδανικούς ανθρώπους στη ζωή πέτυχε και το βλέπουμε ολοζώντανα στα πρόσωπά σας και γι' αυτό χαίρομαστε, γιατί βάλαμε ένα λιθάρι μαζί με τους γονείς σας στο ολόλαμπρο οικοδόμημα των επιτυχιών σας.

Οι επιτυχίες σας στη ζωή είναι:

και δικές μας επιτυχίες.

Ο: χαρές σας είναι και δικές μας χαρές.

Κα: τώρα υποταγμένος εγώ στον σκληρό και αδυσώπητο φυσικό νόμο της φθοράς, νιώθω ικανοποιημένος, γιατί πέτυχα τον σκοπό μου.

Έτσι: ώνοντας σας δίνω τη τελευταία μου συμβουλή, στη στερνή μου υποθήκη.

Αν στο δρόμο σας μέσα στη ζωή, σκοντάψετε, μη σταματάτε, αλλά σηκωθείτε και με τη ψυχή στητή και ολόρθη συνεχίστε τον δρόμο σας.

να είστε βέβαιοι: πως κάποτε θα φθάσετε στη κορυφή, θα βρείτε τον στόχο σας, θα πετύχετε.

Και τώρα υψώνοντας το ποτήρι: σας, ως πιούμε με την ολόθερμη ευχή: Υγεία πρώτα, χαρά και ευτυχία αταμική και οικογενειακή.

Η γεωργία, η φυτοπροστασία και η σύγχρονη θεώρησή τους

Συνέχεια από τη σελίδα 196

χρησιμοποιεί συνθετικά παρασιτοκτόνα μόνον όταν ο πληθυσμός του εχθρού είναι πάνω από το ανεκτό επίπεδο. Η φιλοσοφία της ο. κ. θεωρεί ότι τα συνθετικά παρασιτοκτόνα είναι η τελευταία λύση βεβηίας. Αυτή η άποψη συνήθως οδηγεί σε μειωμένη χρήση φαρμάκων. Για παράδειγμα, η χρήση των φαρμάκων μειώθηκε κατά 45% από τους καλλιεργητές αμυγδαλιάς στην Καλιφόρνια όταν υιοθέτησαν την πρακτική της ολοκληρωμένης καταπολέμησης στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Οι ίδιοι παραγωγό τώρα επιτυγχάνουν καλύτερα αποτελέσματα χρησιμοποιώντας λιγότερα φάρμακα και καλλιεργητική τεχνική που περιλαμβάνει φροντίδες απολύμανσης του σπυριάντα, εντατική παρακαλούθηση των πληθυσμών των εντόμων, με συχνές θειματοληψίες κλπ. Οι καλλιεργητές λαχάνων π.χ. κατάφεραν μ' αυτόν τον τρόπο να μειώσουν τους ψεκασιούς κατά των αψίδων από επτά σε έναν ψεκασιό.

Όσον αφορά στις ασθένειες, η καταπολέμηση με μυκητοκτόνα είναι προσωρινή στην πράξη και απαιτεί να επαναλαμβάνεται συχνά. Αντίθετα η βιολογική καταπολέμηση, όταν είναι αποτελεσματική, διαρκεί πολύ περισσότερο. Οι διάφοροι πληθυσμοί μικροοργανισμών με-

ώνονται στον ελάχιστο βαθμό, με τη χρήση χημικών μέσων στο υπέργειο ή υπόγειο μέρος του φυτού. Διαταράσσεται έτσι η ισορροπία που υπάρχει, δημιουργείται το λεγόμενο «βιολογικό κενό». Νέοι οργανισμοί που εισβάλλουν σ' ένα τέτοιο περιβάλλον μπορεί να οδηγήσουν σε σοβαρές ασθένειες, γιατί δεν υπάρχουν άλλοι που θα τους κρατούσαν υπό έλεγχο. Στην πράξη, οι γεωργοί λόγω πράγματα μπορούν να κάνουν για ν' αλλάξουν τη θερμοκρασία, την υγρασία, τη σύνθεση του αέρα της ατμόσφαιρας ή το ποσό του φωτός. Παλλά μπορούν να κάνουν όμως καλλιεργώντας, λιπαίνοντας, αρδεύοντας, στραγγίζοντας με τον κατάλληλο τρόπο για να βελτιώσουν τη δομή, τη γονιμότητα, τον αερισμό και τη θερμοκρα-

σία του εδάφους, σε τρόπο ώστε να μην ευνοούνται οι ασθένειες.

Η βιολογική καταπολέμηση άρχισε να θεωρείται μέρος των προγραμμάτων καταπολέμησης εχθρών και ασθενειών σε πολλές προηγμένες χώρες, διότι ταιριάζει ιδιαίτερα στη σύγχρονη, εντατικής μορφής γεωργία, που είναι σε θέση να αντιμετωπίσει το κόστος ενός μακροχρόνιου, αλλά επωφελέους σχεδιασμού.

Η ολοκληρωμένη καταπολέμηση προσπαθεί να κάνει έναν άριστο συνδυασμό, της χημικής και βιολογικής μεθόδου. Η εφαρμογή της στο μέλλον εγγυάται την παραγωγή πολλών και καλών τροφίμων και τη μείωση των κινδύνων που συνδέονται με την αποκλειστική χρήση συνθετικών φυτοφαρμάκων.

ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΗΣ «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ»

Ο Σύλλογος Αποφοίτων και το περιοδικό του «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στεγάζονται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Ώρες λειτουργίας:

Κάθε Παρασκευή 6 - 8.30 μ.μ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας